

Буряадай Владимир ТАРМАТАРОВ: «Хүдөөгэйхидэй хүсэл - түбхын түрүүнд».

АЛЕКСАНДР КОРЕНЕВОЙ КОМАНДА

«Бодотоор бээлүүлмээр программатай, бүхы республикын аша туһада өөрынгөө дүй дүршэл, эрдэм мэдэсэ зориулхаар бэлэн ба Буряад ороние нэргээн хүгжөөхэ талаар мүнөө тодорхойгоор хүдэлжэ байһан ёһотой мэргэжэлтэдэй командатай хунгалтада хүрэхэ ерээб. Ашагалгада үшөө ороодүй байгааалиин, материална нөөсөнүүдые, хүн зоной хүсэнүүдые хэрэглэхэ хүсэлтэйбди», - гэжэ Буряад Республикын Президентдэ кандидат Александр Кореневой программа дотор хэлэгдэнэ.

«Бидэнэр» гэжэ Коренев дэмы бэшэ хэлэнэ гэжэ ажаглая. Президентдэ бүхы кандидатууд сооһоо республикада боложо байгаа үйлэ, хэрэгүүдые саг дары дааж абаха аргатай мэргэжэлтэд хүтэлбэрлэгшэдэй командада тэрэ түшэглэнэ бшуу. Иимэ команда бусад кандидатууда үгы. Буряад Республикын промышленнигуудай ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоон (СПП РБ) тэрэнэй голын болоно. Энэ тушаал эзэлхые хүсэхэн бусад кандидатууд өөрыгөөл тобойлгон түлөөлнэ. Потапов Президентын тушаалда хунгагаһанай удаа удаан саг соо Правительствоо бүридхэжэ ядаа хэн (тиин хэмжээндээ таарахагүй «Мономахай малгай» үмдэхэн зон тэндэнэ ороосоо бшуу). Уламжалан, республика һүүлэй жэлүүдтэ тэдэнэй хүтэлбэрин «үрэ» ёһотой мэдэрээ: ажабайдалай хэмжээнэй, олзо оршын, гэр байраар хангалын талаар Россин бусад регионууд сооһоо Буряад орон һуулын хууринуудые эзэлнэ. Түрүүшын хууринуудые - хуулида харша ябадалнуудаар, нүгшэлгөөр, туберкулез үбшэнөөр. Юрын эрхэтэдэй һуудал байдалда тушаал эзэлэгшэдэй огто анхаралгүй байлга. Ямар нэгэн юумые хубилгаа, юрэдөөл-хүдэлхэшье гэхэн нэдэб хүсэлгүй (тон юрын ямарханшье шийдхэбэри дууһагагүй «зохилдол» гараһаар недели, һарануудаар бээлэлээ олодоггүй). Хүтэлбэрин имэ онол арга бидэнэртэ багаһаамнай мэдээжэ: захиралта-зонхилолтын. Тэрэнэй дүн - зохёохы ульһа зориггоо, үүсхэлээ алдалга. Бидэнэртэ имэ «хоккей» хэрэггүй.

Ушар ёһоор болоходоо, Кореневой команда -

хунгалтын урда тээхи кампани үнгэргэхын түлөө хайша хэрэг сугларһан бүлэг зон бэшэ. Томо предприяти болон акционернэ бүлгэмүүдэй хүтэлбэрлэгшэд республикые ударид хыгэ дааж абахын тула гурбан жэлэй туршада бэлэдхэл ябуулаа юм.

Буряадай экономикын бүхы һалбаринуудтахи бодото байдалые энэ команда бусадһаа үлүүгээр мэдэнэ; манай Госкомстада хуорондоо алгасалтай мэдээсэлүүдэй «хэлтэги» толи тэдэниие хуурмаг байдалда оруулхагүй. Энэ команда тохёодоһон хүндэ хүшэр байдалай шалтагаануудые мэдэдэг. һүүлэй бүхы жэлүүдтэ Буряад Республикын промышленнигуудай болон олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоон мүнөөнэй Правительствын бодомжогүй үйлэ, хэрэгүүдэй хойшололнуудые «зөөлөрүүлхын» түлөө али болохоор оролдоо юм. Гасалан бэрхшээлүүд хаанаһааб даа, гадаада тээһээ нэбтэрээ бэшэ. Ямараар түхээрнэбибди - ажабайдалнай тиимэл гээшэ.

Саг үргэлжэ Москва тээшэ харасаяа залаан: трансферт саг соогоо эльгээнэгүй гэхэн. Энэмнай Потаповай хүтэлбэрин түрүүшын жэлүүдтэ үндэхэтэй байгаа. Мүнөө бидэ иигэжэ асууха эрхэтэйбди: федеральна дэмжэлгээ гүйсэд дулдыдахагүйн тула Та, господин Президент, юу хээ гээшэбта?

«Мүнөөнэй засагай ябуулжа байһан экономика политика огто аша үрэгүй гэжэ батаар ойлгооб. Ондoo хармаанай, Москваһаа абтаһан трансфертын ашаар амидархадаа, бидэнэрые доройтуулан угырэлгэһөө хээээдэшье гарахагүйбди. Манай республикада, амилха агаартал адли хүсэ ехэтэ экономика политика хэрэгтэй. Буряадай баялигта - хүн зоной ба материална нөөсөнүүдтэ тэрэ түшэглэхэ зэргэтэй». (Кореневой программаһаа).

Кореневой программа тон тодорхойгоор ба юрын янзаар зохёогдонхой: зорилго - тэрэниие шийдхэхэ арга - бээлүүлэгшэд. Үшөө нэгэ зүйл тэрэниие бусадһаа илгаатай болгоно: шийдхэхэ ба бээлүүлхэ арганууд республика дотор би, бүтэмжгүй найдалда бэшэ (мүнгөөр хангагадаггүй федеральна программа-нуудта оруулга мэтын), харин арга боломжонуудтань үндэхэнэ.

Промышленнигууд өөһэднөө зэргэнүүдһээ иматал Кореневые юундэ дэбжүүлээб гэжэ тайлбарилхадаа, хубиинь шанар шэнжэнүүдые дурдая: табиһан зорилгоёо шууд бээлүүлхын түлөө эрмэлзэл, харюусалга, уялгая мэдэрэн дүүргэлгэ, ухаалан зохёогшын ба урлан нарижуулагшын гүйсэтэй бодомжо (энэмнай хадаа ороо эрхэ байдалда нэгэ янзын, заншаһан бэшэ шийдхэбэринүүдые олохо арга шадабари).

Ушар ёһоной тохёолдоло, Коренев шанга хүтэлбэрлэгшэ байһанаа өөрыгөө харуулжа шадаха. «Ажалһаа гаргагдатар» гэхээр шахуу. Гэбэшье Александр Коренев ехэнхидээ толгойлдог зонойнгоо зохёохы шадабари элирүүлмээр хүтэлбэрилгын демократическа аргануудай тала баригша мүн.

«Нэгэ ухамай толгой - һайн, таба-зургаан - бүри һайн», - СПП-гэй правленийн заседанинуудта хуорондоо зүбшэхэдэн хөөрэлдэхые дурдахадаа хэлэдэг юм.

(Үргэлжэлэһын 2-гохи нуурта).

«ЖЕНЩИНА-ПРЕЗИДЕНТ!!!» - интервью с единственной женщиной кандидатом в Президенты Республики Бурятия СЕРГЕЕВОЙ Цыржимой Добчиновной

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Республикын Президентдэ болон Арадай Хуралай депутатуудта кандидатуудай үмэнзһөө ороһон материалнуудые манай газетэ майн 21-нээ толилжо эхилбэ. «Россин Федерациин эрхэтэдэй хунгаха эрхэнүүд ба референдумдэ хабаадаха эрхэнүүдэй талаар гол лаб хангалганууд тухай» федеральна Хуулида, «Буряад Республикын Президентын хунгалта тухай» РБ-гэй, мүн «Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудые хунгалта тухай» РБ-гэй Хуулинуудта үндэхэлэн газетын редакци эдэ материалнуудые кандидатуудай түлөөлэгшэдэй эрилтэнүүдые дүүрэн ханган, тэрэл ёһодонь барлаха ёһотой юм.

Тиимэхээ эдэ толилолгонууд редакциин өөрын һанамжатай ямаршье холбоогүй гэжэ бидэ таанадта мэдээсэнбди.

К СВЕДЕНИЮ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ШТАБОВ И ДОВЕРЕННЫХ ЛИЦ КАНДИДАТОВ В ПРЕЗИДЕНТЫ И В ДЕПУТАТЫ НАРОДНОГО ХУРАЛА РБ

Издательский отдел редакции газеты «Буряад үнэн» принимает заказы на выпуск и тиражирование агитационных материалов (брошюр, буклетов, листовок).

(Эхинийн 1-дэхи нюурта).

Кандидат Кореневай булюу хайн талань - ханаа тэнигэлэн хуужа шададаггүй. ЛВРЗ-гэй «үлүү гарахан» 1,5 мянган хүдэлмэришэдые ажалхаань сүлөөлхыень дээрэһээ хэдышье баад-хаа хаань, тэрэ өөрын-хуеэ үсэдөөр баримталаа. «Хэрбээ ажалхаань гаргаа хаам, тэдэнэр хайшаа ошохоб? Мүнөөдэр городто ажал олохонь тон хүндэ. Үгы, бидэнэр ондоо шийдхэбэри олохобди», - гэжэ мэдүүлээ хэн.

Тиин энэ шийдхэбэрээ олоо - хүнүүд дүүрэн бэшэ долоон хоногто хүдэлөө, харин директор ба мэргэжэлтэд заводтоо шэнэ захилнуудые бэдэрээ, анхан бүтээгдэдэггүй байхан эд продукция гаргадаг болоо, хэрэг ёһоной харилсаа байгуулхын тула орон соогуураа аяшартаараа ябаа. Мүнөөдэр эдэ 1,5 мянган хүдэлмэришэдые хэншье «үлүү гарахан» гэжэ нэрлэхэ аргагүй.

Завод өөһэдэньгөө ветерануудые мартанагүй. «Хүдөөгэй цеххээ» - өөрөө хандаралхаа гаргахан, олзотой болгоһон «Оёорой» совхозһоо продуктуудаар гол түлэб туһалдаг юм. (Манай хүдөөгэй хууриние ямаршье үрэгүй «хара хүхэн» гэжэ тоолодог этигэлээ алдаһан зондо - ёһото жэшээ).

Президентэ абари зангай талаар заатагүй хэрэгтэй шанар шэнжэнүүд Кореневто бии: тэрэ үнэн сэхэ ба хуули ёһо сахидаг (1997 оной эсэс багаар Леонид Потаповай гуйлтаар эльгээгдэһэн РФ-гэй Зам харилсаанай министерствын комисси гурба дахин удаа дараалан заводые «шэнжээ» юм: «компромат» бэдэрээ, теэд олоогүй).

Спортоор бээ хоридог шуналтай ушарһаа Кореневай ажаллаха шадабари хүсэнь угаа ехэ. Ажабайдалтай нягта холбоотойгоор, бодото ёһоор бодомжолодог, шийдхэбэри абаад, тэрэнээ дүүргэжэ шададаг - эдэ шэнжэнүүдынь булюу талыень гэршэлнэ.

Потаповай имиджмейкернүүдэй сохилтонууд имагтал Коренев тээшэ дэмы бэшэ сэхэ шэглүүлэгдэнэ: хуушанай Президентын эгээл аюултай конкурент гэжэ тэрэниие тоолоно ха юм. Бидэнэрэй, хунгагшадайшье Коренев тээшэ анхаралаа залабалнай, ашатай байхал.

Андрей СЕМЕНОВ.

Хунгалтын материалнуудай толилогдоһон ушарһаа «Үгэрэй һонин» хуудаһаа 20-дохи нюурта ниитэлэбди.

ПРЕЗИДЕНТ ПОТАПОВА АРБАН ХОЁР «ТААРАМЖАГҮЙ» АСУУДАЛНУУД

1. Та, господин Потапов, урдахи программынгаа дүүргэлтын түлөө хунгагшадай урда тоосохо гүт? Онсолбол, аппаратай 40 процентые ажалхаань сүлөөлхэб гэхэн найдуулгыетнай хүлээһэннай шортоо байшоо. Харин албан тушаалтадые тэдхэхэ талаар гаргашанууд 1997 ондо нилээн дээшлээ, энэ хоозорёо хунгалтын урдахи кампанидаа дахин хэрэглэжэ магад гүт?

2. Мүнгэн хангай зөөри хайша хэрэг үрилгөөр, ханаа сэдхэхэдэ таарашагүй ябадалнуудаар өөрыгөө нэгэнтэ бэшэ «алдаршуулан» Н.Я.Кондаковые мелиорациин талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшээр томилһонтойнай ямар үндэһэтэй гээшэб?

3. Россин МПС-эй КРУ-гай республикын Правительствын мүнгэн хангай талаар ажал ябуулгыё шалгажа үзэхэдэнь, тушаалта кадрнуудай зүгһөө хазагайрууланууд али олон ушараа. Тэрэ тоодо - Л.Нимаева ба А.Жильцовто «Барвиха» гэхэн амаралтын арга хайнтай санаторидо путевконуудые абалга (нэгэ путевкын сэн - 20 миллион түхэригһөө дээшэ болоо). РБ-гэй экономикын министр Атановай Урда-Хитадай далайда шунган сэнгэлэ ба Эквадор руу Танай аяншалга хэды сэнтэй гээшэб? Хилын саагуур ябалга тухай Хуралай депутат Шиловай асуулта нимэл ушарһаа харюугүй үлэнэ бэшэ гү?

4. 1997 оной августын 26-най 85-дахи захиралтаар ядарһан бюджетдээ 2,59 миллиард түхэриг социальна байрануудта һомолһон байнат; бага бэшэ энэ мүнгэнһөө ехэ хуби Танай дүтын зондо хүртөө?

Гүрэнэй албанай комитедэй гол мэргэжэлтэн М.Абидевада - 130 миллион түхэриг;

Президентын захиргаанай хипалтын-ревизионно управлениин начальник Н.Белоколодовто - 100 миллион түхэриг;

Социальна хамгаалгын

министр С.Ефимовтэ - 87 миллион түхэриг;

Социальна хамгаалгын министрэй орлогшо Н.Хамановада - 55 миллион түхэриг;

РБ-гэй Правительствын ажахын таһагай начальник К.Цыбиковтэ - 87 миллион түхэриг;

Хүдөө ажахын ба эдэе хоолой министерствын таһагыё даагша Х.Очировада - 130 миллион түхэриг;

Гэхэ мэтээр саашань тооломоор. Тэрэһэлэн гэрээ шатаһан Б.Будаев эндэ оролоно. 15 миллион түхэриг тэрээндэ «таһалагдаа».

«Социальна байра» гэхэн ойлгосын бодото удхань юун бэ, дээрэ дурсагдаһан албан тушаалтад энээндэ моральна ямар эрхэтэй гээшэб?

5. Кабинедэйнгээ сонхоһоо үлэн хоһон багшанарай ба врачнуудай эрилтэнүүдэ табихыень хаража байгаад, 200 миллион түхэригэй аяншалгын катер худалдан абаха тухай захиралтада гар табяат - энэ ябуулгадаа нэшхэлэй талаһаа сэгнэлтэ үгыт.

6 а) 1991 оной август харада ГКЧП тухай түрүүшын мэдээсэл абаад, Шэнэ Бэрээн хуурин руу Та «яаралтай» командировкодо ошоо хэнта. Урбалта үүсхэгшэдэй арестдэ абтаһанай удаа тэндэһээ бусаа бэлэйт.

б) 1993 оной октябрь харада 1400-дэхи Зарлигыё буруушаһан тэмдэг болгожа, Сибириин республика байгуулха зорилготойгоор Новосибирск сар дары нийдээ.

в) 1995-1996 онуудта В.К.Агаловтай суг Ельцинтэй хунгалтын урдахи кампани толгойлоо.

г) 1997 оной январь харада болоһон хүдэлмэришэдэй хүдэлөөнтэй конференци дээрэ Ельциниие дэмжэһэнэйнгээ түлөө шаналжа байһанаа зоной урда мэдүүлээ.

д) 1998 ондо Федерациин Совет дээрэ Та М.Семеновтой суг газар худалдалгын асуудалаар дуугаа үгөөд, Улаан-Үдэдээ

бусахадаа, энээнһээ таһа арсаат.

Эдэ табан ушарай алиндань Та үнэн сэдхэхэлээ элрхэйлээ гээшэбта?

7. 1996 ондо 264-дэхи Зарлигаар Та салын хүлэе хэтэй албан тушаалтадай пенсийн хэмжээе тушаалай окладай 80 процент хүрэтэр дээшлүүлһэн байнат. Юунэй түлөө? Обществын урда ямар габьяагайнь түлөө? Экономико гүйсэд хандаргаан унагаһанай түлөө гү? Хүн зоной үгытэй ядуу, эрхэгүй байлгын түлөө гү?

8. 1996 оной маргын 14-нэй 112-дохи Зарлигаар 1995 оной олон миллиард түхэригэй налогһоо «МОТОМ»-ые сүлөөлөөт, 1996 ондо 4,5 миллиард түхэригэй урьһаламжа тэдэндэ үгэхэдэнтэй, гүрэнэй бюджет тэрэнэй түлөө тоосоо. 1997 ондо республиканска Правительствын гаранти доро «МОТОМ» 20 миллиард түхэригэй шэнэ урьһаламжа абаа. «МОТОМ»-до халуун энэ дурантай ямар тайлбаритайб, энэ урьһаламжын түлөө хэн тоосохоб? Дахин бюджет гү?

9. Үертэ абтажа хохидоһон зондо 1993 оной август харада Россин Верховно Совет мүнгэн хангай туһаламжа үзүүлээ хэн. Энэ мүнгэнэй зарим хубиние Та, Нимаева ба Кондаков - «Социальна үнэн зүб байдалай түлөө тэмсэлшэд» гүүлэгшэд - хунгалтын урдахи агитацида гаргалааат. Энээн тухай РБ-гэй Финансын министрствын официальнойна справкануудтайгаар «Бурятия» газетэ мэдүүлээ хэн. Энэл ушарһаа «Бурятия» газетын редакци тийхэдэ намнуулан тараагдаа хэн гү?

10. Политическэ зүбшэлгын Советдэй заседани дээрэ Та хэлээт: «Медигүүдтэ ба багшанарта зорюулагдаһан бюджетэй мүнгэ хүдөө ажахыдаа һомолбодди. Энэмнай минии ба Правительствын талаан туршаһан шийдэмгэй алхам. Гэбэшье тэрэ үндэһэтэй

байгаа» - Ямар? Мянгаа гэр бүлэнүүдэй олоһон салын хүлһээ абангүй, үлэсхэлэн хоһон, ядуу байдалда орхигдоһонинь гү? Гэхэ зуура салын хүлһэнэй талаар үри шэрини хуби, илангаяа хүдөөгэй хидтэ... архар тэхэрюулэгдээ хэн! Багшанарта мүнгэнэй орондо архи үгэхэ гээшэ нэшхэлэй талаһаа боломжотой гээшэ гү? Тэдэнэй салын хульһые нишэ-тиишэнь хубааха, худхаха гээшэ ханаа сэдхэхэдэ таарама гү, господин Потапов?

11. Өөрынгөө туһалагша А.Г.Варфоломеевые БГТРК-гай түрүүлэгшээр томилодо, Президентын хуудалые хоёрдохи болзорто эзэлхэ гэхэн хунгалтын урдахи кампаниаа холо урид эхилһэн байнат. Республикые хүтэлбэрилгынгөө үедэ Та юу хэжэ үрдеэбта гэжэ шүүмжэлхы ёһоор хараад үзыт. Экономико ба хүдөө ажахы сүм халан хандараа, хүн зон үгырөө. Республикын хүн зоной динлэхи олониний, Танһаа ба Танай дүтын зонһоо бэшэниинь Россин дотор эгээл муу байдалтай. «Вечерний Улан-Удэ» (ондоо хэблэлһээ абтаһан) Россин Федерациин регионуудай хүтэлбэрилэгшэдэй рейтинг толилоо хэн. Та регионуудай 75 хүтэлбэрилэгшэдһөө 74-дэхи, һүүлһынхиин урдахи хуури эзэлнэт. Теэд юрын гурим ёһо сахингүй, бусадые засагта дуратай гэжэ гэмнэһээр дахинаа засаг тэшэ яахаяа дугташабат?

12. Олондо мэдээсэл дамжууладог хэрэгсэлнүүд соо үндэһэ яһатан хоорондо үзэн ядалгыё үүсхэнэт гэжэ Та зарим кандидатуудые зэмэлнэт. Теэд буу шуутгүй Буддын шажанай ламанарта үһэрюу хүсэ хэрэглэхэ захирада доро Кореневай бэшэ, харин Танай гар юундэ табяатай гээшэб? Одоол энэмнай үндэһэ яһатан хоорондын зүришэддөө үүсхэжэ магад бшуу.

В.В.СТЕПАНОВ, дайнай ба ажалай ветеран.

ХУДАЛ ХУУРМАГ ҮГЭ – ХҮСЭНДӨӨ БАЙГАА ЗАСАГАЙ ХУНГАЛТЫН УРДАХИ КАМПАНИИН ҮНДЭНЭН

Мүнөөнэй Президент Леонид Потаповай бүридхэлдэ абтаһан тухай үнэмшэлгэ абан сасууны, хунгалтын урдахи кампаниаа эхилэн сасууны, тэрэнтэй суг кандидатаар дэбжүүлэгдэгшэдые гэмнэһэн материалнууд хэблэлэй хуудаһануудта дэбэрбэ. Хунгалтын урдахи кампаниаа хоорондоо тэмсэгшэд бээ бээс гамнадаггүй ба хунгагшадай урда булюу хайнаар харагдахыё оролдодогын ойлгосотой. Гэбэшье мүнөө болотор республика дотор бодомжотой ёһо гурим сахигдадог, кандидатууд бээ бээс муушалан аашалдаггүй хэн. Улаан-Үдын мэрыё хунгалтын болотор иимэ байгаа. Тийхэдэ кандидатууд бээ бээс эгээл һүүлэй үгэнүүдээр хараалсаа бэлэй. Мүнөө энэ түүхэ дабтагдана, бүри томо хэмжээндэ. Мэрэй хунгалтын үедэ тон хоморой бүдүүлгээр, худал хуурмагаар ушар байдал харуулан, нэшхэлэй ямаршье баримтаггүй материалнуудта хуудаһануудта ханалтатайгаар үгэһэн газетэнүүдэй туһаламжада Леонид Васильевич хандаба. Г-н Потапов эдэ газетчиүүдтэй түрэлэй нэшхэлтэй байба гэшэ.

Түбэд медицинн Атласай түүхэ Бурядай ажаһуугшадта үнинэй мэдээжэ. Хүн бүхэн ямар нэгэ талыень тодорхойлохо ба баримталха аргатай байгаа. Бодомжотой ямаршье хүн ямар нэгэн хүндэ гү, али үзэгдэлдэ нэгэ янзын сэгнэлтэ үгэхэһөө урид сасуулан үзэхэ, ханаагаа хубааруулан, зуу

дахин бодожо үзэхэл. «Все для вас», «Совершенно бесплатно» газетэнүүд - Потаповай бүхы оппозиционтуй ямар нэшхэлгүй зон бэ гэжэ харуулхыё оролоно. Эдэ газетэнүүдээр болоходоо, буддын шажанай ламанар өөһэдөө СОБР-овецүүдтэ сохилдохоор ороһон болоно. Россин Буддын шажантанай толгойлогшо - хамба-лама манай орон дотор Буддын шажанай ерээдүй тухай бодомжолногүй, харин Президент Потапов бодомжолно, толгойнгоо үбдэтэр... Александр Коренев, республикын эгээл хүндэтэй директорнүүдэй нэгэн, мэдээс эхэтэй промышленник ба экономист уур суурай долбогто бээ дээрэ үзэнэ. Юундэ? Александр Степановичта бэрхэтэйгэн болоо - Леонид Васильевичай харгыё хүндэлэн гараа ха юм. Мүнөө бүхы ябуулга хэрэгүүдын ямаршье бодомжодо таарамжагүй мэтэ, үгэнүүдын ондоогор тайлбарилгана. Засагта - ямаршье аргууд хайн!

Һүүлэй үедэ гансал хунгалтанууд бүхы геройнуудын бодото досоохиё харуулан арга зүйл боложо үгэнэ. Худал хуурмаг юмэн хадаа г-н Потаповта ба тэрэнэй нүхэдтэ илалта туйлахадань туһалха гэжэ найдаһанай хэрэггүй. Буряад ороной арад зон хуу өөһэдөө, танай туһаламжгүйгөөр ойлгохо. Тэрэ тоодо хэмнай хэм бэ гэжэ. М.МАКСИМЕНКО.

единицы, в том числе иловая грязь озера Цаган-Нур в Тункинском районе используется курортом "Аршан", сапропелевая грязь озера Бормашовое используется для лечения санаторием "Горячинск".

С 50-х годов координацией санаторно-курортной деятельности на территории Бурятии

занимался Читинский территориальный Совет по управлению курортами профсоюзов (в состав входили курорты Читинской области, Якутии, Бурятии). Финансирование осуществлялось централизованно, через ВЦСПС, к сожалению основная сумма уходила на строительство и развитие курортов Читинской области (Дарасун, Кука), курорты Бурятии финансировались по остаточному принципу. В 1970 году по инициативе и по требованию руководства Республики Бурятия и Совета профсоюзов был создан Бурятский областной совет по управлению курортами профсоюзов. У истоков санаторно-курортного дела Бурятии стояли Киселев Г.С., Якунина А.П., Медведева Г.И. Именно с 1970 года Бурятия получила возможность наращивать коечную сеть, заниматься проектированием, реконструкцией, благоустройством своих санаториев. С 1971 года курорт Аршан признан курортом Федерального значения, по линии ВЦСПС были выделены средства на проектирование и строительство санатория "Саяны" на курорте Аршан, правда, строительство это затянулось почти на 20 лет,

До перестройки для проведения капитального ремонта, на удорожание тарифов за электроэнергию, топливо, питание, на

ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ НА КУОРТЫ БУРЯТИИ!

повышение заработной платы, на капитальные вложения ежеквартально курорты получали дотацию от ВЦСПС, Центрального Совета по управлению курортами профсоюзов, которая возмещала 2/3 стоимости путевки и только 1/3 стоимости платил потребитель, и то, получая льготную путевку по линии профсоюза, Государство выступало в роли заказчика на путевки. В 80-е годы на наших курортах ежегодно отдыхало и лечилось 25-30 тысяч человек из различных регионов России и даже зарубежья.

С переходом к рыночной экономике ситуация ухудшилась и в санаторно-курортной системе. По

в санаториях "Аршан" и "Горячинск" отделения для взрослого с ребенком, оздоровление детей. Паши санатории, имея широкий профиль лечения почти по всем группам заболеваний, готовы полностью удовлетворить потребность населения Республики Бурятия в санаторно-курортной помощи. Кроме того, мы вошли в целевую программу "Развитие курортов Федерального значения", если эта программа будет профинансирована, курорт Аршан ждет прекрасная перспектива развития. Санаторий "Байкальский бор" на берегу великого озера Байкал и теплого ласкового озера Котокель. Наши наблюдения показывают высокую эффективность лечения детей часто и длительно болеющих простудными заболеваниями, аллергии. При использовании Котокельского месторождения радоновых вод санаторий "Байкальский бор" будет достойным соперником знаменитой "Белокурихи". Курорт Горячинск при активной помощи спонсоров и инвесторов наконец-то, может приступить к строительству второй очереди современного комфортабельного санатория. В санаториях работают высококвалифицированные специалисты: 80%

М.И. Балдаева Г.С. и многие другие. Фролова Т.Г. - шеф-повар к. Горячинск, Таряшинова Г.Д., инструктор ЛФК с высшим образованием к. Аршан. Я могу перечислять еще и еще, но коротко скажу - это настоящие профессионалы, на таких держится санаторий. Пока такие люди будут у нас трудиться, санаторно-курортное дело в республике будет жить и процветать. В Дирекции объединения трудятся грамотные, любящие свое дело специалисты. Это наш "мозговой центр" - Николаева Л.В. - зам. по экономике, Хромых Н.К. - начальник отдела реализации путевок, во многом от ее таланта зависит наполняемость наших здравниц, Андреев Б.В. - уникальный специалист, инженер-гидрогеолог, это "голова" нашего большого бальнеологического хозяйства. Немчинова Н.А. - зам. главного бухгалтера. Все они работают в Дирекции около 20 лет и более.

Лечит природа

действующему законодательству санаторно-курортные предприятия облагаются 20 видами федеральных, региональных и местных налогов, которые составляют 28-30% стоимости путевки. Мы не получаем дотации, не имеем льготы по тарифам за электроэнергию, платим как любое другое промышленное предприятие. В стоимость путевки входят все затраты, поэтому и путевка на сегодняшний день стоит около 3 тыс. рублей. В связи с повышением цены путевки, неплатежеспособностью предприятий и населения, отсутствие государственного заказа на путевки сократился объем санаторно-курортного лечения населения. По все-таки нам удалось сохранить наши санатории, мы продолжаем совершенствовать нашу материально-техническую базу, внедряем новые методики лечения, оснащаем санатории современным лечебно-диагностическим оборудованием. Все наши санатории имеют лицензию на право добычи минеральной воды и лечебных грязей, получены лицензии на право оказания медицинских услуг. Свои взаимоотношения с органами, министерствами, ведомствами мы строим на договорной основе.

С целью стабилизации работы здравниц разработали и надемся претворить в жизнь программы по открытию отделений реабилитации на базе наших санаториев, круглогодично функционируют

Высокая квалификация медицинского персонала, кабинеты, оснащенные современной диагностической аппаратурой, использование лазерной терапии, внедрение новых методов помогают успешно лечить недуги

медицинского персонала имеют высшую и первую квалификационную категорию, прошли специализацию на лучших базах РФ. Многие работали и продолжают работать в санаториях более 20-25 лет, это уважаемые ветераны-врачи: Шумилов А.П., Боторсов К.С., Кузнецов Ю.И., Кузнецова Л.Г., Проскурина М.И., Шумилова М.В., Ленинцев А.С., Полянская Л.А., Жапова Д.И., Соколова Т.И., Ламажапова З.И., Хамнуева В.Д., Денисенко В.К. Средний медицинский персонал: Залуцкая Г.И., Тарасова С.П., Палкина А.А., Ванхеева Т.В., Беспрозванных Е.К., Ленинцева Н.И., Панова А.И., Карчевская Л.А., Козлова Т.И., Тюрюханова Т.Н., Минаева А.А., Леонова Н.В., Мурашова А.П., Герасимова

Кореи. Многие сотни тысяч людей вернули свое здоровье благодаря нашим курортам.

Я глубоко убеждена, что каждый человек прежде всего должен подумать о своем здоровье, о здоровье своих детей, родственников. Н.Г. Чернышевский писал: "Здоровье... никогда не может потерять своей цены в глазах человека, потому что и в довольстве, и в роскоши плохо жить без здоровья..."

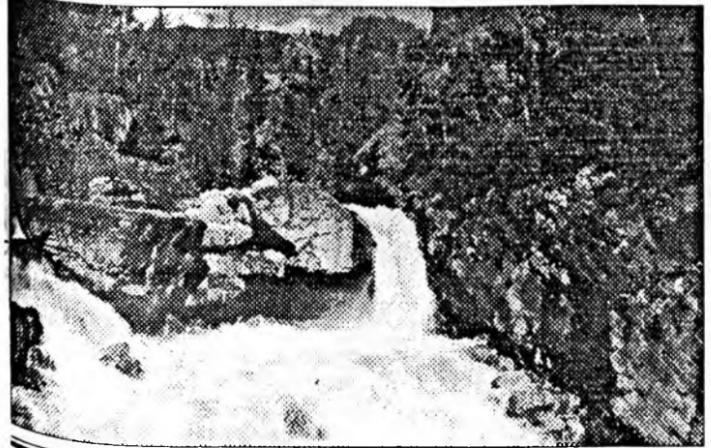
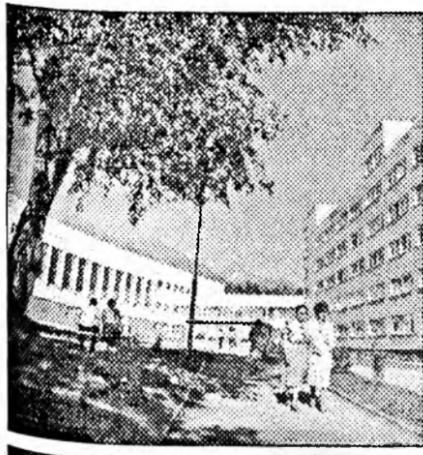
Добро пожаловать на курорты Бурятии, мы Вас ждем.

А. ЛУБСАНОВА,
генеральный директор - главный врач объединения "Байкалкурорт", заслуженный врач Республики Бурятия.

На территории Республики Бурятия более 100 минеральных источников, которые обследованы в различной степени детально, около 50 источников используются населением для лечения в летнее время, и только три - "Аршан", "Горячинск", "Байкальский бор" имеют официальный статус "курорт", функционируют круглый год. Эти три курорта входят в состав Бурятского республиканского объединения санаторно-курортных предприятий профсоюзов "Байкалкурорт". В Бурятии более 30 грязевых месторождений, но разведаны и изучены -

профсоюзов был создан Бурятский областной совет по управлению курортами профсоюзов. У истоков санаторно-курортного дела Бурятии стояли Киселев Г.С., Якунина А.П., Медведева Г.И. Именно с 1970 года Бурятия получила возможность наращивать коечную сеть, заниматься проектированием, реконструкцией, благоустройством своих санаториев. С 1971 года курорт Аршан признан курортом Федерального значения, по линии ВЦСПС были выделены средства на проектирование и строительство санатория "Саяны" на курорте Аршан, правда, строительство это затянулось почти на 20 лет,

было начато строительство Дома отдыха на озере Котокель (ныне санаторий "Байкальский бор"), разработана проектно-сметная документация развития курортов Аршан и Горячинск. Для создания комфорта, благоустройства проведена реконструкция отдельных корпусов на курортах, подключение их к единой системе отопления и канали-

ВОПШЕБНАЯ СЯТА ЦЕЛЕБНОЙ ВОДЫ

Генеральный директор объединения "Байкалкурорт" Л.Н.Лубсанова и ее заместитель по экономике Л.В.Николаева

Ведущий инженер-гидрогеолог Б.В.Андреев

Заместитель генерального директора по медицинской работе Т.С.Сыренова. Главный бухгалтер объединения "Байкалкурорт" Т.Д.Шаракшинова.

Начальник отдела реализации путевок Н.К.Хромых.

С заместителем генерального директора объединения "Байкалкурорт" по медицинской работе Татьяной СЫРЕНОВОЙ Сыреновой беседует журналист Дарима ЭРДЫНИЕВА.

-Наша Бурятия изобилует целебными минеральными источниками, известными далеко за пределами республики. Их целительные нарзаны используются в виде питьевого лечения и ванн. В ведение вашего объединения входят такие уникальные курорты как "Аршан", "Саяны", "Горячинск", "Байкальский бор". Хотелось бы узнать о профилях этих здравниц. И еще: сколько отдыхающих одновременно можете принять?

- Коечный фонд курортов "Аршан" и "Саяны" составляет 974 места по следующим профилям:

гастроэнтерология, кардиология, пульмонология, неврология, эндокринология;

А по курорту "Горячинск" и санаторию "Байкальский бор" - 577 мест по профилям:

неврология, гинекология, кожные заболевания, пульмонология и заболевания опорно-двигательного аппарата.

- Татьяна Сыреновна, расскажите, пожалуйста, подробнее о показаниях этих лечебниц.

- Да конечно.

ПОКАЗАНИЯ ДЛЯ ЛЕЧЕНИЯ НА КУОРТЕ "АРШАН":

- болезни органов пищеварения (язвенная болезнь желудка и двенадцатиперстной кишки, хронические гастриты, энтероколиты, хронические гепатиты различной этиологии, желчекаменная болезнь без приступов печеночной колики, болезни оперированного желудка, холецистита);

- болезни органов кровообращения (состояние после перенесенного эндокардита, болезни митрального клапана, артериальная гипертония, гипертоническая болезнь I стадии);

- болезни органов дыхания (хронические бронхиты, трахеобронхиты, бронхиальная астма с нечастыми и легкими приступами без явления легочной недостаточности);

- болезни мочевыделительной системы (хронические нефриты, мочекаменная болезнь, циститы);

- болезни обмена веществ и заболевания эндокринной системы (ожирение, сахарный диабет).

ПОКАЗАНИЯ ДЛЯ ЛЕЧЕНИЯ НА КУОРТЕ "ГОРЯЧИНСК":

- заболевания опорно-двигательного аппарата (полиартриты различной этиологии, деформирующие артрозо-артриты, спондилезы, спондилоартрозы, оститы и

периоститы, миозиты и бурситы, остеомиелиты хронические (кроме туберкулезных);

- заболевания нервной системы (невралгии, невриты, радикулиты, неврастении);

- кожные заболевания (хроническая экзема кожи, нейродермиты, кожный зуд, чесука, трофические язвы голени, псориаз);

- гинекологические болезни (эндометриозы, сальпингофориты, гипофункции яичников, вторичные бесплодия).

- Читателям интересно было бы узнать о комплексном лечении, о новых методах...

-В комплексном санаторно-курортном лечении больных в здравницах используются питье минеральных вод "Аршан" и "Горячинск", бальнеотерапия (ванны, лечебные души, орошения), грязелечение, климатолечение, диетотерапия, физиотерапия, парафиноозокеритолечение, лечебная гимнастика, массаж, ингаляции, фито-психоглорелексотерапия, открыто отделение разгрузочно-диетической терапии (лечебное голодание) и новый кабинет металлокерамики для протезирования зубов.

В целях усовершенствования лечебно-оздоровительной базы за счет более масштабного включения в общий режим санаторно-курортного лечения минеральными водами и целебными грязями активно внедряются новые лечебные методики. По курорту "Горячинск" врачами разработаны методики использования минеральной воды для лечения больных с заболеваниями органов дыхания, утвержденные Научно-исследовательским институтом курортологии и физиотерапии г. Томска:

- питьевое лечение минеральной водой горячинского источника при заболеваниях желудочно-кишечного тракта;

- комплексное лечение кожных заболеваний;

- применение минеральной воды "Горячинск" при заболеваниях органов дыхания.

2 методики по курорту "Аршан":

- лечение больных с хроническими неспецифическими заболеваниями легких;

- лечение хронических заболеваний почек и мочевыводящих путей.

- В последнее время часто слышим о грязелечении...
- Изучены лечебные свойства сапропелевой грязи озера Бормашёвое и активно применяются при лечении

различных заболеваний. Гидрогеологическая служба института курортологии г. Томска проявила большой интерес к исследованию данной грязи и считает ее весьма перспективной для лечебного использования. Одновременно идет работа по использованию иловой грязи озера "Цаган-Нур" на курорте "Аршан".

Наряду с практической работой врачи курортов успешно занимаются научной разработкой. Так, по курорту "Аршан" в 1996 году заключен договор с Иркутским медицинским институтом на проведение научно-медицинских исследований на тему "Влияние бальнеолечения на динамику клинического течения и морфогенез хронического гастрита". А по курорту "Горячинск" - "Гигиеническая оценка работы курорта и применение метода БОС (биологическая обратная связь) при лечении больных с ревматическими заболеваниями".

- Четко видно, что несмотря на сложные экономические условия работники здравниц под умелым руководством Людмилы Николаевны Лубсановой делают все возможное для полноценного отдыха и лечения людей...

- Да, так и есть. Для улучшения качества санаторной помощи и в связи с расширением профиля на курортах проведена большая работа по приобретению и оснащению лечебных кабинетов современной медицинской аппаратурой и открыты в этом году следующие кабинеты на курорте "Аршан":

- спелеотерапия для профилактики лечения и реабилитации заболеваний органов дыхания, ряда сопутствующих заболеваний (вегетососудистой дистонии и т. п), для протезирования зубов из металлокерамики;

- отделение разгрузочно-диетической терапии;

- Су-Джок терапии. А на курорте "Горячинск" открыт кабинет для приготовления кисломолочного продукта "Био-бифивит" и Су-Джок терапии.

Проведена работа по расширению профилей в здравницах, по перепрофилированию санаториев в круглогодичные детские оздоровительные лагеря для лечения органов пищеварения, нервной, мочевыделительной системы.

Сейчас мы работаем над вопросами медицинской реабилитации больных в санаторно-курортных условиях. Также идет подготовительная работа по лицензированию и аккредитации медицинских услуг.

НАШИХ

О, БЕЗДОНЕН КЛАДЕЗЬ ЗЕМЛИ НАШЕЙ!

Грязелечение - один из старейших народных способов использования природных лечебных ресурсов, не только не утратил своего значения, но и получил дальнейшее развитие в официальной медицине.

Широкий спектр лечебного применения пелоидов, наряду с отсутствием, как правило, побочных реакций организма обусловил постоянный интерес к их использованию в лечебной практике.

Лечебные грязи, в зависимости от условий формирования, химического состава, подразделяются на ряд типов, из которых наиболее распространены иловые, сапропелевые, торфяные.

Особенности лечебного воздействия указанных видов пелоидов наглядно демонстрируются на примере их использования в пульмонологической практике в Томском НИИК.

На огромном клиническом материале и в эксперименте выявлено общее в их действии, а также различия, определившие дифференцированный подход к их назначению.

Так аппликации торфа оказывают противовоспалительное действие как в острую фазу воспаления, так и в хроническую.

Аппликации сапропелевой грязи оказывают вышеуказанное действие наиболее значимо у лиц с затяжным течением обострения, особенно при значительных отклонениях со стороны иммунной системы.

Иловые грязи наиболее эффективны при хроническом течении процесса, а также при осуществлении мероприятий вторичной профилактики.

Несколько отличаются эти

виды пелоидов по переносимости лечения. Так, большие, как правило, хорошо переносят аппликации торфа и сапропелей. При этом не отмечается (при четком выполнении лечебной методики, особенно температурного режима), негативных изменений со стороны сердечно-сосудистой системы, даже у лиц пожилого возраста или имеющих сопутствующую сердечно-сосудистую патологию в фазе стойкой компенсации. Напротив, например, у лиц с начальными проявлениями артериальной гипертензии имеет место четкий гипотензивный эффект. При использовании иловой грязи у лиц старше 50 лет в 25% случаев могут наблюдаться изменения на ЭКГ в виде депрессии, а также сердцебиение, усиление одышки, появление (или усиление) болевого синдрома. Что требует ограничения применения иловой грязи для лиц старшего возраста.

Из охарактеризованных типов грязи (торфяных, сапропелевых и иловых) в Бурятии известны и разведаны лишь иловые и сапропелевые грязи.

Иловые грязи представлены только двумя месторождениями: Киранским в Кяхтинском районе, эксплуатирующимся с середины прошлого века и Цаган-Нурским в Тункинском районе, детально разведанном по заявке объединения «Байкалкурорт» в 1990 г.

Сапропелевые грязи имеют более широкое распространение. Были выявлены на стадии поискового обследования и изученные с бальнеологических позиций в Тункинском районе в 1975 г., в Баргузинском и Прибайкальском районах в 1976-1989 г.

Детально разведана лишь месторождение сапропелей оз.Бормашового в Баргузинском

районе. Кроме того, в 1995 г. на территории республики, нами выявлены перспективные проявления торфяных и иловых грязей, по заключению Томского НИИКиФ, «пригодных для целей медицины».

Как видно из вышеизложенного, Бурятия располагает полным набором основных типов лечебных грязей, пригодных для лечения широкого круга заболеваний и до настоящего времени не используемых ни одним медицинским учреждением республики. Исключение составляет Киранское месторождение иловых грязей, эксплуатируемое Киранской грязелечебницей для собственных нужд и на реализацию сторонним организациям. Завоз Киранских грязей в места их использования в зимний период (из-за удобства транспортировки) в примороженном состоянии категорически не допустимо.

Следует отметить, что Киранское месторождение после более чем 150-летней эксплуатации находится на стадии отработки, а иловые грязи, как сказано выше, большинству больных, нуждающихся в грязелечении, не показаны.

На основании изложенного и в целях максимального использования различных типов лечебных грязей в оздоровлении широких слоев населения, предлагаем объединить усилия и средства по вводу в эксплуатацию наиболее перспективных проявлений торфяных грязей и сапропелей с применением их во внекурортных учреждениях, даже в домашних условиях.

Б. АНДРЕЕВ, инженер-гидрогеолог.

Заместитель генерального директора по экономике Л.В.Николаева.

Юрисконсульт объединения «Байкал-курорт» Б.Б.Дугаров.

Специалист по строительству, снабженческим делам А.А.Шницберг.

Заместитель главного бухгалтера Н. А. Немчинова.

ОТДЫХАЙТЕ, ЛЕЧИТЕСЬ, ВОССТАНОВИТЕ СИЛЫ

За приобретением путевок для лечения и отдыха в санаториях республики необходимо обратиться в комиссию по социальному страхованию по месту учебы. Согласно письма Министерства здравоохранения Российской Федерации от 8.10.97 г. N 2510/7551-97 - продолжительность поутевок составляет 21 день. Объединение «Байкалкурорт» работает по безналичной и наличной форме оплаты. А также заключает договоры на проведение взаимозачетов и бартер.

ПОКАЗАНИЯ К ЛЕЧЕНИЮ ГРЯЗЯМИ

Лечение торфяными грязями показано при различных заболеваниях, в патогенезе которых имеются воспалительный процесс, нарушение иммунобиологической реактивности организма, трофики тканей. Наиболее широко грязелечение применяется при заболеваниях суставов и позвоночника, последствиях травм и операций, болезнях нервной системы, органов пищеварения, органов малого таза, кожи, а также при некоторых заболеваниях сосудов.

Болезни опорно-двигательного аппарата

Ревматический полиартрит
Ревматоидный артрит в неактивной фазе
Дегенеративно-дистрофические артрозы
Травматические артриты
Остеохондроз позвоночника анкилозирующий
Спондилоартрит (болезнь Бехтерева)
Инфекционные артриты (бруцеллезный, гонорейный и др.)

Оститы, периоститы и инфекционные посттравматические Остеомиелит (кроме туберкулезного)
Переломы костей
Миозиты, бурситы, тендовагиниты
Болезни нервной системы

Болезни органов пищеварения

Хронический гастрит с повышенной или повышенной кислотностью
Хронический гастрит с пониженной секреторной функцией желудка в стадии компенсации
Язвенная болезнь желудка и двенадцатиперстной кишки, дуоденит
Болезни оперированного желудка
Рефлюкс-эзофагит
Хронический холецистит различной этиологии в фазе стойкой или нестойкой ремиссии
Постхолецистэктомический синдром
Хронический холангит в фазе ремиссии
Хронический гепатит

Хронический колит с дискинезией толстого кишечника
Сахарный диабет (компенсированный)
Болезни женских половых органов
Болезни мужских половых органов

Облечиваемые атеросклероз сосудов

Болезни кожи

Нейродермит очаговый
Псориаз (стационарная и регрессирующая формы, в том числе с поражением суставов)

Болезни органов дыхания

Хронический бронхит, хроническая пневмония I и II стадии
Заболевания уха, горла, носа
Хронический компенсированный тонзиллит
Хронический субартрофический и атрофический фарингит, ларингит
Хронический ринит
Аллергическая риносинусопатия
Хронический фронтит, гайморит (в период ремиссии).

«ЦЕНЫ У НАС СРЕДНИЕ...»

На первый взгляд кажется, что цены на санаторно-курортные услуги возросли и недоступны.

Но, во-первых, значительная часть путевок приобретается страхователями за счет средств социального страхования, за счет средств предприятий и обходится работающим за 10-20% от цены.

Для неработающего населения (пенсионеры, инвалиды-дети) средства на санаторно-курортное лечение предусматриваются за счет бюджета. Главное, на наш взгляд то, что цена обеспечивает достаточный уровень обслуживания.

Кроме того необходимы средства на развитие, укрепление материально-технической базы

здравниц. При отсутствии дотации, государственных вложений, нежелание инвестировать средства частного капитала в санаторное дело, довольно-таки привлекательный бизнес, заставляет руководителей здравниц удерживать цену на уровне конкурентов. Нельзя сравнивать нашу цену с ценами на известные российские курорты и курорты мирового класса. Эти курорты расположены в другом климатическом поясе и зачастую не включают расходы на лечение. Здравницы принимают все меры по снижению затрат на содержание больных и отдыхающих.

Л. НИКОЛАЕВА, заместитель генерального директора по экономике.

С.Ш.Чагдуров написал статью «Горная Бурятия — прародина всех монголов» («Буряад үнэн» от 25.12.97. и 01.01.98.). Органом Ангархаевым написана статья «Поиск самого себя или возвращение к Саянам (К происхождению названия монгол)» («Буряад үнэн» от 26.03.98., 02.04.98., 09.04.98.). Обе статьи очень интересные и с удовольствием читаются.

В ПОИСКАХ ИСТИНЫ

В них обосновывается концепция Д.Банзарова и исследователи пришли к единому мнению со своим земляком: «Главное, нами движет уверенность, что Д.Банзаров был близок к истине, утверждая, что название «монгол» разлагается на «мон-гол» (А.Ангархаев). К тому же Присаянские горы Бурятии, расположенные в Закаменском, Тункинском, Джидинском и Окинском районах, имеют в корне слов мон- и мун-. Напр., имеются названия села и горы - Монца и Мон; Саяны в народе именуется Мундарга или Мондорго и т.д. Далее С.Ш.Чагдуров продолжает: находятся гора Мон уула или Мон хада, хребет Монго на правом берегу реки Ехэ улан, западнее с.Хойтогол, речка Монгол, приток р.Зуун Морин и т.д.

Основываясь на мысли Д.Банзарова в многочисленных названиях гор и местностей в корне мон, исследователи уносят свои догадки в глубину веков о появлении монголоязычных народностей 1700 лет назад в Присаянье, примерно в 3-8 вв. н.э. и только на севере современного монголоязычного мира, т.е. на северо-востоке от озера Хубсугул. Такое высказывание вызывает смущение, так как можно ли только при наличии гор с названием в корне слов «мон» вообразить о «Горной Бурятии - прародина всех монголов». Такой концепции о происхождении монголов не встречается в исторической науке.

Ведь из истории расселения народностей известно, что территория этнической Бурятии, в т.ч. Прибайкалье и Присаянье, с древних времен являлась землей бродячих тунгусо-маньчжурских народностей, оставивших свои следы в названиях топонимов - Селенга, Удэнга, Оронго и др. Кроме того, Горная Бурятия являлась сопредельной территорией монголов и тюркоязычных народностей - урянхайцев, уятов, соетов, доготов и др. Они проживали в Тунке, Оке и Закамне еще до появления бурят в тех местах. Например, по Тункинскому долине и Култуковскому урочищу бродили оленеводы-тунгусы, но в связи с проведением государственной границы между Монголией и Россией часть из них - заектуев и цингидинов родов была переселена в Закаменский край. Позже при образовании Армакской инородной управы они числились в составе ее и со временем ассимилировались среди бурят малого и большого родов, тэртэ и др.

Переселенцы тюрки-уяты и соёты занимались сарлыкостовством, а теперь буряты занимаются сарлыками и другими животными. Но почему-то их называли монголами, напр., родословная ветвь этнонима бахасаруринхай (монгола, выкраденного тунгусами, видимо, в XVII в.) принадлежит Галсану Тапхаевичу Нимаеву (1901 г.

рождения, из села Мыла Закаменского района) и насчитывает 12 поколений (свыше 360 лет): Монгол-Монгол хоом-Холбой-Найрхан-Гохон-Тушхэ-Манта-Табхай-Нима-Галсан-Паабли-Баяр. Также среди монголов и тюрков согласно преданию хозяйничал монгол Сөөхэр ноён, впоследствии прогнанный хамниганми из рода уяты, отнесенный хамниганскому племени киданей.

Археологические находки у с. Харбаты (седла, шелковые ткани, золотая чаша, бронзовые зеркала и др.) (из статьи А.Ангархаева) служат тем неопровержимым доказательством появления первых бурят в Прибайкалье и Присаянье в XI-XII или XIII-XIV вв. из Восточной Монголии. То время (XI-XII вв.) как раз совпадает с падением киданьской империи под натиском чжурчженей и бурятские племена (эхириты, булагаты, хонгодоры, хоритуматы, баргуты, ашибагаты, табангуты, харнуты) вынуждены были мигрировать в северные лесистые и гористые местности Прибайкалья и вокруг оз. Байкал.

Выдающийся археолог нашего времени А.П.Окладников подтвердил своими исследованиями о появлении первых бурят в указанных местах и он писал: «Археологические данные подтверждают, что первые монголоязычные пришли на Лену из-за Забайкалья (в XI-XII вв.), а также из еще более отдаленных восточных областей из бассейна Амура, вероятнее всего, по правым притокам, начиная с Онона (А.П.Окладников, «Археологические данные о появлении первых монголов в Прибайкалье»), («Филология и история монгольских народов». М., 1958, с.207).

Тем более археологические находки у с. Харбаты (седла, шелковые ткани, золотая чаша, бронзовые зеркала) полностью соответствуют изделиям ремесла киданей. Так, например, шелковые ткани (только китайского производства) могли оказаться в могильниках бурят, привезенных с собой из Восточной Монголии, где пользовались китайскими материалами. Кроме того, «изготовление художественных изделий из металлов - давнее занятие монголов. Богатства недр этой обширной территории и прилегающих к ней районов были известны еще киданям, которых многие исследователи относят к протомонголам. В киданьской империи Ляо наряду с другими ремеслами была развита и плавка металла» (И.В.Асеев. «Два бронзовых зеркала из Чиндантского могильника») («Очерки социально-экономической и культурной жизни Сибири». Новосибир., 1972, с.63.64). Из упомянутого выше сочетания Чиндантского могильника топоним Чиндант

является названием населенного пункта и местности на реке Онон, видимо, заимствованный из корейского языка киданями. Так как «С древнекорейской этнонимией связано и несколько других названий государств, некогда существовавших на Корейском полуострове и в Северо-Восточном Китае. К ним относятся названия упоминавшихся выше трех государств - Когуре, Сила и Пэкче, также Чиндан» (Исторические названия Кореи Л.Р.Концевич.) (Этнонимы. М., 1970, с. 69,70).

Из работ археологов и археологических находок становится понятным, что бурятские племена (эхиритов, булагатов, хонгодоров, хоринцев и др.) были выходцами из киданей и позже уже в XIII

бурятскими племенами мигрировали сюда в XI-XII вв. и позже были передвижения в Монголию.

На наш взгляд, во-первых, с какой кстати степной народ - монголоязычные номады бросились обживать горный край далекого Присаянья на севере от степного края Восточной Монголии без на то угрожающей их причины, как беглецы от большой беды.

Во-вторых, в то время (1700 лет назад) так называемый пращур Борто-Чино еще не был на свете, только в X-XI вв. появился на историческую арену, возглавив родословную Чингис-хана и бурят при киданьской империи. В имени монгола Борто-Чино сохраняется влияние тюрков от прежних Тюркского каганата и Уйгурского ханства в VI-IX вв. в Восточной Монголии: тюрк. бори «волк» и монг. чино «волк».

В-третьих, 1700 лет назад кидани кочевали и располагались на сопредельной территории с корейцами у корейского полуострова при Жужаньском каганате в IV-VI вв. (История МНР. М., 1983, с.107).

В-четвертых, вопреки мнению С.Ш.Чагдурова, нам хочется выразить свою версию: этноним монгол мог появиться только в 3-8 вв. н.э. на северо-востоке Китая у корейского полуострова, когда кидани проживали там. Предметом нашего внимания должна стать такая этническая общность, носящая самоназвание монгол. «В пределах широких языковых общностей обнаруживается материальное родство

этнонимов со значением «люди, народ»... Факт очень широкого распространения у народов всей Юго-Восточной Азии этнонимов мон со значением «люди»... может быть основанием для этногенетических исследований... Термины, означающие «свои, люди, человек», представляют древнейший пласт этнонимов, но они важны при изучении происхождения общностей более крупных, чем этнические, именно языковых» (Я.В.Чеснов «О социальной мотивированности Древних этнонимов») (Этнонимы. М., 1970, с.46). Ссылаясь на цитату, название монгол могло быть образовано на основе этнонима мон «народ, люди» и + гол «река, долина; основной, главный; коренной» = монгол «коренное или основное племя» монголоязычных народностей или общностей.

При этом немаловажное значение имеет то, что кидани, проживая рядом с корейцами, повлияли на принятие монгольского языка корейцами и от того-то корейский язык считается монгольским языком по определению Г.И.Рамстеда и др. ученых. Кроме того, кидани, находясь там же, видимо, имели контакт с японцами. До сего времени японские ученые обнаруживают в своей крови микроэлементы, аналогичные их в крови бурят, одного из племеней киданей.

Хотелось бы в дальнейшем более полного раскрытия истины этнонима монгол. Мы не ставили здесь задачей касаться всех поднятых вопросов в статьях исследователей.

Д. ДАМДИНОВ,
доктор филологических наук,
ветеран войны и труда

...А в исторической литературе эта версия не подтверждается

веке названными лесными монголами в «Сокровенном сказании».

С.Ш.Чагдуров считает джидинских, закаменских, тункинских и окинских бурят коренными жителями горного края Бурятии и давшими этноним монгол всем монголоязычным народностям. А в исторической литературе его версия не подтверждается и основное расселение бурят началось в XVII и XVIII вв., и тем не менее, они не могут быть аборигенами края. Только лишь хонгодоры с другими

1. «...Историки не определяют местоположение этой долины»
«Рашид-Эддин и другие историки не определяют местоположение этой долины, - пишет Доржи Банзаров, - и поэтому европейские ученые отыскивали ее произвольно по всей Монголии. Шмидт считает ее за урочище Гун-эрги около Куку-нора... Миллер и о.Иакинф... предполагают ее между Алтайскими горами, Фишер... - около берегов нынешней Аргуни... Принять которое-нибудь из них... нельзя. Поэтому мы удовольствуемся объяснением самого названия, которое Рашид-Эддин толкует... «крутой горный скат».¹⁾

«Среди тех гор была обильная травой и здоровая (по климату) степь, - писал Рашид-ад-дин в своем «Сборнике летописей» - Название этой местности Эргунэ-кун. Значение слова кун - косогор, а Эргунэ - кругой, иначе говоря «крутой хребет».²⁾

А у Хондемира в «Хуласет-уль-Ахбар» сказано: «в сие место, называемое турками Эргэнэ-кон, то есть крутой скат, они (монголы) спустились и остались там навсегда».³⁾

Доржи Банзаров приходит к выводу, что «Эргэнэ-хон... по-монгольски ложбина, падь с отвесными краями, долина, окруженная отвесными горами, какою и представляет ее предание».⁴⁾

«...Произошла кровопролитная война (между монгольскими и татарскими народами. Прим. авт.), окончившаяся совершенным истреблением монголов. Из всего народа остались только двое мужчин - Нэгус и Каян, или Хаян, и две женщины, которые бежали все вместе и укрылись в долине Эргунэ, или Эргэнэ-хон. Здесь в продолжение четырехсотлетнего пребывания поколения монгольское так размножилось, что уже не могло помещаться в долине и искало из нее выхода, но тропинку, по которой предки пробрались в долину, потомки забыли: только догадливость одного кузнеца дала монголам возможность выбраться из Эргэнэ-хона. В это время ханом монголов был Бэртэчэнэ», - пишет Д.Банзаров, ссылаясь на мусульманские источники.⁵⁾

II. Долина, окруженная отвесными горами: факты и предположения

В 1987 г. автором статьи было высказано предположение, что под Эргэнэ-хон подходит долина реки Иркут, вернее Тункинская котловина.⁶⁾ Прежде всего внимание привлекло то, что в двух топонимах присутствует один и тот же корень «Эрг/Эрх», во вторых, этимология этнонима «монгол» приводит к Мон (двум горам в Тункинском районе, которые и поныне так и называются - у с. Монды и у с. Зун-Мурино)⁷⁾ - Мундарге/Мондарге (бурятское народное, возвышенно-поэтическое название Саян (Тункинских гольцов)⁸⁾ - Когмен (древнетюркское название Саян, которое встречается на каменных стенах начала VIII в. - горе Мэншань, упоминаемой в китайских хрониках в связи с мэнгу/мэнгу/монгол, народом, живущим поднее.⁹⁾

В-третьих, долина Тунки, прародина /Хонгодоров/хонгирадов, выходцев из Эргунэ-хон.¹⁰⁾

В-четвертых, древне-монгольские топонимы, особенно дочингизидского периода, как Джад (Дзэт, который напоминает Зэдэ)¹¹⁾ Түнхэлиг (Түнхэн?), Хэрлэн (Хэрэн?), Туул (Тюлькая река есть на востоке Тунки), Бурхан (Бархан?) халдун, непосредственно заставляет рассмотреть повнимательнее нашу гипотезу.

Интересно, по Рашид-ад-дину получается, что племя куралас имеет общий корень с племенами кунгират и икирес, а «их юрты были по ту сторону Караун-Джидуна».¹²⁾ Значит, племена хори, хонгоодор, эхирид жили севернее реки Джиды (Зэдэ), которая берет начало в горах Хамар Дабана. Здесь еще надо напомнить, что куралас

Арад бүхэндэ анханай түүхэ, эхин хүгжэлтын ууган бууса гэжэ байдаг.

Чингис хаанай изагуур болохо Борточино Тэнгис далай гаталжа ерээдэ, Онон мүнэнэй Бурхан халдун уулага нютаглахан юм гээдэ «Монголой нюуса тобшо» эхилнэ.

Борточино Эргэнэ-хон гэхэн газарһаа гаража ошоһон байха юм.

Тишхэдээ монгол угсаатан гэшэбди гэжэ бээ нэрлэн гэлхэй дээрэ суурхалан арадай эртын нютаг Эргэнэ-хон гэшэ.

Эргэнэ-хон хаана юм ааб гэхэн асуудал арга эрхэгүй эрдэмтэдэйшье, эгээлэй юрын зонойшье һонирхол татадагынь ойлгосотой юм аабза.

Олон ондоо һанамжануудай бишь гайхалгүй: монгол угсаатан гэшэбди гэжэ олон изагуур зон нэгэдээ, түб Азиин тала дайдаар, хада уулануудай хормойгоор мянга мянган модоной зайда нэлмьһэн хизааргүй гэхээр газар эзэлжэ, нэгэ үедэ хүсэрхэн хүгжэхэдөө, холуур нэлмьн таражашье, заримдаа доройтон дарагдахадаа үгы болоһонтой сасуулаар жэжэ болон хашагдажашье байгаа - энэ нэлэнхэ ехэ орондо Эргэнэ-хон энгэ юм гээд арсахын аргагүйгөөр заажархихаар аймшагтай сэхэ мэргэн хүнэй үгыл хада алибаа янзын хараа боголнууд хэлэгдээл юм аабза.

Саян уула, Байгал далайн ара үбэрөөр гол горхогоор, ой тайгаар, үржэлтэй тала дайдаар элбэг нютагуудта эртэнһээ өөрын маягтай хүгжэнги ажабайдал бии байгаа. Хүгжэнги ажабайдалай арсашагүй шэнжэнүүд

сооһоо газар эдгүүрилгэ, түмэр хэрэглэлгэ хоёрые дурдая. Доодо Ивалгада олдоһон хуннуудай хотын үлэгдэлнүүд соо, мянга гаран жэлнүүдэй саана бэшэгдэһэн хитад түүхын сударнуудта иимэ гэршэнүүд элирэн гараһан ха юм даа.

Байгал далайн, Саян уулын оршондо тэрэ үедэ мүнөөнэйхидэ орхогоо аажам номгон үларил байгаа гэжэ тодорхойлоор. Уугам талада, сүл губида хогоро үлээдэг халхин энгэ үгы, ган гасуури болохоор бараг, үбэлдөө саһатайшье һаа, үбэг дулаан нютагууд бшуу. Хуһан модоной ургажа эхилхэдэ, хитадууд энгэдээ ябашаһан юм гэхэн домог дэмы талаар бэшэ: хүйтэн шэгтэй сагай шэлжэн ерэһые харуулна.

Монголшууд гэшэбди гэхэн зон арад боложо нэгэдэхэдээ, хүшэрхэг болон хүгжэхэдөө, тэнхээжэн тэнжэһэн нютагаа орхижо, түби гэлхэй үбсүүн дээгүүр таража, урид нэгэн хэлэтэйшүүлээ, нэгэн зантайшуулаа эблүүлэн, гүрэн тогтоожо бэхижээд, саашадаа бэшэ арадуудые, улс түрэнүүдые эзэмдэн, өөһэдтөө хамжуулаһаншье дамжаггүй.

Орхигдоһон нютагай һураг суу мүшхэжэ үзэхэнөө танай анхаралда табинабди.

Орхигдоһон гэхэдээ мартагдаһан гэнэгүйбди.

Үбгэ эсэгынгээ үнэтэй сэнтэй, нангин хүүр хагагалһан газараа, ууган нютагаа ургаа байһан зонго хэлэдэггүй, нюудаг, гансал өөһэдынгөө хүнүүдтэ дамжуулдаг байһан заншье бүри эртэнһээ Евразийн үбсүүн дээгүүр үргэнөөр таран хуһан арадуудта (скифүүд гэн мүнөө олон дээрэн нэрлэнбди) байһан юм. Дурдаад, шэбишээд үзэе: «Монголой нюуса тобшо», Чингис хаанай нюуса хүүр...

Ардан АНГАРХАЕВ

ПРАРОДИНА МОНГОЛОВ - ДАЛЕКАЯ И БЛИЗКАЯ

(О легендарной долине Эргэнэ-хон)

из монгол-дарлекинов - потомков Кияна и Нукуза, в свое время укравшихся в Эргэнэ-хун.¹⁾

Наконец, во всех почти историях ранней Монголии, связанной с домом Чингиса, встречается море Тэнгис (это либо Байкал, либо Хубсугул), через которое переправляется Бортэ-чино (достигает Джадскую землю),¹⁴⁾ обосновывается в горах Бурхан халдун. Туда же чуть позже переселяется Хорилардай мэргэн¹⁵⁾ (по всей вероятности предок хоринцев в общеплеменном значении). Невозможно оставить без внимания предположение монгольского ученого Пэрлээ о том, что первоначальное кочевье Бортэ-чино было расположено северо-западнее Хубсугула, а Ариг ус это река, протекающая восточнее озера.¹⁶⁾

И надо сказать, что гидроним Онон не единственный на монгольском ареале: есть сухие русла в Тункинском районе у с. Монды, Улбугай - Оно (Онон).

В-пятых, в Тунке существует легенда о Дархан Дуурай, хозяине горы Мон, что на самом западном краю долины, кузнеце, у которого горн размером с озера, мех - с луга. И теперь обратимся к Рашид-ад-дину: «...Когда среди тех гор и лесов этот народ размножился и пространство занимаемой им земли стало тесным и недостаточным, то учинили они друг с другом совет, каким бы лучшим способом и нетрудным по выполнению путем выйти из этого сурового ущелья и тесного горного прохода». И решили они расплавить горный склон, состоящий из железной руды, для чего им пришлось зарезать семьдесят быков и лошадей и сделать из их шкуры кузнечные меха и «разом этими семьюдесятью мехами раздуть огонь под дровами и углем до тех пор, пока тот горный склон не расплавился».¹⁷⁾ Каким бы фантастическим не был упомянутый эпизод, нельзя не представить себе ущелья в окрестностях горы Мон и склоны - стены горные и то, что наличие железистых пород в этих горах - факт подтвержденный.

Ведь долина, по которой протекает Иркут, действительно замкнута со всех сторон горами, что нетрудно забыть «тропинку, по которой предки пробрались в долину». Если идти вверх по реке в сторону Монды и дальше или вниз дальше Тибельтей, она течет в таких теснинах, что пробираться не то, что конному, но и пешему непросто! Многие километры скалистых гор Саян и Хамар Дабана, озера Байкал и Хубсугул - более десяти дней потребуется, чтобы преодолеть эти безлюдные пространства до того, как выйти на широкие степи...

«Эргэнэ» происходит от «эрги» яр, берег, - пишет Д.Банзаров. А что касается «хон», он предполагает, что оно означает «углубление», «ложбина», «скат». Он при этом свое утверждение обосновывает, что ныне «от слова «хон»

остались только производные, как то «хонхор - углубление, ложбина», «хонгил - дулло...»¹⁸⁾

Г.Румянцев подвергает критике его мнение из-за неполноты (ведь действительно Д.Банзаров ничего не говорит об окончании -нэ в слове Эргэнэ) и неубедительности предположения насчет -хон. И Г.Румянцев вслед О.Кавалевскому и Палладию Кафарову склонен считать под «Эргунэ-хон» реку Аргунь, которая в «Сокровенном сказании монголов» называется «Эргунэ».¹⁹⁾

Но мы здесь опять не находим объяснение «-хон». И также возникает недоразумение: ведь источники говорят о какой-то замкнутой долине, вернее котловине, из которой трудно даже выбраться, а не о реке! Хотя существует мнение, что есть у реки Аргунь некое место в ее долине, которое можно принять за легендарную котловину.

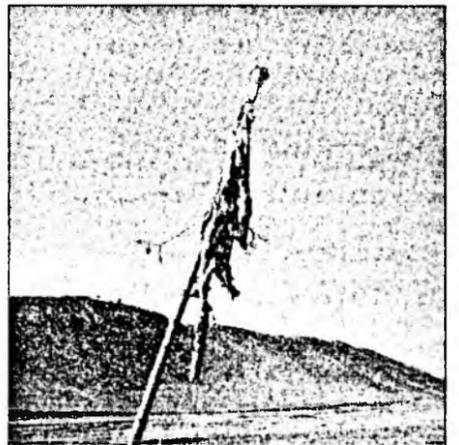
«Что касается второго компонента разбираемого слова «-хон», то ни в живых диалектах, ни в письменных монгольских, ни в тюркских языках он не известен», - пишет Г.Румянцев.²⁰⁾

Выходит, это забытое, вышедшее из употребления слово, как предполагает Банзаров? Тем более Г.Румянцев не допускает возможности искажения «в арабской транскрипции генетивуса»²¹⁾, т.е. возможно, верит в ученую непогрешимость Рашид-ад-дина (1247-1318), известного своими энциклопедическими трудами по естественному, трудами по истории, медицине, ботанике, агротехнике и строительной технике, и который с 1298 г. по 1317 г. был визирем у монгольских ильханов Газан-хана и Олджайту-хана.²²⁾ Притом «Сборник летописей» («История монголов») был написан по «высочайшему велению» и ученого все было в его распоряжении - устные и письменные источники.

А все же не были ли некоторые неточности, которые вклялись в передаче названия местности, пусть не по вине Рашид-ад-дина, а в результате переписываний текстов, порчи рукописей, передачи устных рассказов, и дошли до ученого?

Такое предположение напрашивается при рассмотрении возможных вариантов написания - «хон» и «гол» старомонгольскими буквами. Х и г в этом случае передаются одной и той же буквой (одним и тем же знаком), (и Д.Банзаров предлагает различения - хон, хун, гон, гун)²³⁾, а написание конечных -н и -л близки по форме, если по каким-либо причинам сотрется хвостовая закорючка на последнем, то можно принять за -н.

А почему же мы берем для сравнения с -хон слово -гол? «Гол» имеет несколько значений: 1) река, 2) долина, 3) место заселения, 4) определенная территория, занимаемая тем или иным народом

(вспомним народные выражения: «ямар голһоо ерээбши?», «ямар голдо орошооб», «ямар голый хубүүнби» и т.д., которые подтверждают особенно последние три утверждения). Кстати, чтобы иметь основание для такого сравнения, стоит обратиться к словам Рашид-ад-дина: «Название этой местности Эргунэ-кун...»

Только здесь может возникнуть вопрос: «гол» пишется по старомонгольски «гоол». А у нас есть пример того, что когда оно пишется слитно с названием (напр. «монгол», о чем еще предстоит у нас разговор), имеет одно «о».

«Эргэнэ-хон» можно читать и как «Эргин гол» или «Эргинэ гол», что означает, как отмечает Банзаров, «долина, окруженная горами».

ПРИМЕЧАНИЯ

1. Д.Банзаров. Собрание сочинений. М., 1955, с. 178
2. Рашид-ад-дин. Сборник летописей. Т.1, кн. I., М.-Л., 1952, с. 153
3. Категория монголов от древнейших времен до Тамерлана. СПб, 1834, с. 87.
4. Д.Банзаров, Собрание ... с. 179
5. Там же, с. 167
6. «Саяны», газета, с. Кырен, 1987, №144-146
7. «Саяны», №101-101
8. «Буряад үнэн» - «Дүхэриг», 1998, №12-14
9. См. Л.Гумилев. Древняя Русь и Великая степь. М., 1989, с. 394
10. Рашид-ад-дин. Сборник... с. 78,79
11. Алтан тобчи. У-У., 1970, с. 214
12. Рашид-ад-дин. Сборник... с.162, 165
13. Там же, с. 78,79
14. Алтан тобчи, с. 214
15. Монголын нууц товчоо (МНТ). У-Б., 1975, с. 9
16. Алтан тобчи, с. 215
17. Рашид-ад-дин. Сборник... с. 155
18. Д.Банзаров. Собрание ... с. 178-179
19. Там же, с. 318-319
20. Там же.
21. Там же.
22. Советский энциклопедический словарь. М. 1980, с. 1118
23. Д.Банзаров. Собрание... с. 178
24. Там же, с. 318

(Үргэлжлэлын хожом гараха).

— **Партийна эмхиин нүлөөе гээшэлүүлхын тула ямар хэмжээнүүдые хараалнат?**
 - Эмхигхэлэй пленум үргэн түлөөлгэтэй байгаа: республикын хүдөөгэй районуудай, хото городуудай эхин эмхинүүдэй эгзбхитэз

бүригдэлэй үүргэ түлөөлгэнүүдэй болзорын гүүрэнтэжэ байна, гэбэшье шэнэ хунгалтын болохо, хүдөө ажахыда хабатай эгз депутатугууднай гахинаа хунгагдаха, шэнэшье зон нэмэхэ, арга нүлөөмнай алдагдахагүй

нютаг тоонтотойб. Ерэхэ намар 42-той болохоб. Инженер-механик мэргэжэлтэй болохые багаһаа хүсэдэг хэн тула Буряадай хүдөө ажахын институтта орооб. Дээдэ хургуулия түгэсөөг, "Окиноключевской" совхоздо

хэрэгтэй. Эмхигхэлэй талаар эгэмнай нула, ушар иимэй, нүлөөниинь бага байна. Хүдөөгэй эмхинүүдтэ иимэ асуудалнууг тобойсо гарана. Зоной дунда хүндэтэй, ушар ёһо мэдэхэ угаридагшаг хэрэгтэй. Зарим аймагуугта

Политическэ парти болон хүдэлөөнүүдтэ Хүдөөгэйхидэй хүсэл – түбхын түрүүндэ

Хүдөөгэ ажаһуугшадай хүсэл богол политическэ парти болон хүдэлөөнүүдтэ элирхэйлхэ — иимэ зорилго Россин Аграрна партиин (АПР) Буряадай Советэй Түрүүлэгшэ Владимир Гарматаров табина.

Табан жэлэй саана Аграрна парти эмхигхэн байгуулагдааг, түрүүшын съезд үнгэргэгдэжэ, Россин политическэ ажабайдалда хуурия олохо захалаа хэн. Нэгэ мүнэн энэ партиин Буряадай эмхи байгуулагдаа.

Гэбэшье тус эмхи мүнөө болотор политическэ богото нүлөөтэй хүсэн болохо бираагүй, юрэл олон тоото жэжэ парти болон хүдэлөөнүүдэй тоо олошоруулааг байгаа. Ушар иимэхэ региональна отделениин эгзбхитэд республикын хүн зоной дунда Россин Аграрна партиин нүлөөе бэхжүүлхэ талаар шууд хэмжээнүүдые абаха баатай болобо. Байгша оной эхиндэ үнгэргэгдэхэн АПР-эй региональна отделениин пленум гээрэ Буряадай хүдөө ажахын болон эгээ хоолой министрэй нэгдэху орлогшо, Арадай Хуралай депутат Владимир Гарматаров тус эмхиет толгойлогшоор томилогдобо.

Манай штатнабэшэ корреспондент В.Багмаев В. Гарматаровтай хөөрэлдэбэ.

хабаадалсаа. Гансашье парти тухай бэшэ, Буряадай хүдөө ажахы хүжөөхэ тухай холын хараатай хөөрэлдөөн болоһон, ханамжа гурадхалнууг оруулагдаһан байна. Эгэ бүгдэиен саашанхи ажал ябуулагдаа хэрэглэхые оролдохобди.

Правительствын байгууламжануудай зүгһөө хүдөөгэйхидэй ажаһуудалда, шийдхэгдээгүй асуудалнуудта ёһото анхрал хандуулагданагүй гэжэ пленумдэ хабаадагшадай олониинь халаглалтайгаар тэмдэглээ. Промышленна ба хүдөө ажахын продукция хоорондын сэнгүүдэй илгаа бүри ехэ болоно. АПР-эй эхин эмхинүүдэй нүлөөн бага зангаа.

АПР-эй ээлжээтэбэшэ зургаадахи съездгэ Буряадай түлөөлгшэд хабаадагшада, иимэл угхатай хөөрэлдөөн болоо бэлэй. АПР-ые таряашадай илангаяа олон гэшүүдтэй эмхи болгохо гэхэн гол зорилго заагдаһан байна. Съезд гээрэ шэнээр найруулагдаһан Устав соо мүн лэ иигэжэ бэшгээ юм.

АПР-эй республиканска эмхиин Советэй түрүүшын алхам гэхэдэ, агропромышленна комплексын асуудалнуудаар хүдэлдэг депутатугуудаа бүригдэхэн аграрна фракци Арадай Хуралда байгуула. Энэ фракциин түлөөлгшэдтэй хөөрэлдөөбди, ажал ябуулгын түсэб табьябди. Харамтайнь гэхэдэ, республикын парламентын мүнөөнэй

жэшээтэй.

— Мүнөө Та гахинаа Арадай Хуралай депутатта кандигадаа гэдбжүүлэгдэхэтнай гээшэ...

- Ториин хунгуулин 7-доху округые Арадай Хуралда түлөөлгшэ. Эгэл хунгагшаг гахинаа намайе гэдбжүүлээ. Тэгэнэй бүхы захяа түгэс дүүргэе үргдээгүй хадаа зүбшөөлөө үгөөб. Гэхэтэй хамта АПР-эй гушааг гэшүүг депутатта кандигадаа гэдбжүүлэгдэхэн.

— Аграрна партиин шэнэ толгойлогшо тухай хунгагшаг бүри тодорхойгоор мэдэжэ абаха хүсэлэнтэй.

- Богото толгойлогшо болохын тула оролдохо ёһотойб. Бүтэхэ гү? Мүнөө гээрээ хэлэхэн эртэ, гэбэшье би хүсэн түгэс хүдэлхэ хүсэд эрмэлзэлтэйб. Нүхэднишье энээн тухай хэлэдэг.

Бэшүүрэй аймагай Харлан

хүдэлөөн хэм. Машино-тракторна мастерской-нуудые даагшаар эхилээд, "Сельхозтехника" нэгдэлэй системдэ ахамад инженерэй тушаалда орооб. Угаань Ивалгада "Агроснаб" нэгдэлэй районно отделениин директорэй тушаалда 5 жэлдэ ажаллааб. Тэрэнэй удаа Хүдөө ажахын министрствэдэ материально-техническэ хангалгын таһагай начальнигаар хүдэлөөб. 1990 ондо акционернэ "Бурятскагроснаб" бүлгэмэй директорээр томилогдоо хэм. 1994 ондо Арадай Хуралай депутатгаар хунгагдаһанай удаа экономика политикын талаар комитеттэ хүдэлмэригэ орожо, ажабайдалай ехэ хургуули гарааб гэжэ ханалтатайгаар тэмдэглэһүү.

1995 онһоо республикын Хүдөө ажахын ба эгээ хоолой министрэй нэгдэху орлогшоор хүдэлнэб. Хүдөө ажахымнай хүшэр байдал ойлгосотой ха юм даа. Республика соогуур сар үргэлжэ ябаха, шийдхэгдээгүй асуудалнууд гээрэ хүдэлхэ сар али олон гарадаг гээшэ.

— Ажалаараа ябахадгаа, партиин хэрэгүүдые мартанагүй ёһотойб?

- Тиймэ. Хоорондоо холбоотой ажал ха юм даа.

— Россин Аграрна партиин Буряадай эмхи мүнөө ямар асуудалнууд гээрэ хүдэлхэ зэргэтэйб?

- Нэн түрүүн эхин эмхинүүдые бэхжүүлхэ

иимэ хүтэлбэрлэгшэд биш. Тээд бүхы тээ иимэ бэшэ. Тиймэхэ манай парти политическэ хүсэтэй эмхи болохо бираагүй байна. Аграрна республикада ажаһуунабди. Ушар иимэхэ нүлөөмнай хубилха, гээшэлхэ ёһотой.

Үшөө нэгэ бэрхэшээлнай гэхэдэ, манай зэргэдэ залуушуул үшөөл үсөөн. Энэ талаар шангахуи хүдэлхэ ёһотойб. Буряадай хүдөө ажахын академиин, тусхай дунда мэргэжэлэй хургуулинуудта ехэ ажал ябуулаха хэрэгтэй. Гэхэ зуура, залуушуулай Аграрна холбоон Россига хаяхан өйгуулагдаа. Эндэ бидэ баһал байгуулаха ёһотойбди гэжэ тоолоноб. Республикын хүдөөгэй эхэнэрнүүдэй холбоониин байгуулан янзаар. Залуушуулай холбоондо 16 наһа хүсэдгөө орожо болохо гэжэ хануулаа.

— Түгэсхэлэй асуудал. Танай парти Арадай патриотическа холбооной бүригдэлгэ ородог гү?

- Тиймэ. Энэ холбооной хамтын гэшүүдэй ажал ябуулгатай манай зорилгонууд адирхуу, гэбэшье өөрын илгаа биш. Бидэ түбхын түрүүндэ хүдөөгэ ажаһуугшадай байдалда гол анхараалаа хандуулхашьебди. Энэ талаар обществодо тохёолдоһон байдал шэнжлэхэдэ, хүдэлмэримнай - хизааргүй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В.Л.Гарматаров.

Буряад Республикын 75 жэлэй ойдо

БУРЯАДАЙ ТҮЛӨӨЛЭГШЭД — КРЕМЛИЙН ОРДОН СОО

СССР-эй түүхэ соо манай Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республикын эрхим хүнүүдэй делегаци эгээн түрүүшээр Украина болон бусад үндэр шатын республикануудай делегацинуудһаа урид, Москвада, Кремльдэ правительствын зүгһөө уригдаһан байха юм.

1936 оной январь нарада республикын мал ажалай стахановецуудай зүблөөн дээрэ М.Н.Ербанов хонирхолтой мэдээсэл соносоһон байна: "Нүхэр Сталин манай мал ажалаар хонирхоод, эрхим малшадай дундаһаа дүшэн түлөөлгшэдые Москва эльгээгты гэжэ дурадхаа".

Уданшьегүй ВКП(б)-гэй Политбюро Буряад-Монголой делегацие Москва уриха гэхэн тогтоол абаһан байха юм. Улаан-Үдэдэ тэрэ дары партиин обкомой бюрогой, БМАССР-эй ЦИК-гэй Президиумэй, Совнаркомой хамтын зүблөөн болохо, делегаци бүридүүлхэ асуудал шийдхээ.

Тэрэ гэхээр Улаан-Үдэдэ бүхы Буряад орнһоо эрхим дархашуул, оёдолшодые суглуулжа, мүнгэн хэтэ, хутагануудые, торгон тэрлигүүдые, булган малгайнуудые бүтээлгүүлжэ, Москвада абаашаха бэлэгүүдые бэлдэжэ эхилээ.

Делегациин бүридэлдэ ажалай арбан хоёр түрүүшүүл, колхозуудай арбан хоёр түрүүлэгшэнэр, совхозой нэгэ директор, гадна партиин ЦК-гай инструктор М.Сахьянова, Буряад-Монголой кавполкын командир Панин, Фрунзин нэрэмжэтэ сэрэгэй Академидэ нуража байһан ахамад лейтенант И.Балдынов оролсоо юм. Тэрэшэлэн уран зохёолшо Хоца Намсараев, уран зурааша

Цыренжап Сампилов, театрай режиссер, артист М.Шамбуева, артист Ч.Генинов болон бусад оролсоһон азатай.

...Январийн 23-най үдэшэ Кремльдэ парти, правительствын ударидагшадтай уулзалга болобо. Олон кинофотокорреспондентүүд түүхэтэ энэ үйлэ хэрэгые зурагууд дээрэ буулгажа байба. Манай 67 делегадуудай олонхинь буряад торгон тэрлигтэй хэн. Замхашагүй "ура" альга ташалган нэрбэжэ, Сталин, Молотов, Калинин, Ворошилов, Орджоникидзе, Микоян, Андреев гэгшэд орожо ерээб.

СССР-эй Совнаркомой Түрүүлэгшэ В.М.Молотов делегацие амаршалба. Удаань Улаан - Ононой аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Бато-Жаргал Бадмаев делегациин зүгһөө амаршалгын үгэ хэлээ: "Буряад-Монголой республикын 1060 колхозуудай, 300 мянган колхознигуудай зүгһөө нүхэр Сталинда рапорт-бэшэг барюулхамнай. Шэнэ ажабайдалай иалта тухай энэ бэшэг соогоо элдхэнэбди!"

Тэрэнэй удаа үгэ абаһан Түнхэнэй аймагай хониной фермые даагша Д.Гашунов, Алайрай хаалишан М.Аржутова, Борьёогой совхозой директор Н.Шубин, ахамад лейтенант И.Балдынов, Сэлэнгын хаалишан Д.Эрдыниева, Хорин хаалишан А.Мясникова, Алайрай адуунай фермые даагша А.Атенов, Агын Б.Болотов, уран зохёолшо Х.Намсараев, партиин Буряад-Монголой обкомой секретарь М.Ербанов гэгшэд өөр өөрынгөө ажалладаг халбаринуудай хүгжэлтэ тухай тодорхойгоор гүрэнэй хүтэлбэрлэгшэдтэ хөөрөжэ үгөө.

Имагал Совет засагай ашаар манай хизаарта арад зоной ажабайдал хайжаржа байна гэжэ онсолон тэмдэглэһэн байха юм.

"Нам шэнги юрын ажалшан буряад эхэнэрые гүрэн түрын хүтэлбэрлэгшэд Кремль соо хүндэлэн угтажа байха юм гэжэ урдын сагта зүүдэндээшье хүн зүгнэхэгүй байгаа", - гэжэ хаалишан Мария Аржутова хэлээ хэн.

Энэ үедэ баглаа сэсэгүүдые барихан зургаатай Геля Маркизова президиумдэ гүйжэ гараад, Сталинда баглаагаа барюулба. Сталин басагаханиин хугадан үргэжэ тэбэрээд, стол дээрэ табижархиба. Гелиин Сталиниин хүзүүдэд таалахадань, тэрэнэ уяржа, энэбхилэн басагаханиин тэбэрибэ. Энэ фото-зураг тэрэ үеын бүхы газетэ, журналнуудта томиогдоо бэлэй.

Манай республикын хүтэлбэрлэгшэ М.Н.Ербанов элдхэл соогоо иимэ тоо, баримтануудые дурадхаһан байна: "Хүдөөгэй ажалладай 82 процент хамтын ажахыда оронхой. Республика дотор 27 МТС бий, мянган трактор ашаглагдана. Тарилгын талмайн 93,5 процент, бүхы малнуудай 92 процент социалис секторэй болонхой. 1934 онһоо манай гол халбари - мал ажал эршэтэйгээр хүгжэжэ байна. Ажалладай ажабайдал хайжарна. Урданай нэеы гэрнүүдхээ модон байшангуудта орожо байнабди. Хургуулинууд, больницанууд, клубууд, колхознигуудай байшангууд олоор баригдана. Парти, правительствын нуларшагүй анхаралай ашаар иимэ илалтануудые туйлаа ха юмбибди".

СССР-эй Совнаркомой Түрүүлэгшэ В.М.Молотов түгэсхэлэй үгэ хэлээ:

"Буряад-Монголой республика экономика, соёлой талаар урагшаа дабшан, ехэ амжалтануудые туйлажа байна. Тиймэхэ республикын эрхим ажалшадые гүрэнэй шагналда дурадханабди. Гадна правительствын зүгһөө делегадуудта час, патефон бэлэглэхэмнай. Түлөөлгшэдые Москва эльгээһэн колхоз бүхэндэ ашаанай автомашина дамжуулхамнай."

Эдэ үгэнүүдые халуун альга ташалгаар манай делегаци угтаа хэн.

Удаань делегациин хүндэлэлдэ эдэ хоол барихан байха юм. Энэ баярай үедэ манайхид парти, правительствын хүтэлбэрлэгшэдтэ торгон тэрлигүүдые, булган малгайнуудые үмдэхүүлээд, мүнгэн хэтэ, хутагануудые зүүлгээ. Лимбэ, хуурай аялгануудаар манай дуушад бэйгэ шадбарияа харуулан байна. "Ямар уянгата дуунууд, ямар хонирхолтой хүгжэм эздэлбэ гээшэб, - гэжэ Михаил Иванович Калинин хэлээд, - пластинка дээрэ заатагүй буулгаха хэрэгтэй" гэһэн дурадхал оруулба. Тиймэ пластинкануудые уданшьегүй "Грампласттрест" олоор гаргаһан байха юм. 67 делегадуудай 61 хүн орденуудаар шагнагдаа.

Февралийн 16-да делегаци Улаан-Үдэдэ буугаад, хойто үдэрнүүдтэ предприятия, колхозуудаар ябажа, Москвада болоһон уулзалга тухай олондо мэдээсэхэн юм.

Энэ мартагдашагүй уулзалга тухай тусхай ном хэблэгдээ бэлэй.

1936 оной хэблэлэй хуудануудые Н.НАМСАРАЕВ ираба.

«ЖЕНЩИНА-ПРЕЗИДЕНТ!!!»

Сегодня жительница г. Улан-Удэ Семушева Лариса Николаевна представляет первое интервью с единственной женщиной кандидатом в Президенты Республики Бурятия СЕРГЕЕВОЙ Цыржимой Добчиновой - советником инвестиционной компании «Евро-СВ»

Л.Семушева: Цыржима Добчинова, Ваше выдвижение в кандидаты Президенты Республики Бурятия вызвало очень большой интерес у избирателей Бурятии, не проявление ли это личных амбиций, на чем основано Ваше личное согласие на такой ответственный шаг?

Сергеева: Я рада приветствовать читателей Вашей газеты - моих потенциальных избирателей - это мое первое выступление в местной региональной прессе и меня радует то, что по жеребьевке мне выпало выступать, именно, в этой газете после такого долгого «молчания». Именно, в этой газете начинал свой журналистский трудовой путь - заведующим отделом культуры, впоследствии был назначен главным редактором Бурятского книжного издательства, а затем директором этого же издательства мой папа - Дугаров Добчин Доржиевич, уроженец Еравнинского района, села Маракты. Он был направлен в Вашу газету для укрепления кадров из Министерства просвещения Бур. АССР, где работал после окончания Иркутского государственного университета (с отличием). Давайте отвлечемся от семейной истории, мы к ней еще вернемся.

К вопросу о моем выдвижении - выдвинули меня избиратели Бурятии, которые поддерживали меня в избирательной кампании 1995 года, я баллотировалась в депутаты Государственной Думы Российской Федерации. Избирательная кампания того времени, сегодня расписывается некоторыми средствами массовой информации республики, как неудавшаяся и имевшая «оглушительный провал» - такие рассуждения, пусть на меня не обижаются средства массовой информации, опубликовавшие «умозаключения» своих корреспондентов функциональные способности мозговой деятельности которых, очевидно активизируются только в определенные периоды, а именно, один раз в три года. Потому как для человека, постоянно проживающего в то время в Москве, практически неизвестно для простого избирателя Бурятии, но много сделавшего, как для родной Республики, так и для СССР, а после развала нашей могучей Родины и для России в деле развития высшей школы, проголосовало тридцать две тысячи избирателей, что дало мне возможность опередить в этой гонке двух или трех постоянно проживающих местных жителей, среди которых был представитель республиканской научной элиты - доктор наук. Мое появление на политическом небосклоне Бурятии не было случайным, я всегда следила за событиями, происходящими в

родной республике. При моем непосредственном активном участии был открыт Бурятский филиал крупнейшего в мире Новосибирского государственного университета в 1991 печальном году, когда три республики - Башкирия, Татарстан и Бурятия поддержали членов ГКЧП и родная республика должна была принять «адекватные» меры к членам Правительства Бурятии, я не считаясь с собственными интересами и личной занятостью прилетела на Родину и выступила в поддержку г-на Саганова, предъявив депутатам Верховного Совета Бур. АССР письменные заверения двух советников Президента Российской Федерации о том, что Председатель Совета Министров Бур. АССР находится на демократических позициях. Тем самым я дала возможность Верховному Совету Бурятии сохранить относительную стабильность в родном регионе. В 1993 году был избран ныне действующий Президент Республики г-н Потапов - эту весть я

в то время советника, ныне Министра экономики г-на Атанова, через его заместителя Председателя Правительства Нимаеву, предупредила, что те банки в которых желает Правительство «крутить» деньги - «банки-пустышки» - это «РВГ», «Промышленный» и «ОСТ», взамен не требуя ничего, однако, видимо, в знак благодарности мне лично г-ном Потаповым было предложено принять участие в выборах Государственную Думу Российской Федерации и была обещана соответствующая поддержка. Зная, как страдает в новых условиях население от бедодеяния

встретившись с г-ном Потаповым я почувствовала настроенность в его поведении относительно моего четкого контроля за проведением программы, а в результате последней встречи я поняла ни о какой поддержке речи быть не может потому, как тогда он «взрачивал бы себе Конкурента» в моем лице. Ни о каких дивидендах для членов правительства и их подсобного окружения речи не могло стоять. **ДОПОЛНИТЕЛЬНАЯ ПЕНСИЯ** для пенсионеров и бесплатное высшее образование в лучших вузах страны для детей из малоимущих семей - это немало и ряд других позиций, не интересных для Правительства и очень интересных для простого избирателя. В результате полный «вакуум» со стороны официальных властей и очередное навязывание кандидатуры от Власти г-жи Найчуковой - внешне красивой женщины, но ничего не значащей для избирателя Бурятии (с ее отъездом - местная курица и та пропала). А в агитационных материалах в ее поддержку использовали узников концлагеря «Дахау», мне просто интересно, встречаются ли хоть они? Если да, то это делает ей честь. Уверена в одном - помощи они от нее не получили!

Основные Положения предвыборной программы кандидата в Президенты Республики Бурятия

СЕРГЕЕВОЙ Цыржимы Добчиновой
(Советника генерального директора инвестиционной компании «Евро-СВ» г. Москва)

Программа МАКСИМУМ (рассчитано на полтора-два года)

Инвестиции западного частного капитала (Германия, США, Япония) в развитие и перепрофилирование производства Республики Бурятия (минимальный объем валютных инвестиций 500 - пятьсот миллионов долларов США).

Объем будущей прибыли для западного инвестора определен в рамках 21-29%, 71-79% прибыли будет поступать в бюджет Республики Бурятия.

Введение на территории Республики Бурятия Чрезвычайного экономического положения - создание оффшорной зоны.

Своевременная выплата заработной платы работникам бюджетной сферы.

Полная реконструкция стекольного завода, ввод нового технологического оборудования для выпуска конкурентоспособной продукции для российского рынка.

Полное восстановление и реконструкция вертолетного завода.

Частичные инвестиции и обеспечение получения государственного заказа Правительства России на реконструкцию авиационного завода г. Улан-Удэ.

Разработка рудных месторождений вольфрама и молибдена ведущим мировым западногерманским концерном.

Для лесоперерабатывающей промышленности - предоставление товарного лизинга в виде мини-заводов по обработке сырья по мировым стандартам.

Выплата дополнительной пенсии пенсионерам от проводимой финансовой программы.

Агресная помощь детям-сиротам в виде предоставления при достижении 18 лет бесплатного отдельного жилья. Бесплатное образование - начальной, средней школы.

Для малообеспеченных семей, где дети проявили незаурядные способности, гарантировано получение бесплатного высшего образования в лучших вузах г. Москвы и Российской Федерации. Студентов Республики Бурятия, проявивших незаурядные способности Правительство Республики Бурятия будет поощрять именными стипендиями.

Молодым специалистам гарантировано трудоустройство по специальности.

Программа МИНИМУМ (СТО ДНЕЙ со дня избрания)

Для жителей г. Улан-Удэ - очередников 70-х годов предоставление бесплатного муниципального жилья - бюджет выстроено три жилых шестидесятиквартирных дома.

Для жителей сельских районов Республики Бурятия предоставление тракторного лизинга сроком на 10 лет с ежегодной выплатой 10-15% годовых.

И ВСЕ ЭТО ЗА 100 ДНЕЙ СО ДНЯ МОЕГО ИЗБРАНИЯ!!!!

С уважением СЕРГЕЕВА.

восприняла весьма доброжелательно - выбор большинства народа Республики - это выбор всего народа! И он не обсуждается! Моя доброжелательность к г-ну Потапову сохранялась до депутатских выборов 1995 года.

Л.Семушева: В чем Ваша доброжелательность заключалась?

Сергеева: Как я говорила, что всегда сохраняла интерес к родной республике, в первую очередь, к интересам простого народа. Да, нам продиктовали новые условия жизни (имею ввиду события 1991 года), страна была переведена на рельсы капиталистических отношений. В центре, в Москве - все сразу все поняли и перестроились, началось создание банковских структур по обслуживанию тех коммерческих предприятий, которые создавались либо стихийно, либо основательно-продуманно. Этот период охарактеризован «наживанием быстрых денег» и в эти «приманки» попадались «лидеры» регионов. Одним из таких «попадальщиков» стал и нынешний Президент г-н

Потапов, а в его лице все население республики - от самого маленького до самого пожилого человека. Не имея навыков управления в новых условиях, привыкнув только получать, не давая взамен ничего, не имея деятельного Правительства, не имея в планах даже перепрофилирования производства, ввода новых технологических линий, не имея элементарных двухсторонних договоров с областями Российской Федерации, отвергая прекрасные инвестиционные пакеты предложенный Правительство Республики во главе с г-ном Потаповым решило попасть в струю «быстрых денег», то есть подвергнуть критическому риску благосостояние народа Бурятии. Имею личные знакомства в официальных финансовых кругах Москвы и мне передали информацию о том, что Правительство моей «исторической Родины» желает «засадить бюджет Бурятии, на поле Чудес в стране дураков». Пример, трижды в 1993-94 гг. я через его

(сегодня не секрет, что в некоторых районах республики люди питаются комбикормами, предназначенными для животных), от отсутствия работы лучшие люди республики вынуждены были встать на рынки, пополнить ряды армии безработных, пенсионеры годами не получали в то время своих кровно заработанных пенсий, матери, матери-одиночки до сих пор не получают положенных им пособий, а если и получают, то это является порой единственным доходом семьи, я предложила в случае моего избрания в тот период инвестиционную программу для Республики, но условие мое было однозначное - только под моим личным контролем, через мой уполномоченный Банк пойдут деньги под этот Проект. Все это было согласовано с высшим финансовым руководством России, в центре я получила «добро» и заверения одного из крупнейших банков о поддержке моей кандидатуры. Прибыв в Бурятию,

Не чувство «мести» заставило меня принять решение баллотироваться в Президенты Бурятии, а чувство Боли за своих сограждан, за тех детей, которые кончают жизнь самоубийством из-за отсутствия Ласки и Заботы от своих пьяных родителей (которые пьют, кстати от безысходности), из чувства Сострадания к тем пожилым людям, которые всю свою жизнь в прямом смысле горбатились за те жалкие крохи, которые им не отдают вовремя. Сегодня, я делаю Заявление Всем гражданам Бурятии независимо от пола вероисповедания и национальности и принадлежности. Я готова взять на себя весь груз ответственности за неумное правление нынешнего Правительства, у меня есть силы и возможности вывести Республику из состояния застоя. Дать людям работу, Дать возможность молодому поколению реализовать себя, Дать дополнительную пенсию пенсионерам, Дать женщине почувствовать себя женщиной, Дать Матери возможность быть Матерью, Дать ребенку беззаботное детство, такое какое было у меня!

Я беру на себя ответственность за все свои слова!!!

Сегодня, я единственный кандидат в Президенты Республики Бурятия, кто работал в центральных аппаратах Правительства РФСР, СССР, а затем в Федеральных органах управления Правительства России, последнее мое место службы в государственных органах управления - Служба Советников Амана Гумировича Тулеева в Министерстве по делам СНГ. С его уходом в Кемеровскую область на должность Губернатора России, я посчитала больше невозможным для себя работать в государственном аппарате Правительства России, так как - Аман Гумирович Тулеев - это была первая и последняя на данный период с 1991 года ярчайшая личность, в которую у меня была, есть и будет Вера и Надежда на Возрождение Нашей многострадальной Родины.

С глубоким уважением СЕРГЕЕВА.

с 25 мая по 31 мая 1998 года

**25 МАЯ,
ПОНЕДЕЛЬНИК****КАНАЛ «ОРТ»**

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Поле чудес
12.00 Здоровье
12.30 Угадай мелодию
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 Трагедия века. Фильм 20-ый «Карлаты»
14.45 Чтобы помнили. Юрий Голубев.
15.20 Футбольное обозрение
16.00 Новости
16.20 Мой домашний дракон
16.45 Марафон 15
17.05 Звездный час
17.40 Пещера Золотой розы
18.10 До 16 и старше
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Роковое наследство»
20.05 Час пик
20.30 Угадай мелодию
21.00 Мы
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.40 «Горел»
23.45 Церемония вручения профессиональной премии в области телевидения
03.00 Новости (до 03.20).

**26 МАЯ,
ВТОРНИК****КАНАЛ «ОРТ»**

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Мы
11.45 Смехоланорама
12.20 Домашняя библиотека
12.30 Угадай мелодию
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 Трагедия века. Фильм 21-й «Венгерская рапсодия»
14.50 Серебряный шар
15.35 Мультфильм
16.00 Новости
16.20 Мой домашний дракон
16.55 Счастливы случаи
17.40 Пещера Золотой розы
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Роковое наследство»
20.05 Час пик
20.30 Угадай мелодию
21.00 Тема
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.40 Фильм «Час волка»
00.25 Серебряный шар. Лидия Дроновская
01.10 Открытый чемпионат Франции по теннису

**КАНАЛ
«РОССИЯ»**

8.00 Мультфильм
8.15 Проснись
8.30 Вести
8.55 Подробно
9.10 Дежурная часть
9.25 Товары почтой
9.30 Мир здоровья
9.40 Деньги
9.55 Православный календарь
10.05 Диалоги о животных
11.05 Санта-Барбара
12.00 Вести
12.20 Графман
12.30 К-2 представляет
15.00 Вести

БУРЯТСКОЕ ТВ

15.35 Мультфильмы
16.10 Тамир. Турнир на призы братьев Гуленовых
16.35 Улур. Эвенки Бурятии
17.00 Авооска
17.15 Депа деревенские
17.30 Мы и налоги
17.45 Байгал

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.00 Третья программа
17.30 Мы и налоги
17.45 Байгал
18.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ
19.35 Пульс
20.00 Рек-тайм
20.10 Вести

**27 МАЯ,
СРЕДА****КАНАЛ «ОРТ»**

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Тема
11.45 В мире животных
12.25 Джентльмен-шоу
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 Трагедия века. Фильм 22-й. «Русские идут!»
14.55 Женские истории. Татьяна Васильева
15.35 Открытый чемпионат Франции по теннису
16.00 Новости
16.20 Мой домашний дракон
16.45 Классная компания
17.15 Зов джунглей
17.40 Пещера Золотой розы
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Роковое наследство»
20.05 Час пик
20.30 Золотая лихорадка
21.10 Человек и закон
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.40 Время
22.45 Боевик «Караван смерти»
00.20 Женские истории
00.50 Тайны забытых побед
01.20 Новости
01.40 Открытый чемпионат Франции по теннису (до 02.20)

**КАНАЛ
«РОССИЯ»**

8.00 Мультфильм
8.15 Проснись
8.30 Вести
8.55 Подробно
9.10 Дежурная часть
9.25 Товары почтой
9.30 Медицинский вестник
9.40 Деньги
9.55 Православный календарь
10.00 Городок
10.30 Подium
11.05 Санта-Барбара
12.00 Вести
12.20 Графман
12.35 Петербургские тайны
13.35 Моя семья
14.30 У всех на устах
15.00 Вести
15.35 Ночь нежна

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.35 Программа передач
17.00 Третья программа
17.30 Мы и налоги
17.45 Байгал
18.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ
18.30 Бамбаахай. Жэнгинуур
19.35 Пульс
20.00 Рек-тайм
20.10 Вести

**28 МАЯ,
ЧЕТВЕРГ****КАНАЛ «ОРТ»**

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Человек и закон
11.35 Пола все дома
12.20 Домашняя библиотека
12.25 Эти забавные животные
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 Трагедия века. Фильм 23-й. «Штурм Берлина»
14.55 Тайны забытых побед
15.25 Открытый чемпионат Франции по теннису
16.00 Новости
16.20 Невероятные приключения Джонни Квеста
16.45 Классная компания
17.15 Волшебный мир
17.40 Пещера Золотой розы
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Роковое наследство»
20.05 Час пик
20.30 Эти забавные животные
21.05 Клуб «Белый полугай»
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.40 Время
22.40 Детектив «Десять негрятят». I сер.
00.05 Взгляд
Сборная России
00.35 В поисках пропавших сокровищ
01.05 Открытый чемпионат Франции по теннису
01.40 Новости

**КАНАЛ
«РОССИЯ»**

8.00 Мультфильм
8.15 Проснись
8.30 Вести
8.55 Подробно
9.10 Дежурная часть
9.25 Товары почтой
9.30 Мир здоровья
9.40 Деньги
9.55 Православный календарь
10.05 Вовремя
10.35 Сам себе режиссер
11.05 Санта-Барбара
12.00 Вести
12.20 Графман
12.35 Петербургские тайны
13.35 Совершенно секретно
14.30 У всех на устах
15.00 Вести
15.35 Мультфильмы

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.55 Мультфильмы
17.50 «3, 4...»
18.50 Сагай хурд. В.Р.Филиппов - кандидат наук, доктор философии и педагогических наук
19.35 Выборы-98. Кандидаты в НХ
19.35 Пульс
20.00 Рек-тайм
20.10 Вести

**29 МАЯ,
ПЯТНИЦА****КАНАЛ «ОРТ»**

8.00 Доброе утро.
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.05 Клуб путешественников
11.55 Смак
12.15 Домашняя библиотека
12.25 Играй, гармонь любимая
13.00 Новости
13.15 Программа «Вместе»
14.00 Трагедия века. Фильм 24-й. «Победа»
14.55 В поисках пропавших сокровищ
15.25 Открытый чемпионат Франции по теннису
16.00 Новости
16.20 Цивилизация
16.50 Открытый чемпионат Франции по теннису
17.20 Мультфильм
17.40 В мире животных
18.20 Как это было «Падение Берлинской стены». 1989 год
19.05 Новости
19.30 Фильм «Мама вышла замуж»
21.10 Джентльмен-шоу
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.35 Что? Где? Когда? По окончании боевик «Пуля в голову»
00.05 Взгляд
00.55 «Десять негрятят» 2 сер.
02.10 Новости
02.30 Открытый чемпионат Франции по теннису

БУРЯТСКОЕ ТВ

7.00 Утро комментаторского ТВ

КАНАЛ «РОССИЯ»

8.00 Мультфильм
8.15 Проснись
8.30 Вести
8.55 Подробно
9.10 Дежурная часть
9.25 Товары почтой
9.40 Деньги
9.55 Православный календарь
10.00 Спортивная передача
10.25 Фильм-сказка «Фантастическая история»

БУРЯТСКОЕ ТВ

11.30 День комментаторского ТВ
12.35 Концерт Александр Розенбаума
13.30 Старая квартира. Год 1972-ый. Часть 1-я.
14.45 Торговый дом
15.00 Вести
16.00 Вечер комментаторского ТВ.
16.00-18.30 Кандидаты в НХ
18.30 Вести

**30 МАЯ,
СУББОТА****КАНАЛ «ОРТ»**

9.00 Фильм «Право на выстрел»
10.25 Мультфильм
10.45 Слово пастыря
11.00 Новости
11.10 Домашняя библиотека
11.30 Утренняя почта
12.05 Калембур
12.40 Смак
13.00 Возвращение Третьяковки
13.45 Умники и умницы
14.15 Мультфильм
14.35 Фильм «С любимыми не расставайтесь»
16.00 Новости
16.20 Цивилизация
16.50 Открытый чемпионат Франции по теннису
17.20 Мультфильм
17.40 В мире животных
18.20 Как это было «Падение Берлинской стены». 1989 год
19.05 Новости
19.30 Фильм «Мама вышла замуж»
21.10 Джентльмен-шоу
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.35 Что? Где? Когда? По окончании боевик «Пуля в голову»
01.30 Открытый чемпионат Франции по теннису

**КАНАЛ
«РОССИЯ»**

8.00 Утренний экспресс
8.50 Утро крестьянина
9.20 Красная книга
9.50 Мультфильм
10.50 Позвоните Кузе
11.20 Домашний очаг
11.45 Вовремя
12.15 Доброе утро, страна
13.05 Почта РТР
13.30 Тайны темных джунглей
14.25 У всех на устах
15.00 Вести
15.20 Мультфильм
15.30 Люди и деньги
16.00 Федерация

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.55 Мультфильмы
17.35 Полонго. Фестиваль коллективов детского творчества. Баргузинский район
17.50 Знамя Гэсэра
18.15 Байгал
18.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ
18.30 Вести

**31 МАЯ,
ВОСКРЕСЕНЬЕ****КАНАЛ «ОРТ»**

9.00 Фильм «Пограничный пес «Алый»
10.10 Лотто-миллион. Спортлото
10.30 Дисней-клуб
11.00 Новости
11.10 Непутевые заметки
11.30 Пока все дома
12.10 Утренняя звезда
13.05 Возвращение Третьяковки
13.00 Армейский магазин
13.30 Играй, гармонь любимая
14.00 Крестьянские ведомости
14.30 Подводная одиссея команды Кусто
15.25 Смехоланорама
16.00 Новости
16.15 Клуб путешественников
17.05 Открытый чемпионат Франции по теннису
17.55 Дисней-клуб
18.50 Колесо истории
19.40 Ералаш
19.55 Золотая серия. «Калина красная»
21.55 Киноафиша
22.00 Время
22.55 Комедия «Наверное боги сошли с ума»
01.05 Владислав Третьяк в программе «Абазур»
01.35 Открытый чемпионат Франции по теннису
01.55 Новости
02.20 Триллер «Двойная игра»

**КАНАЛ
«РОССИЯ»**

8.00 Утренний экспресс
8.50 Служу Отечеству
9.15 Осторожно, модерн
9.40 Аншлаг
10.35 Городок
11.00 Сам себе режиссер
11.25 Доброе утро, страна
12.15 Тайны темных джунглей
13.10 Там-там
14.05 Парламентский час
15.00 Вести
15.30 Мир книг с Леонидом Куралевым

БУРЯТСКОЕ ТВ

15.50 Закон и порядок
16.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ
18.30 Вести
19.35 Пульс
20.00 Рек-тайм
20.10 Вести

21.00 К-2 представляет
22.00 Зеркало

абаха, тушаал эзлэх, дасан (дуган), бурхан арамнайха, аргаламжада орохо, хуули тунхаглаха, сүүдэй шийдхэбэри гаргаха, эхэбэри табиha, наha утадхалгын ном уншаха, эм найруулха, таряа тариха, балин шатааха, модо унагааха, тангаригаа

Гарагай 7-до шэнын 5 (майн 30)
Улаагшан үхэр, 6 сагаан мэнгын, хада уулада нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри тахиha, лусуудта үргэл үргэхэ, далага абаха, хэшэг уриха, нүгэлөө наманшалха, бурханай ном уншаха, лүн абаха, замда гараха,

ЛЯГУШКИ ЛЕТАЮТ, И ЛЮДИ НАУЧАТСЯ ЛЕТАТЬ

★ Скоро, очень скоро человек легко оттолкнется от магнитного поля Планеты...

★ Левитация, о которой так долго говорили одни чудаки, теперь изучается в научных лабораториях.

(Продолжение. Начало в «Дүхэриг» за 14.05.98).

Сегодня, как утверждают парапсихологи, феномен левитации успешно демонстрируют, так называемые, «летающие йоги» - люди, овладевшие учением о трансцендентальной медитации, которое было создано в начале 50-х годов Махариши Махеш Йогом (в миру - Махариши). Внешне полеты «летающих йогов» выглядят как подскоки в воздух в положении «поза лотоса». В 1986 году в городе Вашингтоне проходило публичное соревнование «летающих йогов», в котором приняло участие около 20 человек. В соревнование входили следующие дисциплины: высота полета (рекорд около 60 сантиметров), длина перелета (рекорд 1,8 метра) и полеты на скорость на дистанции 25 метров с препятствиями высотой около 20 сантиметров.

Словом, рассказов о левитации и левитангах хватает. Проблема в другом - можно ли верить таким историям?

До недавнего времени при упоминании слов «левитация» и «антигравитация» ученые дружно восклицали: «Чушь собачья!». Сегодня такого единодушия уже не наблюдается. Смятение в академические умы внес российский физик Евгений Подклетнов, работающий сейчас в Технологическом университете финского города Тампере.

Специальный диск охлаждался исследователем до температуры минус 167 градусов по Цельсию и помещался в электромагнитное поле, заставляющее его вращаться. При достижении трех тысяч оборотов в минуту предметы, помещенные над вращающимся диском, начинали терять вес.

Доклад Подклетнова, опубликованный в научных журналах, сралот наподобие своеобразного детонатора. Одно за другим посыпались сообщения специалистов о наблюдаемых ими антигравитационных эффектах.

Любопытные результаты получены Джоном Шнурером из Энтбицкого колледжа (штат Огайо). Суть его опытов заключается в следующем: если над магнитом поместить сверхпроводник, он зависает в воздухе. Впрочем, это уже известное явление, получившее название «эффект Мейснера». Непонятное, как и в опытах Подклетнова, начинается, когда над парящим без опоры сверхпроводником помещается какой-либо объект. Точные измерения показали, что над сверхпроводящей системой возникает зона, где предметы теряют до 5 процентов веса. По мнению Шнурера - это реальный шаг к созданию антигравитационных установок.

Еще более поразительные эксперименты проводились голландскими учеными. Они умудрились подвесить в воздухе живую лягушку. Земноводное помещалось над сверхпроводящей катушкой. Мощное поле воздействовало прямо на клетки тела, создавая в них магнитный момент, противоположный магнитному полю Земли. Таким образом, создавались силы, нейтрализующие тяготение.

Доктор Андре Гейн и его коллеги из университета в городе Наннеи уверены, что вскоре с помощью своей аппаратуры они смогут поднимать в воздух любой объект, в том числе и человека. По крайней мере, сразу же после эксперимента с лягушкой, эти ученые успешно подвесили в воздухе бутерброд, оставшийся у них от завтрака...

Голландцы нахально утверждают, что их лягушка - первое живое существо, поднявшееся в воздух без посредства преобразования механической энергии (то есть без прыжка, броска, крыльев, пропеллера, реактивной струи или взрывной волны), а иным способом, получившим название «молекулярный магнетизм». Но так ли это? В свете успешных экспериментов доктора Гейна уже совсем иначе выглядят церковные истории о левитирующих святых и ведьмах. Ведь лабораторные опыты только повторяют условия, возникающие порой в естественной природной среде.

И теперь на вопросы о левитации бывшие скептики вынуждены вместо ответа смущенно пожимать плечами. После «летающего голландского бутерброда» было бы глупостью голословно отрицать возможность такого явления. Значит нужны специальные исследования, призванные подтвердить (или опровергнуть) легенды о том, что человек без всякой аппаратуры (вольно или невольнo) способен так изменить работу клеток своего тела, что они начинают отталкиваться от магнитного поля планеты...

И такие исследования уже ведутся. Из самых серьезных организаций, заинтересовавшихся практически всеми возможностями подобных эффектов, можно назвать американский Центр космических полетов Джорджа Маршалла и НАСА. Руководитель Отдела перспективных концепций Национального управления по аэронавтике США Уитт Брэнтли признает, что работы Подклетнова, Шнурера и других произвели в современной науке эффект в случае подтверждения откроют перед человечеством грандиозные перспективы.

Ведутся похожие исследования и в России. В информационный компьютерный банк комиссии «Феномен», куда мы собираем самые невероятные идеи, открытия и технологии, поступила видеокассета, демонстрирующая волчок, свободно висящий примерно в десяти сантиметрах от подставки. При этом эффект достигается без использования сверхпроводящих систем, и вообще без подвода какой-либо энергии. Как утверждают авторы «летающего волчка», при наличии необходимых материалов, они могут изготовить такое устройство практически любых размеров. Эксперты «Феномена» сейчас внимательно изучают эту любопытную работу. О результатах мы постараемся рассказать в одной из последующих публикаций.

Игорь ЦАРЕВ, президент объединения «Феномен».

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

ХАБАРАЙ НҮҮЛ УЛААН ЛУУ, ЗУНАЙ ЭХИН УЛААГШАН МОГОЙ НАРАНУУД

Буряад литэ	30	1	2	3	4	5	6
Европын литэ	25	26	27	28	29	30	31
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Лара понед.	Мягмар Марс вторник	Лабда Меркури среда	Лүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хара бишэн	харагшан тахья	хүхэ нохой	хүхэгшэн гахай	улаан хулгана	улаагшан үхэр	шара бар
Мэнгэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара
Һуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	могон

Гарагай 2-го хуушанай 30 (майн 25). Дүйсэн үдэр.

Хара бишэн, 2 хара мэнгын, галда нуудалтай үдэр. Үнгэржэ байһан нарамнай 29-нэй үдэргүй. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, сахюусанда үргэл үргэхэ, буян хэхэ, онгод тахиha, хараал сараха, тараг бэрихэ, айраг халааха, үбшэн хүниие эмшэлгэдэ оруулха, ажалшаниие хүлэлэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, үгэлгэ үгэхэ, эд хуряаха, газашань эд үгэхэ, эм найруулха, даллагд, абаха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, модо нуулгаха, хяһа гаргаха, шабар хатааха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин шуһа ханаха, төөнэхэ, тэнгэри тахиha, һүни ябаха, уйлаха, уйдаха, агнуури хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, ном оршуулха, улай гаргаха, хубсаһа эсхэхэ, хубсаһа оёхо, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, ном шагнаха, замда гараха мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эрлигтэй ушарха.

Гарагай 3-да шэнын 1 (майн 26). Зунай эхин улаагшан могой нара гараба.

Харагшан тахья, 1 сагаан мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр. Дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, даллага абаха, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэ, модо нуулгаха, худаг малтаха, лусуудта үргэл үргэхэ, дайсаниие болон ада шүдхэр, һаад тодхор дараха, газарай нүхэ бүглэхэ, тангаригаа болуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр гэрэй һуури табиha, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ, суглаа зарлаха, түрэ найр хэхэ, үгэлгэ үгэхэ, гуйраншадта юумэ үгэхэ, замда гараха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, ном номнохо, хутага хурсадажа мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, наһан богони болохо.

Гарагай 4-дэ шэнын 2 (майн 27).

Хүхэ нохой, 9 улаан мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал хэхэ, наһанай бүтээл хэхэ, хэшэг дуудаха, бүлэдөө даллага абаха, зурхай шудалха, юумэ худалдаха, худалдажа

болуулха, агнуури хэхэ, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хүбүүдые сэрэгтэ мордохуулха, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнь ябуулха, үри зэлиие түлэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, замда гараха, суглаа зарлаха, үһээ угааха, хадаг табиha, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шууяан гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 5-да шэнын 3 (майн 28). Лусууд буудалтай үдэр.

Хүхэгшэн гахай, 8 сагаан мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр. Бальжаниматай (буян хэшэгтэй), Дашаниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр. Бурханда мүргэхэ, сахюуса тэнгэри тахиha, лусуудта үргэл үргэхэ, хэшэг буян уриха, даллага абаха, сан табиha, балин гаргаха, буян хэхэ, гүрэм уншуулха, ном номнохо, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайла, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, газарай ажал эрхилэхэ, бэри буулгаха мэтын үйлэнүүдтэ илангаяа һайн. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, мал үдэхэ.

Гарагай 6-да шэнын 4 (майн 29)

Улаан хулгана, 7 улаан мэнгын, уһанда нуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада мүргэхэ, лусууд, сахюуса, тэнгэри тахиha, харюулга хэхэ, хулгай дээрмэ дараха, үүлэ гаргаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайла, үзэг шудалха, уранай зүйдэ һураха, зарга шийдхэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, даллага абаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, модоор дархалха, эм найруулха, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье нүүхэ, үрһэ тариха, улай гаргаха, хэрэлдэхэ, хоорондоо дайсад болохо, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хубсаһа эсхэхэ, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээз алдаха, мори урилдаанда хабаадаха, амраг садан болохо, багшада шаби боложо орохо, ехэ уһа гаталха, онгон газар номгодохо, агнаха, загаһа бариха, һубаг малтаха, шуһа ханаха, зүүгээр хадхаха, мал эмнихэ, хүншүү хөрбоһо гаргаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэеын юрэнхы тамир һайжарха.

ваджрын, пурбын харюулга хэхэ, гэрэй һуури табиha, угаал хэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулха, эд худалдажа абаха, эмшэниие залаха, һамга абаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр тушаал хүлээн абаха, юумэ худалдаха, ехэ хэрэг үүсхэхэ, бузар буртаг гаргаха, хэрэлдэхэ, дайсалдаха, хээрэ нүхэ малтаха, ном оршуулха, модонтой холбоотой ажал хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтын зүйлнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри элбэгжэхэ, мал үдэхэ.

Гарагай 1-дэ шэнын 6 (майн 31)

Шара бар, 5 шара мэнгын, модондоо нуудалтай үдэр. Бурханай шэрээдэ мандал табиha, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, дасан (дуган) һэргээхэ, арамнайла, бурхан тэнгэри тахиha, зальбарха, ном үзэхэ, ном оршуулха, тарни уншуулха, мори, сар һургаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин тангариг үргэхэ, модо отголо, газар хахалха, ногоо таряа тариха, нохой тэжээхэ, аралжаа наймаа хэхэ, шорой шуудуу хүдэлгэхэ, газар малтаха, хариин нютаг руу нүүхэ, гэрһээ хэрэглэл, мал гаргаха, хээрэ ажал хэхэ, шуһа ханаха, малгай, хубсаһа эсхэхэ, гэрэй һуури табиha мэтын үйлэнүүд хориюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шэг шаарайн үнгэ зүһэ һайжарха.

Ажагалта: Зунай эхин улаагшан могой нара 8 сагаан мэнгэтэй, уһанда нуудалтай байна. Үхэр, тахья жэлтэнэй ажал үйлэдэ һайн байха гэнэ. Харин гахай жэлтэн ажалдаа һэргылэмжэтэй байха, муу юумэ зайлуулан, сахюусандаа мүргэхэ, үргэл үргэхэгэнэ. Хүнэй бэе махабадын хии, шуһанай гүйдэл түргэдэхэ, шара уһанай, хүлһэнэй нүхэ һүбэ бүрин нээгдэхэ, бодосуудай һолилсоон (обмен веществ) һайжарбашье, бэеын элшэ газашаа таража, зүрхэнэй сохисо эршэмтэй болодог тула бөөрын ажаллагаанда хямарал эмгэг тохеолдожо болохо. Тиймһээ хүн бүхэн баһал һэримжэтэй байха зэргэтэй.

Бар, туулай жэлтэндэ элдэб муу шалтагаан, үбшэн тохеолдожо болохо тула бээ хянажа, эмшэдтэ шүтэхэ хэрэгтэй. Энэ нарын шэнын 8-да (июнийн 2-то) бар, морин, нохой жэлтэнэй хии морин доройтохо. Тиймһээ хии морео хийдхүүлхэ шухала.

"Сагаан үбгэн-98" гэхэн конкурсдо

"ДЭВИ ГОЛДОО ДЭЛГЭРБИ"

"Зоримгой, хатуухан зүрхэтэй хүнүүд лэ имэ газарта байрлана даа" гэж ханахадаа, Дэвидэ ажаһуудаг Семен нүхэрөө эли тодоор ойнодо оруулаадхинаб. ...60-аад онуудта Дауриин губи талада сэрэгэй албанда тэрээнтэй хамта ябаһамнай һаял шэнги ханагдана. Гэбшье сагай ябаса түргэн даа. 1970 ондо Улаан-Удын медучилици дүүргээд, шүдэ эмшлэлгшын мэргэжэлтэй болоод, тэрэ Баргажан нютаг хүдэлхээ ошобо гэжэ дуулдаа хэн. Нуража байхадаа, Баян-Голой Александра Базарова гэжэ басагантай гэр бүлэ болоод, наһанайнгаа хани нүхэрэй нютагта ошоһониний ойлгосотой. Тэрэ үедэ Баргажан, Хурамхаанда "Правда Бурятии" сониний тусхай корреспондент байһан поэт Баяр Дугаров: "Семенойдо айлшалааб, ехэ зохид нүхэртэй юм байна. Нютагайнгаа хүбүүнэй хүндэтэй, бэрхэ мэргэжэлтэн болоод байһандань омогорхооб" - гэжэ намда дуулгаа хэн.

Баргажан нютагта хүн зонтой ехэ тааража, амжалттай һайнаар хүдэлөөшье һаа, хадын хүбүүнэй эльгэ зүрхэн шэмэрүүн нютаг тээшээ татаа. Гурбан жэл болоод, Семен гэр бүлэтээ Ахая зөөжэ ерээ.

Тэрэ үедэ Сорог тосхон ехэ хүгжэжэ байгаа. Нүхэрни тэндэ шүдэнэй эмшлэлгшээр хүдэлжэ,

нютагайнгаа зондо ехэ туһатай хүн болоо бэлэй. Тэрэ үедэ мэргэжэлтэд заха холын Ахада хүдэлхээ ошохо дурагүй, илангаяа шүдэ аргалха мэргэжэлтэд хомор хэн. Уданшьегүй нютагайнгаа зоной дунда Семен зөөлэн гартай гэжэ сууда гараа. Хүнэй шүдэ абахадань, пломбо табиһаая үрэмдэхэдэн, тарилгашье хэхэдэн, хүнүүд балай үбшэ мэдрэдэггүй хэн. Аяар Орлик

хууринай айлай хажуугаар машинанай гараад, Дэви голый мүлһэн харгыгаар үгсэн, хүнгэнөөр гүйлгэшэбэ. Нонгинотын малшадай байра үнгэрөөд, уданшьегүй Елтой хүрээжэ, одоол Семенойдо хүрээбэди. Үни удаан уулзаагүй хоёр үүр сайтар зугаалбади. Дэвин голый тайбан, үзэсхэлэн гоё дайдаар Семён малаа хаража, айл зоноороо

тосхонһоо Семендо аргалуулхаяа хүнүүд ердэг болоо.

"Участково фельдшерэй богони болзорой курсада нураад, шүдэ эмнэхэһээ гадна, Дэвин бригадын фельдшер болооб", - гэжэ нэгэ уулзахадаа, Семен нүхэрни хэлээ бэлэй. Тэрэ гэхэнһээ хойшо Семен һара бүхэндэ эмээл морёор Ахамүрэн гаталжа, үндэр дабаа дабажа, Дэви голый малшадай байрануудаар эм дом таража, һэргылэмжын ажал ябуулжа, үхибүүдые тариха ябадаг болоо хэн. Гэнтн аюулай болоходо, малшадай хүндөөр үбшэлхэдэ, үхибүүдэй халуурхада, үдэр һүниие мэдэнгүй түргэн туһаламжа үзүүлхэ, аргатай һаань, аймагай түб больницада хүргэхэ ушарнууд 14 жэлдэ Сорогһоо Дэви руу ябажа хүдэлһэн тэрэнэй наһанда олон байгаа.

- Холын малшадые орхихо аргамгүй, мүнөө сагта хэн Дэвидэ хүдэлхэм гэхэ хэм. Дэви зөөжэ хуурижахам. Үхибүүд ехэ болоо. Сорогто залуу мэргэжэлтэн бии, - гэжэ Семен Тогошевевич нэгэтэ уулзахадаа хэлэбэ.

Тиигэжэ 1990 ондо Гармаевтанай бүлэ Дэвин гол зөөжэ, Семен мэргэжэлэйнгээ ажалһаа гадна гэр бүлөөрөө колхозой харлагай нэгэ гүүртэ даажа абанан юм.

...Дабаа бууһаар, Бэлшэр

уулзажа, зугаалжа ябахадаа, дэлхэйн, орон доторой, мүн нютагайшье һонинуудые, үйлэ хэрэгүүдые сэдхэл соогуураа гаргажа, шэнжэлжэ, шүүмжэлжэ үзэдэг, еерын онсо хараа бодолтой хүн гэжэ тиихэдэ ойлгоо хэм.

Үглөөгүүр оройхон һэрхэдэм, Семён үгы байба. - Мордоһоор үнихэн болоо, Бүргэд-үүргын айлай үхибүүн халуураа юм, ошожо шалгаад ерэхэ. Юуншье боложо байг, урид ажаллаа хээгүйдөө һанаанинь амархагүй. Сай халуун, уугаарай, - гэжэ хэлээд, Александр Цыремпиловна нүхэрныһе газраах ажалдаа гаршаба.

Сагаа үнгэрэгжэ, бүлын фотоальбом иранаб. Семен залуудаа барилдадаг байһан юм. Мүн тэрэ арадай дуунуудые гоё һайханаар дууладаг, мүнөөшье хурим болон түрэ дээрэ шэмэг болгон дуу татадаг зандаа. Семён Шура хоёрой залуудаа ороһон, мундүрбэн үхибүүдэйнь, Шура гэжэ аша басаганайнь фото-зурагууд олон.

Газаа нохойнууд хусаад, сонхоор харахадамни, модоной захада эмээл моритой хүн харагдаба. Бүтүү хараһалын, энгэрнын, шэлүүһэн малгайн хасабша сэн-бун болошонхой. Семенгэртээ орожо, галда гараа

дулаасуулба.

- Семен, иигэжэ дааража, хүлдэжэ ябахын орондо Сорог тосхондоо сагаан халаад үмдөөд, 9-һөө 6 саг болотор ажаллаад байхаяа яанабши? Заримдаа имэ бодол толгойдом ородог, тэрэ һанажа үзэхэдэм, үнгэрһэн наһаяа, ажабайдалаа сэгнэжэ үзэхэ саг ерэхэл. Тиихэдэ эрэ хүнэй эрэлхэг зоригтой ябаха табисуураа алдажархиһан байбал, эшэдэһэтэй байхэ бэшгү? - гээд, урдаһаам Семен сэхэ хараба. Зүбшөөхөө бэшэ ямар харюу байхаб. Нүхэрөө туршажа хэлэндээ аягүйрхөөд абааб.

...Бусаха замдаа дабаанай харгыда һэжэгдэжэ, нэшгэдэжэ ябахадаа, Дэви голдоо дэлгэрээр хуурижаһан нүхэр тухайм бодолнууд сэдхэлыемни эзэлһээр хэн. Энэ хатуу бэрхшээлтэй сагта нүхэрэйнгөө сагаан һайхан һанаагаар сэдхэхлээ арьудхан шэнги мэдрэлдэ абтаа бэлэйб.

К. ТУЛУЕВ.

Нютагай домогуудай үндэһөөр

ХАМНИГАД - ЗАХААМИНДА

Захааминай газар нютагуудаар хамнигад ажаһууһан тушаа, тэдэнэй үлээһэн мур уланууд тухай домог түүхэ бодоһоо гараад лэ байдаг. Бурядай багшанарай институтта Захаамин нютагһаа нуража байһан 5-6 оюутад зунай амаралтын эхилхэлээр түрэл нютагтаа ерэхэ, үшөө 1957 оной зун бурядай элитэ эрдэмтэн Ц.Б.Цыдендамбаевай хүтэлбэри доро арадай аман зохёол суглуулжа эхилээ бэлэйбди. Зэмхэ, Сагаан Морин, Борто, Мэлэ нютагууд намда тудад хэн. Тэрэ хэрэгээрээ Мэлын баруун хажуугаар ябажа һуугша 70 голо гараһан үбгэжөөлдэй ингэжэ хөөрөө хэн: "Манай энэ Мэлэ нютагта урдандаа хамнигад ажаһуужа байһан юм. Хойноһоо, Түнхэн нютагһаа хасагуудай орожо ерэхэдэ, хамнигад зүүлжээ Удалха голые зүбшан агнууриингаа байрые аажажа, Саяан уулын хүтэлнүүдээр дамжаж, Байгал тээшэ нүүжэ ошоһон юм гэлсэгшэ. Тэдэнэй зариман ерүүл бурядуудаар хуби заяагаа ниилүүлжэ энэ нютагтаа үдэһэн юм. Манай нютагта Түнхэнһөө тэртэ улаба угай зон буужа ерэхэн түүхэтэй".

Хамнигад, бурядуудай хэлсээ баталһан арһан даана бии юм гээд түлэг хөөрөжэ байха үедэн газарһаа минин наһанай, хори гарамгай кара шарайтай орожо ерээд, эсэгэдэ шэрүүн хатуу үгнүүдээр хандажа, зэмэлжэ оробол даа: "Юушье мэдэхгүй байгаад, энэ тэрэ юумые мэдээб гэжэ худалаар хэлэһэнэйнгээ түлөө түмэдэ ошожо хатажа үхэхэшни... Боли! Хүрөө!" - гэжэ бадшахадань: "Эндэ абатнай зэмтэй бэшэл", - гэхэдэмни нам тээшэ шоно нүдөөр хёлом байса хараа: "Би танда юумэ хэлээгүйб! Абяагүй һуутты!" - гэбэ. Хамараа сохюулан нохой шэнгээр гаража ошоһоноо дүшэ гаран жэл соо һанажа ябагшаб.

1727 ондо ород, хитад хилэ табигдаһан ородой засаг түрын түлөөлэгшэ Савва Рагузинский тэрэ хэлсээндэ ородой гүрэн талаһаа байлсаһан гэжэ мэдээжэ. Тэрэ удаагаа хэлсэһэнһээ ондоо хилэшье гэжэ байгаагүй юм хаш. Хитад, монгол, буряад наймаашад дураараа урагша хойшоо ябажа, хонжоо наймаа хэжэ байһан юм гэхэ, 1830-аад оноор буряад залуу эршүүдые хасаг болгоод албанай хэрэгтэ хабаадуулжа, хилэдэ дүтэхэнэ хэдэн харуулуудые байгуулаһан юм. Тэдэниие нэрлэбэл: Харсагай, Сээжын (Михайловкын бури һүүлдэ имэ нэрэтэй болоһон юм), Хамнин, Сахирай, Шара-Азаргын, Санагын харуулууд болоно. Сэлэнгын аймагай Юрөө, Тамша хууринуудаа Санагын харуул харахаяа дүрбэн аха дүүнээр нүүжэ ерээд, хоёрын нютагаа бусажа, нүгөө хоёрын айл бүлэ боложо Санагадаа үлээһэн юм. Тэдэн хэд байгааг гээбэл: Батажаан Үхин хоёр. Батажаанайн хүбүүн Дэгдэн (Д о н о й).

Бурядуудтай хубияа нилүүлэн...

Д о н о й н гээд Санагада олон юм, харин Үхинэйнь һадаһад Охиновтон гээд Баян-Гол, Закаменск хото, Санагаар хэмгүй олоор үдэһэн байгша. Одоол энэ үеэр Түнхэнэй Сагаан Гүбээн, Улаан горхоной хажууһаа Санагада нүүжэ ерэхэн Онгорёон Абхай хоёрһоо аштариг, шошоолог угай бурядууд Санагада ажаһуушадай гол тэды зон юм. Санагаһаа баруун тээшэ дүшөөд модоной зайда монголой хил дээрэ Сагаан Бэлшэр гэдэг газарта Түнхэнһөө Хүглөө гэдэг хил харахаяа ерэхэн. Хүглөөгэй хүбүүн Хүжөө, Хүжөөгэй Доржо, Доржын Ешэ, Ешын Ошор (Ошор хүбүүгүй басага үргэһэн), Бадма Самбуу, тэрэнэй Петя, Петиин Юра, Афоня гэхэ мэтэ болоно. Тэдэнэр олон хүүгэдтэй. Хүглөө өөрөө ехэ шанга бөө хүн байһан юм. Тэрэнэй аша үринэр Бадма Самбуу таабайда хүрэтэр шанга

бөөнэр байһан юм. Тэдэнэрые хүрхүүд угай хонгоодорнууд юм гэлсэгшэ.

Утаата нютагта мүн тэрэл үедэ Түнхэнһөө Буйдар ерэхэн, Буйдар хүбүүтэй байһан. Тэрэн Михиитэ гэжэ нэрэтэй. Михиитэ дүрбэн хүбүүтэй байһан: Табадай, Сагаандай, Хозоодой, Зарба гэгшэд болоно, тэдэнэй аша уринэр Утаатын голоор дүүрэхэн байгша. Мүн манай нютагта Сөөхэр, Боолдой хонгоодорнууд үдэһэн, тэдэнэй һадаһад олон.

Утаата нютагһаа хойшоо Оронгодой голые зүбшаад, хори гаран модоной зайда, Хулхамаг гэжэ газарта, Байкал колхозой малай гүүртын байра бии юм. Тэрэ байрада арайхан хүрэнгүй дүрбэ табан зуугаад метрэй зайда соё арайлай хуужа байһан баримта боложо, дээгүүрээ хоёр бүдүүшэг хургагаар холбоотой сэргэнүүд узуураараа үмхиржэ унашоод, зоной гайхал боложо хэбтэдэг. Энэ эртэ урдын дурасхаалта сэргэнүүдые тэрэ доронь бодхоод, бахана бүриин дүрбэн талаһаа шахажа брусаар үбэлжэ хээд, хуулгажархөө һаа, үшөө зуун жэл соо хуужа гэжэ найдахаар. Энэ хэрэгые нютагай хургуулинхидай хэшээлэйнгээ дүүрэхэлээр бэлүүлхэ байһандань би наһатай багша найданаб. Сэргэнүүд тэрэ дороо хуубал хамнигад эндэ хуужа байһан юм гэжэ баримта боложо үгэхэн дамжаггүй.

Санагаһаа баруун тээшээ Улаан Шулуун, Хара Уһан, Нашта гэхэ мэтын газарнуудаһаа үшөө баруун тээшээ монголой хил дээрэ шахуу Соёдой Эрээн гэжэ нютаг зоной агнууриин, һамар түншэхэ гайхалтай газар бии юм. Тэндэ табяад онуудаар ан арьятад үй түмөөрөө байһан юм гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хамнигад агнуури эрхилдэг ажалтай хэн тула ангуудайнгаа байрада дүтэхэнэ отог буусаяа түхээрдэг байһан гэжэ элирнэ. Хулхамагыһе агнууриин байра байгаа, байнашье.

Бурядай хургуулин габьяата багша Аюша ДОНОВОЙ хөөрөөе Джангар ДОНОВ бэшэжэ абаа.

Лирика и душевная щедрость, близость к родному, изначальному очагу, обычаям и традициям - прямая ноша поэта Жоржа Юбухаева.

Он пробует переводить поэтов Японии, Китая, Индии и Кореи, появились свои стихи в форме японского танка.

Жорж ЮБУХАЕВ

ПЯТИСТИШИЕ ДУШИ

Хоть зима холодна
Свою прелесть имеет она.
На оконном стекле
Мороз рисует стихи -
Узоры жизни...

2

Прошлогодня полын
Одиноко торчит на снегу,
Может, верный страж
Покоившихся с корнем
Будущих жизней?

3

Сон ушел бродить
По ночным закоулкам
Первой любви,
И никак обратно
Домой не вернётся.

4

Сегодня ночью
В полнолуние покинуло
Меня моё сердце,
И слилось оно с луною
На небе.

5

В холод лютый
На оконном наличнике
Серым жалким
воробышком

Чирикнул во сне мой сын
Ушедший без возврата.

6

Горесть жизни
Ураганом, огнём нещадным
Бьет и печет меня.
А уже подкосилась
Одна нога.

7

Жизнь катится к закату,
Днем новым не возродится.
Цветы и листья канут,
Остается воспоминанье -
Голый стебелек.

8

Земля просыпается нежно
От зимнего сна.
В хвое сосны
Притаилась весна
И играет с солнцем она.

9

Слышу шепот ночи,
Они как звезды звонки.
Записать их хочу
На магнитке души.
Слышите?..

10

Гольцы, гольцы
Во взлете неземном.
О как я высок!
И крылаты сегодня мысли.
Улететь, улететь, улететь...

ОРОЛТО ҮГЭ
Үргэн орон дайдамни!
Түмэн жэлэй түүхэтэй
Омог Бархан үндэрни,
Түрэл Баргажан нютагни!

Харанхы хүни анжаруулан
Халуун нарата Хилганамни!
Хамагай найнда хүтэлэн
Холын түүхэтэ гарбални!
Хүлисэ, намайгаа, энхэрэ,
Хүнгэн бэшэ замаар
Угай тугые үргээн
Ула мүрье бэдэрхэмни.

Арадайнгаа нэрье һилэхэ
Аржун үгэнүүд зүрхэн соом.
Алдарта хүбүүдээ нэрлэхэ
Аажам хүсэл бодол соом.
Дуудаагүй наа, баатарай
Дундаршаха сэдхэлэй
Залдаагүй наа, үе сагыё
Зайлашаха хэшэг буян.

Эртын дуунай аялгаар
Элбэг-Доржоё дурдая.
Эрхэ сүлөөмнай бэдэрхэн
Эрэлхэг замынь сэгнэе.

Буряад-Монгол дайдынгаа
Буурал буусыё сахия.
Бата бариган найдалайнгаа
Баян түүхыё үндэлэе.

Нэгэдэхи бүлэг

1.
Үдэр бүри хабарай засаг
Үнэн хүсэээ зангидана.
Хүнтэйгөөр дүүрэн үргэсэсэг
Хүхэ толоёо задална.

Үхэр малнууд бэлшээрэдээ
Үни хэзээ гаранхай.
Наруули газарай ногоондо
Наартайханаар таранхай.

Ойн соорхойхоо хүхы
Он жэлнүүдээ тоолоно.
Оодон самсатай хүүгэд
Оодор табин наадана.

Хайшааш харахада тэгшээр
Хабарай наран энхэрнэ.
Хамаг байгаааи жэгдээр
Хаба хүсэээ гэршэлнэ.

Арбан хоёр жэлье ахалагша
Ама сагаан хулгана жэл.
Гарахан нарыё хараһаар
Газар дайдадья эрьбэбэ.

Шорой нуудалтай хадаа
Ороһон энэ он жэл
Орой дээрээ одотой,
Хүрһэн дээрээ хүсэтэй,

Һайн үйлэ хэрэгүүдээрээ
Һара наранда тулама
Һайхан сагаан хүсэлтэй
Һаңаан садхалан байба ха.

Баргажанай түрүүшын габжа
Цэдэбэй Мыжэд энэ жэлдэ
Сонгоол дасанһаа бусажа,
Баран зониие баясуулба.

Хэндэ баяр, хүндэ уйдхар
Хэлтэги юртэмсын нюрууе
Хэмжэнэ.
Мэндэ амар нууһаншыё
Ушары

Минаагай үзүүрээр
Шэрбээдшыё үзэнэ.

"Гэртээ Манюухайн Дулгар
Гэдэһэтэй болоо!" - гэлдээд,
Айл ашаанинь доро дороо
Һэбэр-шэбэр болонод

«Хүрһэтэ дэлхэйдэ хүн
Өөрын хуби заяатай түрэдэг.
Хүн үриһөө бүхөөгүй,
Өөхэнһөө бүхөө юм, - гээд
Эжынь

Басагаая үмөөрэн аршална.
Байдалынь хүнгэдхэхөө
Һанана.

Буряад-монгол уласай арадай демократическа хүдэлөөниё
хүтэлбэрлэгшэдэй нэгэн болохо Элбэг-Доржо Ринчиногой
түрэхөөр 110 жэлэй ойн баяр манай республика дотор үргэнөөр
тэмдэглэгдэжэ байна. Байгша оной энэ ябажа байгаа май
нарын 22-23-най үдэрнүүдтэ буряад арадай гайхамшагта
хүбүүнэй ажабайдалда, ажаябуулгада зорюулагдан эрдэмэй-
шэнжэлэлгын конференци үнгэргэгдэхэнэ. Энэ конференциин

Абань дуутай гэшхэлжэ,
Аса тармуураа бэлдэнэ.

Хүнгэрхэ сагаа хүлээһэн
Хөөрхэн залуухан Дулгар
«Хүбүүмни баабайтай
«болохо», - гээд,
Хүсэлэйнгөө һайханда
этигэнэ.

Хаанаһаа, хэзээ тэрэнэй
Хүрэгжэ ерэхыень мэдэнгүй.
Хабтагайт үргэн Хилгандаа
Хүнүүдэй дунда гансаардана.

Аханар, дүүнэрын эбтэйгээр
Эгшэдээ туһа хүргэнэ.
Нарай багыё мансылаха
Гилаан эльгэбшэ элдэнэ.

Найман тээшээ долгилбо.
Нютаг зоной нюдэндэ
Найдал хэшэг эбхэрбэ.

Луу угалзатай хантаазань
Гуу алтаар толорно.
Шэршүү торгон дэгэлынь
Шэмэглэгдэнхэй халюугаар.

Тойробшо булган малгайнь
Сагаан мүнгэн дэнзэдэ
Талын наран наадажа,
Сагай амгаланые харуулна.

Хабарай түлэг хаһада
Хараасгайнууд бусанхай.
Хангай ехэ дайдын
Хаба шадалынь билтаранхай.

хүдэлмэридэ хабаадахаяа Япон, Корей, Монгол, Венгриһээ,
Москва, Санкт-Петербург, Новосибирск, Эрхүү, Шэтэ
хотонуудһаа эрдэмтэд ерэхэ юм.

Мүнөө арадайнгаа элитэ хүбүүнэй 110 жэлэй ойн баярыё
угтуулан Дулгар Доржиевагай бэшэһэн "Соёмбын элшэ" гэхэн
шүдэглэмэл туужаһаа хэһэгүүдыё уншагдайингаа онорто
дурадханабди.

Эльгэнэй дулаанаар үдэһэн
эдэнэр
Эжы абынгаа үгэ хүндэлжэ,
Эдир баһаһаа һураһан
номлолтой.
Эрхим эрдэмэй үндэһэ
мэдэнхэй.

Һэнгэлдэрэй хүндэтэй
ноён
Һэхэржэ үзөөгүй домогоо
хөөржэ,
Һархагаа айлшадтаа барижа,
Һайгаа урдаа урыална.

Албатан зонтоёо ан-бун
Анханай һуудаг заншалтай.
Ажаһуудалай олон гасалангы
Аалихан дабахаяа хүсэнхэй.

Тэгнэ үзэжэ ном һудараа
Баабай эжыгээ баяруулаа.

Эрдэмэй далайн эрье гэжэ
Энэ юртэмсэдэ үгыл юм.
Үндэрэй саанахи үндэрые
дабажа
Үнэн бодол түрэдэг юм.

Олон зуун жэлнүүд түүхэтэй
Баргажан хото бараатай.
Эндэ һургуулида һурахань
Баһал нэгэ удхатай.

Булгаһа хүддэ тэмдэгтэй
Буурал энэ хизаар дайда
Буряад зоной гуламта
Байхал бэлэй хэзээ сагта.

Харин хоёр дабхар
гэрнүүдтэнь
Харагданагүй угсаата
арадын.
Хаанаһаашыё даа ерэхэн
зонууд
Хамаг һайхан
дэлгүүрнүүдтэнь.

Тоо хахаргаандаа бэрхэ
Томоотой зантай, үндэр
бэстэй
Хүршынь хүбүүн Галдан
Хүдэлжэ эндэ ядаа юм гү?

Гансал үзэг бэшэгтэ
Тэрэнэй һураагүйнь
харамтай.
Эрдэм номтойшыё һаань,
Галданиё
Эндэ ажаллуулха байгаа гү?

Энэ мэтэ асуудалнууд
Элбэг-Доржые гасалана.
Харюугүйхэн гасалан
Харгын дунда зогсооно.

Баргажанай уйтахан
гудамжануудаар
Барагдашагүй бодолнууд
һуоһрна.
Нютаг зонойнь урса гэрнүүд
Нюдэн доронь борбойлдон
уйдуулна.

Карл Кюхельбекерэй бариган
Уһан тээрмэдшыё ошожо
харана.
Сагай сагаан мүнүүдыё
Саһан дээршыё обёрно.

Хэтэдээ Баргажанда
нойрсохо
Хуби заяатай хүн байгаа гү?
Мэдээ һэн гү, тиихэдэ түрэ
Мүнхэрхээ энэ холын
дайдада?

Сенатска талмайн баатарай
Сэнтэй хэрэгүүдыё
бодомжолходоо,
Зоной жаргал зохёолсохо
Золтой хүсэл үндэһэлөө юм.

Залуушуулай нюуса
кружогто
Заалгүй ошохоёо шиндэбэ.
Замайнь ганса мүншэн
Заларжа оройдонь урыалба.

Баргажанай баяшуулай нэгэн
Бальжирай Ринчин гулваа
ноён
Байһаар байтар хүбүүгээ
Большевик болгоохоо
айжа,

Айл бүлэ болгохо гэхэн
Аргагүй ехэ ажал хэбэ.
Түнгэнэй баянтай бүһээ
андалдань.

Түрын болзор түргөөр
гаргаба.

Уданшыёгүй эрдэмтэ
үргэлж лүүүлхэээ
Элбэг-Доржо Дэдэ-Үдэдэ.
Унтаха хэбгэхэшыё
мартаһхай
Эрдэмэй далайда шунгажа
оронхой.

Дулгар ДОРЖИЕВА

СОЁМБЫН ЭЛШЭ

Э.Д. Ринчино Петербургын
университедэй оюутан.
1912 он

М.Н. Нам Эрхүүгэй
гимназиин оюутан.
1918 он

Хабарай нарата үдэр
Хүбүүн түрэгжэ шашхаба.
Хамаг байгааи дуурангаар
Хүхюун суурян дабтаба.

Баргажан голой нюруу дээр
Нэнгэн бууба энэ дуун.
Байгалдаа зорихон долгид соо
Нэмбэ нэгэ шэдитэ дуун.

Һүүлшын хэдэн жэлэй
туршада
Һэнгэлдэр Борбиншо угай
Бальжирай Ринчин нойргүй
Байдал тухайгаа бодомжолно.

Яахаб... Хоёрдохиёо һамга
абабашыё,
Үриин ерэхгүйнь гайхалтай.
Ямар нүгэл байгаа юм? - гэжэ
Үргэһэгүй хүнинүүдыё
үнгэргэнэ.

Хүбүүтэй һамга гэртээ асаржа,
Гурбадахия гэрлэхээр
шиндэнхэй.
Мэргэн нюуса бодолнуудынь
Мүнөөш болотор
гайхууланхай.

«Нарин Баргажан уһаар
гандаагүй,
Найман хари басагаар
гандаагүй, -
Гэхэн үгэ ухаандаа оруулжа,
Гэмгүй утгай гэргэ буулгахаар

Заяа хубидаа зальбаран
һуужа,
Замби түбиин хэшэги
даллана.
Задалагдашагүй ехэ юртэмсын
Зүйдэлнүүдыень илгаруулна.

Үндэр тэнгэрийн наран
Үдэрһөө үдэртэ үндынэ.
Ягаан тэрэнгийн хангал
Һанаан сэдхэл тэнжээнэ.

Газар дээрэ сугларһан
Этигэл дүүрэн хүсэлнүүд
Гайхамшаг үндэр оршондо
Эблэрэн хүсээ нэгэдэнэ.

Үбгэгүйгөөр түрэхэн
Дулгарай
Үбгэржэ ябаһан Ринчинэй
Үйлын сагаан одо мүншэн
Үнгэтэ юртэмсэдэ тохёобо.

Баян голой сэсэн баянай
Һамган болоһон Дулгар
Баабайнгаа гэртэхи нэрье
Һэлгэхэл ёһотой болобо.

Эртын хабарыё угтуулан,
Эхэнэрэй нэрье үргэжэ,
Бальжир баянай бэри
Бүүбэй хатан зогсобо.

Нюргандахи нэгэ гүрэлөөнь

5
Буурал толгойтой Ринчинэй
Бууса дээрэ хүхюутэй.
Хүсэхэн, хүлээһэн
хүбүүниинь
Хүрэгжэ гэртэнь буунхай.

Найман ханатай үргөөдөн
Найр наадан эхилэнхэй.
Налгай гэрэл тооноорнь
Наран сагыё тоолонхой.

Элбэг наранай элшыё
Хаража баясаһан гэрэй эзэн
Элбэг-Доржо хүбүүндээ
Хамаг сэдхэлээ табинхай.

«Доржо» - гэхэн нэрэ
Онсо ехэ удхатай.
Түбэд хэлэнһээ оршуулхада
Эрдэни ээндэмэни болонол»,

Гэр бүлэ айл аймагнай
Гэрэлээр дүүрэн байһай» - гээд
Элбэг-Доржоё эрхэлүүлнэ.
Һүбэлгэн онортогнь баярлана.

Гурба хүрөөгүй хүбүүхэн
«Аба!» - гэжэ дууданхай.
Гуламтын түлээ дүмүүхэн
Абажа гартань үгэнхэй.

Һайниё урыалһан хүбүүн
гэжэ
Һамгадын баһа баярланхай.
Һамбай толгойнь эльбэжэ,
Һайхан хубсаһа
үмдэхүүлэнхэй.

Хон-жэн байһан газарта
Он жэлнүүд мурөө үлөөнэ.
Хойно хойноһоо үлгын дуун
Хольё эсхэн сууряатана.

Элбэг-Доржо, Эрдэни,
Шагжа,
Эгүүди, эгшэнэр Дымбэрма,
Димэд.
Бургалнин дасанай субаргыё
Бултадаа һайхашаан харанад.

Хоёрдохи бүлэг
1
Байгааалин хуули баһал онсо
Байдал нэгэ баяруулжа,
Баһа нэгэ гасаад үзэхэ.
Байдал хадаа байдал юм даа.

Мангирайшыё дулаахан үе
сагта
Үбдэгһөө үлүү саһан орохо.
Майлаар бэлшэһэн адууһа
малыё
Мүндэртэ аадараар сохёод
абаха.

Зарим жэлдэ дулаан байжа,
Үбһэгүйгөөр үбэлөө дабаха.
Үүсээ хургылжа, үбһээ
хуралжа,
Үдэрэй утада нюргаяа
тэниихэ.

Харин тиигэбшыё, хара ажал
Хара баһаһаа нюрга
бүхылгэхэ.
Нютаг нугын амиды жаргал
Нюуса бэшээр сэхэ хүрэхэ.

Улад зоной нимэ байдал
Хаража үзэһэн Элбэг-Доржо
Уланай һургуулин шаби
болоод,
«Хаанаб даа, һайн байдал?» -
гэхэ.

Абань хүбүүгээ бэрхээр
һургаһаа
Алта мүнгэ багшада бариган:
Эрдэмэй ашаар эрхим баян
Эрһен ердэг гэгшэ бэлэй.

Һонюуша заахан Элбэг-
Доржо
Һургуулидаа бэрхээр һурадаг
байжа,
Һогногоршыё, баяншыё
хүбүүдһээ
Һагадшыё айжа үгөөгүйл
гэгшэ.

«Багша» - гэжэ нангин үгэдэ
Баһаһаа шүтэжэ һууһан хадаа

Урагч үгсэ

Газар дээрэ гансал эрхэ сүлөө,
 гаран түрэн арад түмэн,
 хүн бүхэнэй хүсэнэй үндэһэн» - гэн
 гүн бодолой номнол сэдхэнэ.

Талада таһархан хонида бэшэ,
 тамада төөриһэн золье олохоёо,
 эдир залуу Элбэг-Доржо эрмэлзэлэйнгээ тугые эгсэ үргөө.

Большеви́гүүдэй хүтэлһэн кружо́гто
 болотой үгэнүүдые бэдэрбэ.
 Дүтхэн лэ, хоргодоно хэбэртэй
 дүүрэн жаргалай шэдитэ хүсэн.

Угсаата зонийн эрхэ сүлөө уншагданагүй тэдэнэй дэбгэрнүүдэ.
 Үндэһөөрн юумэ угы хэжэрхөөд,
 үнэһэн тобог дээрэ тугаа үргэхэ,

Буряад-Монголой заншал бэшэл...
 Буддын хургаал эндэ эсэргүүл.
 Гэһэн нангин бодол ухаан соонь.
 Гэрэлээр уряалан зориг соонь.

Тэд хэнтэй һаналаа нэгдэжэ,
 тэмсэлэй замые шэлэн ололтойб?
 Тэргэд һараар гэршэ барижа,
 тэнсүүриэ абан сэхэ ябалтайб?

«Тэнэг хүниие хургаха дуратай,
 Сэсэн өөрөө һураха дуратай», -
 Эжынь хэлэһэн мэргэн үгэнүүд
 ээлүүдгүй сэдхэлдэн тэршэлнэ.

5

Росси́е доһолгоһон буһалгаан,
 Зоние айлгаһан хөморолдоон
 Сибири́н углуу тохойдошые
 Сэлмээнэ һүниндөө нойрые.

Хэтэдэ мүлжүүлһэн арад зоний
 Хэмжэшгүй сухалын сугларанхай.
 Галта вулканай хүсэтэйгөөр
 Газарыешье тэнхэлхээр аюулай.

Дээдэ-Үдэдэ, Троицкосавскдашые
 Хорюултай суглаанууд олошорно.
 «Дэмбэрэлтэй хэрэг», - гэддээд
 залуушуул холын хараатай асуудал табина.

Һурагшадай суглуулан эмхин мунгөөр
 Ринчино нюуса даабаритай Томск ошобо.
 Һуурижахаа тэндэ хүсөөшьегүй һаа,
 Тохөөлоһон ушарта баясан үлэбэ.

Дээдын һуралсалай үүдэнүүд үргэн
 Дэлгэрэнхэй элдэб олон үзэл.
 Оюутад омог, хүсэлдөө үнэн
 Ондоо жаргал хаана бэлэй?

Хирэ болоод лэ, Элбэг-Доржо
 Тоонто нюутагаа, дүүнэрээ һанана.
 Хирмаг саһан дээрэ нэрээ бэшэжэ,
 Тойроод байһан оршоно харана.

Һалхи наранай нэлгэлсээн дор

Хиидэн ошохо энэ нэрэм.
 һайхан хүсэлэйм энээхэн мүр
 Хэнэй сэдхэлдэ хүрэжэ ошохоб?

Минии нэрэ түүхэтэ арадайм
 Түмэн хүлэгүүдэйнь холын түбэрөөн.
 Минии зориг дуураһан бодолой
 Түргэн нэрихэ хонхын жэнгирээн.

Эргжима басаганиинь

Хаанаһаа абахабиб зүб зүргээ?
 Хаанта засагай хана туланаб.
 Хэнтэй нэгдэхэ эбиб ганса зүрхээ
 Хүнтэйн талаар угсаатамни тулина», -

Зориг дээрээ зориг нэмээжэ,
 Зосоонь хүлгэнэ иимэ бодолнууд.
 Зол боложо, зохид нэгэ үдэшэ
 Золголдобо Ринчино Потанинтай.

Түбэй Ази́е, Сибири́н дайдые
 Түрэл гаралдаал һанан аршалдаг
 Мэдээжэ эрдэмтэн Элбэг-Доржодо
 Мэргэн бодолоо найдан хэлээл.

Ан гүрөөлшые өөрынгөө эшээниие
 Ан бун сахихаяал оролдоно.
 Алтан дэлхэйдэ адли эрхээ
 Алдангүй һууха этигэл түрэнэ.

Буурал холын домог түүхэтэй аад,
 Буса түрэлтэн гүүлэжэ ябахан ямар бэ?
 Буряад-монгол гэжэ алдартай аад,
 Бусадай ама харахан ямархан бэ?

Эдэ асуудалнуудые Элбэг-Доржо
 Эльгэ зүрхэндөө шэнгээн абажа,
 Эгээл дүтын эрхим багша Григорий Николаевичтаа
 баяр хүргэбэ.

6

Хабар түрэн хадаа юм гү?
 Хабар тухай бододог хадаа юм гү?
 Хаба шадалаар дүүрэн хүбүүн
 Хабартаа нюутагаа хүрэжэ эрэбэ.

Нютаг зонийн тэрэл хэбээрээ
 Хони малнуудаа хараһан зандаа.
 «Талын хүн таладаа жаргалтай гэдэг», -
 Таамаг үгэ тамиртай дандаа.

Ерэнэн хүн бүхэндэ баярлажа,
 Хэлэһэн хүн бүхэндэ этигэжэ,
 һайхан сэдхэлтэй ажаһуухада
 һанаан сэдхэлдэ ямар хаяа?!

Хүдэһэн дэгэлээ үдэртөө
 хадхабашье,

Хүсэл һайхан һуухань жаргалан.
 Хуулийн урда худалаар хэлээгүй
 Хуушан ёһоёо хүндэлхэнь амгалан.

Гээд лэ үдэрһөө үдэртэ утсаатаниинь
 Гэшхэһэн газарайнгаа хурьһэ гамнана.
 Һэрээд хэбтэжэ хэбтэхэдээшые,
 Һэрд гэжэ бодохогүйгөө мэдэнэ.

Элбэг-Доржо энэниие ойгожо,
 Эльгэндээ дүүрэн зоболон ашана.
 Аба, эжы, дүүнэрыншые булта
 «Ахамнай, амара даа!» - гэдэнэ.

Ород үзэгэй аялга таниһан
 Уланайнгаа хургуули ошожо эрэнэ.
 Олон айлнууд хэрээһэ зүүнхэй
 Улаан сурбаяа талхаар тэжээнэ.

Өөһэдөө юундэ таряа таридаггүйень
 Ойгохо гэжэ мэтэр оролдоно.

Енок басаганиинь

Тохомһоо бэшэ зөөригүиень
 Тодоруулжа абаад, сэдхэлээ үбдэнэ.

Баруулжаа һуралсадаа бусаха сагынь
 Байһаар түргэн хүрэжэ эрэбэ.
 Эхирэдэй баяшуул дары эбтэйгээр
 Эрхим хүбүүндээ мүнгэ суглаула.

Хамагай ахалагша буурал үбгэн
 Харгын талаан бариха зуураа
 «Угаа уһанда хаяагүй ябаһан
 Угаа ехэ бодолдош этигэнэм», - гэлэй.

Үбгэнэй этигэлээр хүрэнэн үгэнүүд
 Үйлын үрийн үүдэ нээжэ,
 Үндэр түрэлтэ угай харгын
 Үргэн бэлшэртэ сэхэ залаба.

Томск хотоёо түргэн хүрэжэ,
 Томоотой бэрхээр шалгалта барина.
 Болбосоролой аттестат гартаа абажа,
 Бодолгото болон харгыгаа шэлэбэ.

Хорин һананай хүхюун үе...
 ... Харин Элбэг-Доржо үнийнэй хүн.
 Хойнонь үлэнхэй хаалта шорон
 Хамагай түлөө оролдоһон дүн.

Сагаа сэгнэжэ һураһан Ринчино
 Сагтаа оробо Петербургын университет.
 Сагаан харые элирүүлхэ хүсэлынь
 Сагай хуулиие мэдэхэ хүсэнһөө.

Жэгтэй ушарнууд жэлһээ жэлдэ
 Жэгдэ бэшээр ушарна һананда.
 Гасалан дабаха хүсэн угы
 Гансаарданхай нюуса хүсэлтээс.

Бүрэн манаар бүрхөөгдэнхэй
 Петербург... Мүрэн ехэ ажабайдалай
 Хүйтэн амита энэ хизаар урасхал.
 Петр хаан юундэ дуралаа юм,
 бү мэдэе.

Сенатска талмайн сэлигэр зүһэн.
 Сагаан хаанай садхалан шэг.
 Саазын баханан тодхоогдоһон зүг,
 Сүлөөдэ дуратай Пушкинай шүлэг...

Залуу хүбүүнэй бодол залгажа,
 Замби түбийн нюусатай ниилэнэ.
 Зуун жэлүүдэй шарайе золгожо,
 Захагүй Росси ашаае тээнэ.

Эрдэм мэдэсынгээ ургаха буринь
 Урдань бодоно олон асуудал.
 Эртэ үглөөнһөө һүни болотор
 Урдан ерэнэ гансал гашуудал.

«Хүн түрэлтэн тэмсэлэй ашаар
 Хурьһэтэ дэлхэйдэ солоёо үргөө.
 Хүндэ юун хэрэгтэйб? - гэнээр
 Хүлгөөтэй үдэрөө үдэшэнэ ходоодо.

Эрдэм ном, эдихэ хоол, хубсаһан...
 Элбэг баяр, наран, алтан гадаһан,
 Этигэл далаха сэдхэлэй элшэ...
 Эхэ эсэгэ, үри хүүгэд, гэр бүлэ.

Энэншые зүб... Хаанаб даа, холо

Санангар хүбүүниинь

Эльгэ зүрхэнэй нүхэр ябаал ёһотой.
 Эльдин дэлхэйдэ угаа үргэлжэлүүлхэ
 Эгүүридэ ганса дурааниинь биил ёһотой.

Бархан үндэр, Баргуужан голоо,
 Баабай эжынгээ буусые һанана.
 Анхан зорихон ехэ хүсэлдөө
 Анхарал дүүрэн сэхэ зорино.

Үүрэй сайтар нюуса кружогуудта
 Үетэн нүхэдөөрөө сугтаа ябана.
 Улас түрынгөө ерээдүйн жаргал
 Үргэжэ асарха хүсэл манана.

Нэгэ үлдэжэ, нэгэ дааража,
 Нэдхэ нэтерүүгээр номоо үзэнэ.
 Жэлһээ жэлдэ дутуу унтаад,

Жэгтэй ехэ ажал хэгдэнэ.
 7
 Ази түбийнөө заралһан номнол
 Заяа ехэтэйшүүлые холоһоо дуудана.
 Аза талаантай тэдэнэй жаргал
 Замай утаһаа сэдхэлдэ бууяа.

Түбэд ороной элшэн сайд
 Агваан Доржиев эндэ хүндэтэй.
 Түүхын нангин утаһа татаад,
 Агуу үүргэнь дэмбэрэл ехэтэй.

Россин ниислэдэ дасан бодонхой.
 Алтан ганжарын олониие дууданхай.
 Элбэг-Доржо онсо омогтой
 Эльгэ зүрхэндөө зула бадараанхай.

Хаанта засагай хабһан дор
 Мүргэл шүтөөнөө дэлгэрүүлээ һаа,
 Хаалта боолтые хаха татан,
 Мүндэлхэл угсаатанайм угай нэрэ.

Гэһэн гэнэн бэшэ бодолтой ханилна.
 Угайнгаа солые үргэжэ хэзээдэ
 Үзэг бэшэгтэ эрдэмдэ хургажа,
 Уладаа гэгээрүүлхэ замые бэдэрнэ.

Буряад малгайн залаа мэгээр
 Буряад-монголнууд эрдэмэй дээжэ
 Хаан түрын ордонууд дээгүүр
 Ханхинуулан байжа эзэлнэ сээжэ.

Цанид хамба Агваан Доржиевые
 Николай хаан ордондоо бараална.
 Саһата ороной эрхим хүбүүе
 Сагаан мүнгэн бэлэгээр амаршална.

Агын талаһаа угаа бариһан
 Аха дүүнэр Бадмаевтан алдартай.
 Хаан түрын тугые дэмжэһэн
 Ухаан бодолын холын хараатай.

Зүүн Сибири́н Бандида-хамба
 Чойнзин Ирөөлтуев хаанда уригданхай.
 Түрэнэн эхыень эмшэлхэ хуби
 Чойрын эрдэмээр эндэ хүрэнхэй.

«Үхэрэйнгээ һүүлые баряад
 ябаһан Угсаатанайм жаргал юунһэб?» - гэжэ
 Үнэн байдалын ойлогһон хүнүүдтэй
 Үргэн талада гарана нэгдэжэ.

Эрхүү можын эрхим хүбүүн
 Матвей Амагаевтай бэшэһэн
 «Үзэглэл» Эрдэмэй замда уладые хүтэлжэ
 Маша ехэ үндэрөөр үндэһэлнэ.

Сагай хүрдые зүбөөр эрьюулжэ,
 Засагай голые бариха гээшэ
 Сагаан бодолой хүсэ һэрюулжэ,
 Замай утые зорихо гээшэ.

Хүйтэн уларилта Петербургын
 Уйтан гудамжанууд олые нюуна.
 Хүнэй дайдын бүдэхи мүшэд
 Үймөөтэ юртэмсын шгыге адуулна.

Үе сагые хубилгаха хүсэн
 Үдэр һүнинүүдэй уряа болонхой.
 Үе мүсые яншуулан хорон
 Үльгэрэйш орондо гаршагаа олонхой.

Залуу наһан - залитай үел.

Түнхэнэй аймагай Таһархайн дунда хургуулийн 60 жэлэй ойдо

Үхибүүнэй сэдхэл бодолые заахан хонхотой жэшэдэг. Энэ хонхын хонгёо найханаар жэнгирхын тула энэрхы сэдхэлтэй, сэсэн ухаатай багша хэрэгтэй. Хүүгэдэй түлөө ханаагаа зободог, бүхыгөө дуратай ажалдаа зорюлдаг багшанарай үгы хаа, үхибүүнэй зүрхэндэ бүхы наһан соонь хадуугдама түрүүшын багша, дуратай хургуули тухай найхан дурсалга үлэхэгүйд даа.

Түрэл хургуулингаа 60 жэлэй ойн баярай үмэнэ хүндэтэ багшанараа баяр баясхалангай дулаан үгнүүдээр дурсаха хүсэлтэйб. Хургуулийн богоһо тон түрүүн алхан ороходомнай, Елена Арсентьевна Болькина угтан абаһан юм. Тэршээ дорюухан бидэниие хургуулийн

ҮНДЭНЭН ХЭЛЭЭЭ ҮРГЭН ЯБАГ ЛЭ ШАБИНАРНАЙ

Үни урданһаа элинсэгүүдэймнай нангинаар сахидаг байһан ёһо заншалнуудые мүнөө үедэ нэргээжэ, хүгжөөжэ, залуу үетэндэ ойлгосотой дүтэ, ханаа сэдхэлдэнь хадуугдама болгохо гэшэ хүнгэн хэрэг бэшэ юм. Манай хургуулийн багшанарай коллектив (директорынь - Л.Ц.Малзурова, завуч - Т.Б.Замбалова) хурагша бүхэнэй уг гарбалай түүхы шэнжэлгэнэеэ набагша татан, түрэлнотагай, айл аймагай, Буряадай түүхэтэй нягта холбоотойгоор хүмүүжүүлгын ажалта эмхидхэдэг.

Мүнөө үедэ хургуулида гол түлэб залуу багшанар хүдэлнэ. Урданай ёһо заншалда, ёохорто хургаха хэрэгтэмнай ажалта ветеран, бүхынаһаяа хүүгэдтэ зорюуһан оюун бэлигтэй Е.А.Н.Б.Маланханова ехэ туһа хүргэнэ. Дүршэл ехэтэй аха нүхэрэймнай захяа заабари бидэнэртэ туһатай хэшээл боллодо даа.

Буряад уран зохёолшодой бүтээлнүүдые программын ёһоор

ЗАЛИРШАГҮЙ ЗУЛА МЭТЭ...

журамда хургахадань хүнгэн бэшэ байгаа. Гэрэй даабари дүүргэнгүй ерэнэн хүниие харааха, зэмэлхгүй, гансал айхабтар голхоронгёор «вот тебе на!» гэжэрхихэдэнь, зэмэтэй тэрэмнай эшэжэ, газар доро орон алдаха. Зэмэлжэшь байхадань, нюдэниинь сухалтай бэшэ, харин дулааханаар үлэ мэдэг мийһэрэн байгша хэн.

Үхибүүн ухаандамни бүхөөр хадуугдаһан нэгэ ушар хөөрэхүү. Хабарай дулаан үдэр хэн. Заһарлаһаа хүүлээр шууяатайгаар класстаа ороходомнай, багшамнай сонхо руу хараад зогсожо байба. Нууридаа зогсон, багшаяа хүлээнбди. Елена Арсентьевна бидэн тээшэ эрьехэдээ, нюдөөрөө уһа гүйлгэнхэй. Тэрэ дороо номгорон, нэр-мэр гэнэн бидэнэр багшаяа алдангүй адагланабди. Танихаар бэшэ һөөлдэнги хоолойгоор хэлһыень ханагшаб:

- Үхибүүд, Гагарин үхэшоо. Мэнэ һая радиогоор мэдээсэбэл даа...

Багшымнай Юрий Гагариние эгээн дүтын хүн шэнгээр шаналан хайрлаһые гайханадаа юм гү, юундэшьеб энэ ушар ходо олдон ородог.

Дүрбэдэхи класста хурахадамнай, Дондок Лопсонович

Хусаев багшалаа хэн. Дайнай болон ажалай ветеран баһал түбшэн даруу зантай бэлэй, зандаржа байһыень оройдоо хананагүйб. Дондок Лопсоновичой наһанайнь нүхэр, Бизья Ешеевна Тулаева баһал хургуулида хүдэлэгшэ хэн. Самарян шанга хоолойтой Бизья Ешеевна хургуулиие ариг сэбэр байлгахын хойноһоо оролдодог бэлэй. Заһарлалай үедэ хүүгэдэй коридор соо тоомоо таһараа хаа, али гэбэл, газараа гуталаа арилгангүй шабар шэрээд орожо ерээ хаа, шангаханаар зэмэлдэг байгаа. Үхибүүд ямаршые багшаһаа ехээр айдаг байһан ха.

Эхин хургуулийн хуушан байшан пезшэнээр дулаасуулагдадаг бэлэй. Түрэлхид хургуулида түлээ залһа бэдэлсэдэг гурирмтай хэн. Бизья Ешеевнада туһалжа, хургуулийн дүрбэн пезшэн оло дахин түлилсэһэн хүм.

Дударин Лопсонович Улзоева богонихон хугасаада маанадта багшалһан юм. Хоца Намсараевай «Үншэдэй үхэл» гэжэ рассказы бидэндэ уран гоёор уншаха үедөө хайртай хоёрой гашуудалта хуби заяан тухай хөөрөөнһөө уярһыень баһал ханадагби. Дондок Лопсонович, Бизья Ешеевна,

Дударин Лопсонович алтан энэ дэлхэйһээ халин ошонхой. Тэдэнь тухай найхан дурсахаал шабинарайнь, мэдээдэг байһан зоной зүрхэ сэдхэлдэ үлэнхэй.

1965-1978 онуудта Таһархайн эхин хургуулийн директорээр хүдэлһэн Н.Б.Маланханова, мүн манай түрүүшын багша Е.А.Болькина гуша гаран жэлдэ эхин классуудта хүдэлөө. Тэрэ үеын багшанар нэрэ хүндын, алдар солын түлөө эрмэлзээ бэшэ. Багшын ажалаа үнэн сэхээр хэжэл байһаар, наһанай амаралтада гараа. Гүрэн түрын үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөөгүйшые хаа, хүүгэдэй түлөө үнэн зүрхэнһөө оролдохон арадай багшанар болонол даа.

Шабинарайнгаа зондоо хүндэтэй, ажалдаа урагшатай найн ябаханда урмашаха, гайгасалаанда диндэбэлнь, дүнгэн туһалха, сэсэн зүбшөөлөөр дэмжэхэ гэшэ багша хүнэй хуби заяан. Харин шабинарайнь сэдхэл соо дуратай багшанартаа халуун баярай гүнзэгэ мэдэрэл залиршагүй зула мэтэ бадаран байхал...

Туяна САМБЯЛОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Е.А. Болькина (баруун гарһаа) Е.А. Малзурова шабинартаа.

Мүнөө хүдэлжэ байһан багшанарай коллектив

Музейн хүдэлмэрлэгшэ С.Л. Хусаева

Хурагшад М.А. Шожоева багшамая

ЗОНДОО ХҮНДЭТЭЙ ЯБЫГ ДАА!

Багша... Энэхэн үгэ ямар зөөлэнөөр дуулдана гэшэб. Анха түрүүшынхиеэ үзэг бэшэжэ хургаһан, угсаата зоноймни ёһо заншалнуудта, түрэл хэлэндэмни дурлуулһан багша тухайгаа сэдхэл зүрхэндөө ходоодоо дулаанаар наһан ябахаб.

Түрүүшынхиеэ хургуулийн богоһо алхажа ороходомни, урдамни тодо сэбэр шарайтай, залуу эхэнэр байгаа хэн. Тэрэ болбол минии түрүүшын багша Лариса Данзановна Андыкова болоно.

Лариса Данзановна зөөлэн даруу зантай, үхибүүдтэ дуратай хүн. Шог зугаатай, ямаршые хүнэй ханаа заһажа шададаг, энэрхы сэдхэлтэй эхэнэр гэшэ. Би багшаяа түрэл Таһархай нотагайнгаа байгаалитай адлишаадагби: агаартал ариууһан, нэгэшые шулуутгүй талмай шэнги найхан сэдхэлтэй, горхойно урдаха абяандал адли зөөлэн, хонгёо найхан дуутай. Шадабаритайгаар хэшээлээ үнгэргэдэг хэн.

Урагшаа ханаатай түрүүшымни багша найн найхан хургаалаа багашуудта дамжуулаһан лэ ябаг гэжэ хүсэнэб.

Саг жэлэй ошоошые хаа
Согтой дорюун зандаа,
Зула шэнги бадаржа,
Зондоо хүндэтэй ябыг даа!

БАТОРОВА Аюна,
9-дэхи классай хурагша.

НАЙХАН СЭДХЭЛТЭЙ БАГШАНАРНИ

1990 оной сентябрийн нэгэндэ түрүүшынхиеэ хургуулида ерэхэдэмнай даруухан зантай багшамни энсэбхилэн угтаһан юм.

Минии түрүүшын багша Лариса Дымбрыловна Замбалова гэшэ. Ехэ зөөлэн, найхан зантайнь ходоодоо ханажа ябадагби.

Лариса Дымбрыловнагай класста жэл хураад, Таһархайн дунда хургуулида хурахаһаа ерээб. Эндэ багша Елизавета Аюровна Малзурова, мүн классайм цэнэ нүхэд намайе дуратай угтабад. Елизавета Аюровна баһал зөөлэн сэдхэлтэй, номгон даруу зантай, үхибүүдэй ойлгоогүй юмэн тухай хураа хаань, баяртайгаар харюусадаг багша бэлэй. Ямаршые найн багша аад, хатуу абари зантай хаань, ямар хүндэ байдаг бэ? Хүн бүхэн үхибүүдтэ багшалда хүндэ ажалые даажа шадахагүйл.

Би түрүүшынхиеэ багшанарта ехэ баяртайб.

«А» үзэг ойлгуулаһан багшаяа
Аятай зохидоор ханажа ябаарайт!

БОДЕЕВА Валентина,
8-дахи классай хурагша.

шудалхаһаа гадна класстаа гадуур хүдэлмэридөө хэрэглэнэбди. Жэшэнь, Ц.Г.Шагжинай «Будамшууһаа» хэйжэ, мүн нотагаймнай уран бэлигтэн В.Ж. Тулаевай «Эсэгээ хүлээлгэ» гэжэ туужаар зүжэгүүдые ахамад классайхидтай бэлдэжэ харуулаа хэмди.

Арадайнгаа, Эхэ оронойнгоо түүхэ шэнжэлхэ, үндэһэн ёһо заншалаа гамтайгаар сахижа ябахарнь хүүгэдые хүмүүжүүлгэдэ багша бүхэнэй хэшээл, класстаа гадуур хүдэлмэри шэглүүлэгдэнхэй ааб даа. Түүхын багша С.Л. Хусаевагай хэшээл, оролдолгоор хургуулидамнай музей эмхидхэгдэ хэн.

Уран үгэдэ дүрэтэй, шүлэг болон рассказ бэшэжэ туршадаг хүүгэд хургуулидамнай үсөөн бэшэ.

Жэшэнь, 9-дэхи классай хурагша Аюуна Шожоевагай хэдэн шүлэг «Буряад үнэндэ» хэлбэлгдэ хэн. Энэ ушарһаа далижан, хүүгэдэй хэдэ-хэдэн туршалгануудые түрэл сониндоо дамжуулаһан. Бултадаа уран зохёолшо, поэдүүд болоошыегүй хаа, үндэһэн ууган хэлээ, сэсэн найхан ёһо заншалаа үргэжэ, хүндэлжэ ябахайндань найданабди.

Маргарита ШОЖОЕВА
Таһархайн дунда хургуулийн буряад хэлэнэй багша,
Г. САМБЯЛОВАЙ фото.

Зүрхэ сэдхэлэй мурнууд,
Зүбшэхэ ёһотой зүйлнүүд

7-дохи классай хурагша
Нима БАНЧИКОВАЙ зураг.

БАЙГААЛИ - МАНАЙ ЭХЭ

Манай Түнхэнэй байгаалие хараһан хүнүүд гайхан байхашаан ябадаг. Юундэб гэхэдэ, байгаалимнай үзэсхэлэн байхан, эм домго ургамалнуудшые, шубуу шонхор, ан амитадшые манай нютагта олон. Тезд тэдэниие хайшан гэжэ харууһалхаб, хамгаалхаб?

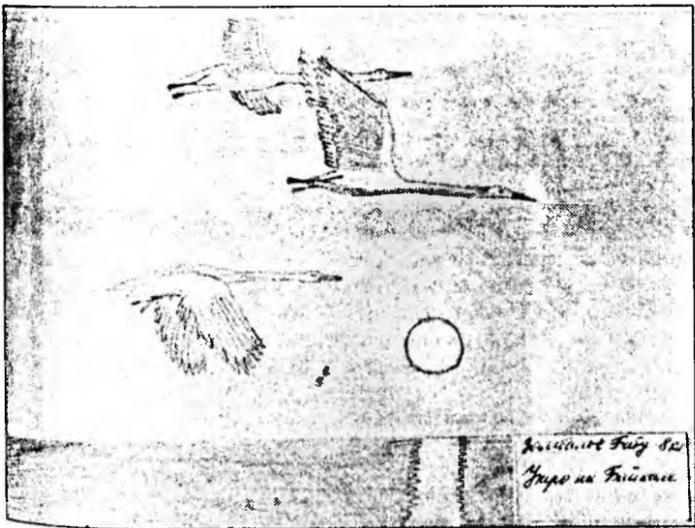
Манай муу хандасаһаа боложо, ой модон ехээр хохидоно. Зэрлиг ан гүрөөһэ, ойн амитаниие гам хайрагүй алан хюдадаг хүнүүд үсөөн бэшэ. Модо отологшод ой тайгые урбуулжа хаядаг. Хүн тамхи татаад, тэрэнэйнгээ үлээдэһэ унтараангүй, ой соо хаяхадань, аймшагтай түймэр боложо, хэды ехэ гарза асарнаб?!

Оршон тойронхи байгаали хамгаалга хадаа хүн бүхэнэй үэрэг.

Байгаали болбол манай Эхэ, ажаһуудаг эгээн томо гэрнай гэшэ гэжэ би һананаб.

Байгаалина хосорооболнай, нэгэшые амиды юумэн байжа шадахагүй.

6-дахи классай хурагша
ХУСАЕВ Пашын һанамжа.

8-дахи классай хурагша
Бабу ЗАМБАЛОВАЙ зураг.

АЛТАН МУНДАРГЫН ХОРМОЙДО

Мүнгэн сагаан мундаргын хормойдо,
Сэлмэг тэнгэрийн зүйдэл доро,
Таһархай нютагни түбхиноош.
Үндэр шулуун хүбөөгоор Хоймор талаһаань хүрэтэйш.
Жэбжэгэр һайхан хасуури Жэрын шэмэглээл нютагыем.
Арюун һайхан агаарынь Амилхадам, зохид лэ.
Алтан энэ дэлхэй дээр.
Ашата һайхан нютаг лэ.
ШОЖОЕВА Арюна,
9-дэхи классай хурагша.

ШОЖОЕВ МҮНХЭ

Уула үндэрһөө эхитэй
Уужам тэнюун тоонтомни.
Сэнхир аршаан булагтай
Сэнтэй тоонто нютагни.
Түүхэ домогоор баян
Түрэл тоонто дайдамни.
ХУСАЕВ Жамбал,
6-дахи классай хурагша.

НОХОЙДОО

Бамбагархан хара гүлгэмни
«Пушок» гэжэ нэрэтэй.
Шадал тэнхээ багатайл аад,
Шүргөөд аһаха хүсэлэнтэй.
АРДАНОВА Туяна,
5-дахи классай хурагша.

Түмэн жэлнүүг үнгэрөө.
Үндэр Саяанай хормойһоо
Хадын оройдо гарахадаа

«...СЭДХЭЛ ДҮҮРЭН АМАРХАШ»

Хайлашагүй саһа харахаш.
Холо ошоог, шэртээ һаа,
Хадын ямаа обёорхош.
Папиин үзэсхэлэн газарта
Аршаанай амта абахаш.
Субаргада нэгэтэ ошоо һаа,
Сэдхэл дүүрэн амархаш.
МАЛЗУРОВА Сэсэг,
8-дахи классай хурагша.

ТҮРЭЛ ШҮНХИ ТАҺАРХАЙ!

Үндэр Саяанай хормой эзэлһэн
Уужам тоонтоёо шэлээ бэшэб.
Бурханай заяагаар, эжын ханаагаар
Таһархай нютагта түрөө бэлэйб.
Бугата горхоной салгидан урдахада,
Шууяан соонь эжыгээ аурданаб.
Нютагһаа холуур ябахадаа,
Түнхэн тухайгаа дууланаб.
Аажамхан тоонтодоо жаргахадаа,
һанаан сэдхэлни дүүрэн.
Булаг аршаанһаа ундаалхадаа,
Бэемни һэргэнэ, Түнхэн.
Түнхэн голой шэмэг -
Түрэл минии Таһархай!
ШОЖОЕВА Инга,
9-дэхи классай хурагша.

6-дахи классай хурагша
Саяна ДАРБАЛАЕВАГАЙ зураг.

ШОЖОЕВ МҮНХЭ, 10-дахи классай хурагша

ХАРААСГАЙ

Хараасгай түргэн битнай
Агаарай уудамда гурганаб.
Хонгёо нарин дуугаараа
Арадай сэдхэл хүлгүүлнэб.
Хабарай үеын дулаанда
Хабархажа дууланаб.
Түрүүшын ургы ургуулжа,
Түрэл дайгаяа магтанаб.
Таряаша, малша, ажалша
Танил зондоо жэргэнэб.
Алдар сольень түүрээжэ,
Аялга дуугаа бэлэглэнэб.

УРДАНАЙ ДУУНУУД

Бугын хатарша юунэйхиб?
Бушан сэмгын утынхи,
Хандагайн хатарша юунэйхиб?
Үзүүр хормын утынхи.
Эрезн бугын эбр гыш
Эргэни бэшэ, юуниинь бэ?
Эжы абымни үргэһэн
Аша бэшэ һаа, юуниинь бэ?

Табюур үгы тогоогоо
Табихын дуран дундахан,
Танил үгы нааганда
Байхын дуран дундахан
86 наһатай ДАГУЕВА Дарн
Шойдоновна теэбинһээ
9-дэхи классай
хурагша ДАГУЕВ
Аркадий бэшэжэ абаа.

Нарһан соогуур ябахадан,
Нажарай дайда һануулна.
Наһан залуу ябахадан,
Хатар наада һануулна.
Хуһан соогуур ябахадан
Хабарай дайда һануулна.
Холшор залуу ябахадан,
Хатар наада һануулна.

Шаргаар ябаха газарта
Шаргын харгы довольно
Шууяад ябаха газарта
Шууяха нүхэд довольно.
Тэргээр ябаха газарта
Тэргын харгы довольно.
Танилсаад ябаха газарта
Танилдаха нүхэд довольно.

Шара сэсэг задаржа,
Шарлайн голые гоёоно.
Шадамар ахай ерэжэ,
Манай наада гоёоно.
Хүхэ сэсэг задаржа,
Хүнтийн голые гоёоно.
Хубүүд, басагад ерэжэ,
Манай наада гоёоно.
60 наһатай теэбини
ПАРХАЕВА Мария
Аюшеевнаһаа 9-дэхи классай
хурагша ПАРХАЕВ Жаргал
бэшэжэ абаа.

Сагаан хуһа матажа,
Сахариг хэһэн баабаймнай.
Сагаан һүеэ хүхүүлжэ,
Эрэ болгоһон иибимнай

ХҮГШЭН ЭЖЫМНИ

Энэ дүрбэн мүртэй шүлэгөөр
хүгшэн эжы тухайгаа хөөрөжэ
эхилхэм.

Минии хүгшэн эжы Даря Доржиевна Баторова хотогор сагаан Таһархай нютагта 1941 ондо түрөө һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ балшар бага наһаниинь тудалдаһан, дайнай һүүлээрхи хүшэр жэлнүүдэй бэрхэсхэлнүүдые бэе дээрээ мэдэрһэн, олохон лэ хубилалтануудые энэ наһандаа хараһан, үзэһэн байна. Хүгшэн эжы хара баһаһаа хүдөөгэй ажалда ябаа, аяма нажарай халуунда, намарай хүйтэн хура бороо доро, үбэлэй янгинама жабарта, хабарай һалхи шuurган доро, жэлэй дүрбэн сагта үхэр малаа адуулан ябаһаар лэ, амаралтадаа гараа юм.

Хүгшэн эжымни ажалдаа бэрхэ байхаһаа гадна, дуулахадаашье шадамар. Хойморой суута «Хэнгэргэ» гэжэ фольклорно ансамблин солистка мүн. Хүгшэн эжым аялгаар һайхан дуунууд Бурядай олон нютагуудаар, хари гүрэн Испанида эздэлээ.

Би хүгшэн эжыгээрээ омогорхоноб.

А.БАНЧИКОВА,
7-дохи классай хурагша.

ХАБАР

Дуулим хабар айлшамнай
Дуугаа татан ерэбэ.
Дулаан игаабару үдэрнүүд
Дахаһаар хойноһоонь
һубариба.

Түрэл дайдам ногоороод,
Тэрэнгийн хангал анхилба.
Уһа горход харьялаад,
Ургы сэсэг һалбарба.

Хараасгай шубуун бусажа,
Уурхайгаа шэнэлэбэ.
Гургалгайн һайхан аялга
Холуур таран жэргэбэ.
ХУСАЕВ Андрей,
10-дахи классай хурагша

Алцагай дунда хургуулийн 75 жэлэй ойдо

ЭНХЭРЭЛ ХАЙРАТА БАГШАНАРАА ЭЛГЭЛЭН МҮНӨӨ ДУРСАНАБ...

Орьёл үндэр хадануудаараа, үдхэн шэнэһэтэ ойнуудаараа бүрхөөгдэһэн Ринчин хангай дэнзэтэй үлгэн найхан манай эхэ - Алцаг нотаг. Алцагаймнай хангайн эзэд айл аймалтаа мээхэй, ондоо тээһээ ерэхэн, бууһан зонине найнаар угтан, үргэн дэмжэн угтадагаараа мэдээжэ. Сагай шэмэрүүн байдалда зонингоо хэдышье дутадаа, ядалдаа хаа, манай нотаг амгалан тэнюун байдалаараа суурхааар.

Эгээл нимэ амгалан түбшэн нуудалтай нотагаймнай хургуулийн анха түрүүшнхээ нэгдэлээр 75 жэлэй ой гүйсэбэ. Иимэ ойн баярай боложо байхада, түрэл хургуулингаа

Удангүй Долгор Цыденовна - нотагай басаган заадаг болобо. Багшынгаа сэбэр найханаар, залуу гэр бүлөөрнь омогорходог бэлэйбди. 4-хи класста Мирон Самбуевичай нүхэр Анна Нимаевна заадаг болоо хэн. Шабинартаа шанга эрилтэ табижа, бэрхээр хургадаг байгаа юм. Гэр бүлөөрөө хургуулийн хорёо соо багахан гэртэ хуудаг хэн. Өһөдэнь байдал,

басагадээдэ хургуули дүүргээд, манай нотагта хүдэлжэ эхилээ бэлэй. Бидэнэр үхибүүд ехэтэ зохидшоожо, хойноһоонь халангүй гүйдээдэг бэлэйбди. Намарай ажалай үедэ үбһэ тармалгада хурагшадаараа ошоходоо, үндэр каблугтай туфлинуудые үмдөөд ошоо бэлэй. Бидэ үхибүүд ехэ ноширхожо, хэзээ каблугуудынь хухаршахань ааб гэжэ адагладагаа хананаб. Кирилл Александровичай түбшэн зохид шарай нюдэнзим урда, томоотой үсөөн хургаал үгэнүүдынь шэхэндэм.

Хүнэй наһан мүнхэ бэшэ гэжэ хэдышье ханаа хаа, олон багшанарайнгаа манай дунда үгүдэнь үнэн зүрхэнһөө голхорнобди, гашууданабди. Хайрата багшанараа мартахгүйбди, тэдэнэй хургаал хэзээдэшье мүнхэ.

Энэ хургуулида ажаллаһан Энхэрэл хайрата багшанарнай Эсэлтэгүй олоһон эрдэмээ

үнгэрһэн үеһе дүрсэн ханажа, эрээдүйн табсан өгдэ гарахадань, дүмэнһэйбди, тухалһайбди гэнэн бодол түрэнэ.

Минии үетэн дайнай үеһн хүүдэй үеэр табихахи онуудта хураабди, 7 класс дүүргээбди. Ханаад үзэхэдэ һонин байна даа. Хургуулида хаял ябажа эхилһэн хаһа. Түрүүшын багшанар мүнөөнэй хидэл элеэр ханагдахань жэгтэйл - эрьехэ юртэмсэ жэгтэй байна даа. Минии түрүүшын багшанар: Мирон Самбуевич, Долгор Цыденовна, Полина Харламовна, Анна Нимаевна, М.С.Мункуев тэдэндэ бэлэдхэлэй класста заахадаа, үзэг бэшэгтэ хургажа, түрүүшын

онол аргатай болгожо шадаа хэн. Мирон Самбуевич бидэниие аогшоожэ түрүүшымнай туйлаалтануудые дэмжэжэ, үргэжэ байдаг бэлэй.

Хуралсалай жэлэй дүнгөөр найн хураһанай түлөө намда ситец сагаан пуһаад барюулагдаа, тиигээд хухиэж байханаа хананаб. Бидэ багшанараа тон ехээр хүндэлдэг, тэдэнһээ гайхадаг, үгыень дуулангүй байханаа аялгүшээрхэдэ байгаа хабди. Аба эжынэрнайшье аха хүниие хүндэлхэ, үгынь дуулаха ёһотой гэжэ заадаг хэн, оһөдөөшье багшанарые хүндэлдэг хэн.

үхибүүдэнь үндысэ хурагшадай нюдэн дээрэл үнгэрдэг байгаа. Мирон Самбуевичтанай ябаһанай хүүлээр директор байһан Михаил Дугарович Цагановайшье бүлэ нимээр лэ байдаг хэн.

Дунда классуудта зааһан багшанар Кирилл Александровичай, Клавдия Константиновнагай, Роза Никифоровнагай, Андрей Занаевичай, Бальжи Гончиковичай, Цыренжап Раднаевичай дүрэнүүд эли тодоор нюдэндэм харагдана. Клавдия Константиновна Роза Никифоровна хоёр залуухан

Эдиршүүдэ дамжуулжа шадаалта. Оролдоһонойтнай аша габья

Олзотой омогтой шабинартнай Аба эжын жаргал эдлэжэ, Ажалша бата хүнүүд болоо. Нангин танай нэрэнүүд Наран мэтэ зүрхэндэмнай Сэбэр найхан шарайтнай, Урихан, энхэргэн харасатнай, Сарюун найхан хургаалтнай Сээжэ сэдхэлдэмнай

ходоодо! Би Алцагайнгаа 7 жэлэй хургуули Алцагайнгаа, Дээдэ - Торийн, Подхулдочин үхибүүдтэй Балданова Норзогматай, Добчинова Мариятай, Гомбоцонова Фенитэй, Цыбииков Андрейтэй, Дагбаев Семёнтэй, Сандуев Семёнтэй, Намсараев Батамүнхтэй, Чойсоронов Гэлгитэй, Чердонова Валентинатай, Дамбаева Мариятай, Цыренов Николайтай дүүргээб. Мүнөө мэндэ амар ябаһан нүхэдөө түрэл хургуулингаа найрга хүлээнэб.

Т.САБСАЕВА, багша, пенсионер. ДЭЭРЭ: ЗУРАГУУД Президент А.В.Потаповай хургуулида айлшалха үедэ; 60-аад онуудта хүдэлһэн багшанар; уран найханай харалга.

«Минии мүшэн шинии мүшэнтэй...» гэнэн конкурсдо

ХҮРШЫМНИ ХҮБҮҮН - ТҮРҮҮШЫМ ИНАГ ДУРАН

Би тиихэдэ оройдоол арбан хоёртойхон басагахан ябааб. Энээхэн эдирхэн хаһадамнинэгэ сэбэр дорюун, барилдааша хүбүүн нюдэндэм харагдаха, харанхыда ошото харгы харуулан одондол намда үзэгдэхэл.

Тэрэ үедэ унтаршагүй «одомни» арбадахи класста хурахаа ябаа. Элдэбын олон шалтагаанууд намайе ханаанһаам зохидшооһон хуруунһээмни холодуулагша хэн. Нэгэниинь- ондоо классай, нүгөөдэнь хүршэмни байһанһаа г.м.

Харин хүршэ хүбүүгээ харахадаа улайшахаб, үгэ дуугүй бологш бэлэйб. Теэд энэ нүхэрни минии халуун дурьем тайлбарилжа шададаг байгаа юм хэн гү, али намда дан дуратай байгаа гэшэ гү, юундэшьеб намда ехэ зохидоор, анхаралтайгаар хандагша хэн. Хүршындоо ходо орохош, хаарта, шатар наадахаш. Тиигэһээр байтараа өөрөө алдуугаа ойлгожо, гэртэнь дахинаа орохоёо эшэдэг болоо хэмби.

Инаг гансымни аба эжы ехэ зохид абари зантай, хүндэ ехэ зөөлэн хандасатай хүнүүд хэн. Харин нимэ арюун сэдхэлтэй аба эжыһээ бэрхэ хүбүүн

түрэншьегүй яахаб даа. Мүнөө тэрэ БГУ-гай оюутан. Сэбэр шарайтай, уужам сэдхэлтэй номгон абари зантай юрмын буряад Гэсэр баатар шэнги хүбүүн үргэн талата Буряадтамнай ургажа байһаа.

Баатар шэнги дуратай хүбүүнэйнгээ элүүр энхэ амжалта, туйлажа, илажа ябахада, би ехээр баярладаг. Теэд саашадаа нимэл бэрхэ зандаа сарюун харгытай ябахыень хүсэхэ байһаа. Хүүдэнь, магад хэдэн жэлэй үнгэрхэдэ, би түрүүшыннээ инагые мартажашье болохоб. Мүнөө арбан зургаатайб. Түрэл Хүсөөтэ нотагаа суурхуула ёһотой дангина болохо хүсэлтэйб! Би инаг дуран тухай шүлэгүүдые зохёжо туршһааб.

Шэрүүн хабарай үдэшэ Шэртэн шамайгаа

харагшаб, Сэнгэжэ хойулан ябаһанаа Сэдхэлдээ хадагалан ханагшаб.

Сэлгээн найхан түби дэлхэйдэ Сэбэрхэн хүбүүд олоншые хаа,

Сэдхэлдэм ори гансалши Сэсэг мэтэ минии дурани! Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА, Хүсөөтын дунда хургуулийн 10-дахи классай хурагша.

СЭДХЭЛДЭНЬ МҮНХЭ

Зарим хүнүүд наһан соогоо нэгэл дахин дурлажа, тэрэ инаг дураяа энэ наһантаяа хахасаха болотороо мартангүйгөөр гамнажа, хадагалжа ябадаг.

Нэгэ нотагта хөөрхэн, зохид зантай, сэбэр сарюун басаган ажаһуудаг хэн. Хургуулида ябажа, номоо үзэхөөр, ойлгонгүй наймадахи классай хурагша болоо бэлэй. Нэгэтэ нотагтань теннисээр мурьсөөн үнгэрбэ. Мурьсөө харахаяа ошонон аад, басаган гансал нэгэ хүниие обёоржо хараа бэлэй. Энэ хадаа үндэр бэетэй, сэбэршье, хара ехэ нюдэтэй, баатар шэнги хүбүүн байгаа. Энэ хүбүүн хараха янзада ехэ анхаралтайгаар теннис наадажа байгаа хэн. Хүбүүн манай басага харангүйгөөр үнгэрхэшье байжа магадгүй, теэд бүмбэгэнь тэрэ басаганда тулса мухаршоо. Хүбүүн ерэжэ бүмбэгээ абаад, үндыжэ басагаханиие харахадаа, нюдэндэнь инаг дуранай галхан посоо хэн.

Энээнһээ хойшо хүбүүн басаган хоёр бэе бээдэ дурлажа, уулзадаг болоо. Теэд эдэ хоёрнай нэгэ нотагай бэшэ байгаа. Хүбүүнэй нотагаа бусаха болоходо, тэдэ хоёр бэе бэээ мартахагүй, бэшэг бэшэлсэхэ гэжэ хөөрэлдөөд тараа хэн. Тии хоёр нотагай хоорондо инаг дуранай бэшэгүүд нийдэдэг болоо.

Басаган хургуулиа дүүргэжэ, дээдэ хургуулида ороо. Нэгэтэ

басаганай: «Оюутан болооб!» гэхэдэнь, хүбүүн ехээр хухижэ, тэрэнэ нэгэ дахин айхабтар зөөлөхөнөөр таалаһан юм.

Холын город ерээд байхадаа, басаган бэшэг бэшэдэг, инаг хүбүүгээ ходо ханадаг бэлэй. Нэгэ үедэ хүбүүнһээ бршэг абахаа болижо, басаган ехэ уйдадаг болоо хэн. Яһаа удаан бэшэг абангүй байхадаа, зунай амаралтада ошожо, юун болоһыень элирүүлхэ гэжэ тэрэ шиндээ. Амаралтадаа ошоод дуратай тэрэ хүбүүниинь алуулшоо гэжэ дуулаа хэн.

Тэрэ гэнээр хэды жэл үнгэрбэшье, манай басаган ондоо хүбүүндэ дурлаагүй, хадамда гараагүй. Дээдэ хургуулиа дүүргэжэ болоод байбашье, мүнөө болотор инаг хүбүүгээ дурсан, нэгэ дахин түрүүшынхиеэ ба хүүлшынхиеэ таалаһыень ханадаг. Бороотой үдэрэй хүүлшын тэрэ уулзага басаган хэзээдэшье мартахагүй. Хэжэнэ нотагай найн дуранай композитор Ринчин-Доржо Бурхивай дууладаг «Түрүүшын бороо» гэнэн дууень шагнаа бүхэндөө хасар дээгүүрээ нулимса мухарюулан басаган уйдан, уйлан хайлан байдаг. Түрүүшын энэ дуран сэдхэлдэнь мүнхэ байхаа.

Юлия БАДМАЕВА, Эрхүү хото.

Vertical text on the right edge of the page, including page numbers and other information.

Буряад Республикын Президентын

тушаалда бүридхэлдэ абтаһан кандигагта идхалгын материалнуудыг хэблэхын тула «Буряад үнэн» газетэдэ майн 21-нээ июниин 19 болотор үгтэһэн талмайда хэблэгдэхэ ГРАФИК

№ Буряад Республикын Президентын тушаалда кандидатууд (нэрэ, обог)	Идхалгын материалнуудай хэблэгдэхэ һара үдэр		
	Түлбэритэ	Түлбэритэ	
(ФИО)	Түлбэригүй "Буряад үнэн"	"Буряад үнэн"	"Буряад үнэн"-«Дүхэриг»
1. Будажапов С.П.	июниин 5	июниин 16	июниин 18
2. Громов А.Г.	июниин 10	майн 29	июниин 11
3. Кондаков Н.Я.	июниин 17	майн 30	майн 28
4. Коренев А.С.	июниин 9	июниин 6	майн 21
5. Михалев И.В.	июниин 6	июниин 9	июниин 18
6. Очиров Б.А.	июниин 2	июниин 10	июниин 4
7. Потапов А.В.	майн 29	июниин 5	июниин 11
8. Пронин С.И.	июниин 19	июниин 12	июниин 11
9. Саганов В.Б.	июниин 12	июниин 3	майн 28
10. Сергеева Ц.Д.	июниин 13	июниин 17	майн 21
11. Улзетуев С.Ц.	июниин 16	июниин 13	июниин 4
12. Улзетуев А.Д.	июниин 3	июниин 2	майн 28
13. Шаповалов В.А.	майн 30	июниин 19	июниин 18

Буряад Республикын Президентын тушаалда бүридхэлдэ абтаһан кандигагта идхалгын материалнуудыг хэблэхын тула «Буряад үнэн» газетэдэ майн 19-нөө июниин 19 болотор үгтэһэн талмайда хэблэхэ ГРАФИК

№ Буряад Республикын Президентын тушаалда кандидатууд (нэрэ, обог)	Идхалгын материалнуудай хэблэгдэхэ һара, үдэр		
	түлбэригүй	түлбэритэ	
			субботын дугаар
1. Будажапов С.П.	июниин 12	июниин 2	июниин 13
2. Громов А.Г.	июниин 17	майн 29	майн 30
3. Кондаков Н.Я.	майн 22	июниин 5	июниин 6
4. Коренев А.С.	майн 20	июниин 12	майн 30
5. Михалев И.В.	майн 28	июниин 18	июниин 13
6. Очиров Б.А.	июниин 10	майн 20	июниин 6
7. Потапов А.В.	июниин 4	июниин 9	майн 30
8. Пронин С.И.	майн 26	июниин 10	июниин 13
9. Саганов В.Б.	июниин 11	майн 22	июниин 6
10. Сергеева Ц.Д.	майн 29	июниин 19	июниин 13
11. Улзетуев С.Ц.	июниин 3	июниин 4	майн 23
12. Улзетуев А.Д.	майн 27	июниин 3	майн 23
13. Шаповалов В.А.	майн 21	майн 26	майн 23

Буряад Республикын Президентын тушаалда бүридхэлдэ абтаһан кандигагта БГТРК-га майн 26-наа июниин 18 болотор түлбэритэйгөөр үгтэһэн эфиртэ гараха сагай ГРАФИК

№ Буряад Республикын Президентын тушаалда кандидатууд (нэрэ, обог)	Телевиденидэ гараха һара, үдэр		Радиоодо үгэ хэлэхэ һара, үдэр		
	20.10-20.25	20.25-20.40	7.10-7.20	7.20-7.30	7.30-7.40
1. Будажапов С.П.	июниин 3	майн 27	июниин 18	июниин 3	июниин 4
2. Громов А.Г.	майн 26	июниин 11	июниин 5	июниин 11	июниин 10
3. Кондаков Н.Я.	майн 28	июниин 18	июниин 16	июниин 4	июниин 15
4. Коренев А.С.	июниин 2	июниин 8	июниин 1	июниин 8	июниин 18
5. Михалев И.В.	июниин 1	июниин 5	июниин 2	июниин 17	майн 26
6. Очиров Б.А.	июниин 18	июниин 9	июниин 4	июниин 18	июниин 5
7. Потапов А.В.	июниин 17	июниин 10	июниин 3	июниин 15	июниин 8
8. Пронин С.И.	майн 27	июниин 17	майн 28	июниин 5	июниин 1
9. Саганов В.Б.	июниин 8	июниин 2	июниин 9	июниин 1	июниин 17
10. Сергеева Ц.Д.	июниин 10	майн 26	июниин 8	июниин 9	майн 27
11. Улзетуев С.Ц.	июниин 5	майн 28	июниин 11	июниин 10	июниин 9
12. Улзетуев А.Д.	июниин 4	июниин 1	майн 27	майн 27	июниин 2
13. Шаповалов В.А.	июниин 11	июниин 4	июниин 10	июниин 16	июниин 11

Буряад Республикын Президентын тушаалда бүридхэлдэ абтаһан кандигагта БГТРК-га майн 26-наа июниин 18 болотор (субботодо) түлбэритэйгөөр үгтэһэн эфиртэ гараха сагай ГРАФИК

№ Буряад Республикын Президентын тушаалда кандидатууд (нэрэ, обог)	Радиоодо үгэ хэлэхэ һара, үдэр				
	7.10-7.20	7.20-7.30	7.30-7.40	7.40-7.50	7.50-8.00
1. Будажапов С.П.			майн 30		
2. Громов А.Г.			июниин 6		
3. Кондаков Н.Я.				майн 30	
4. Коренев А.С.				июниин 6	
5. Михалев И.В.					июниин 13
6. Очиров Б.А.	июниин 13				
7. Потапов А.В.		июниин 6			
8. Пронин С.И.		майн 30		июниин 13	
9. Саганов В.Б.					
10. Сергеева Ц.Д.	июниин 6				
11. Улзетуев С.Ц.			июниин 13		
12. Улзетуев А.Д.	майн 30				
13. Шаповалов В.А.		июниин 13			

Буряад Республикын Президентын тушаалда бүридхэлдэ абтаһан кандигагта БГТРК-га майн 29 июниин 10 болотор түлбэритэйгөөр үгтэһэн эфиртэ гараха сагай ГРАФИК

№ Буряад Республикын Президентын тушаалда кандидатууд (нэрэ, обог)	Телевиденидэ гараха һара, үдэр		Радиоодо үгэ хэлэхэ һара, үдэр	
	19.40-19.50	19.50-20.05	7.40-7.50	7.50-8.05
1. Будажапов С.П.	июниин 9	июниин 5	июниин 8	июниин 18
2. Громов А.Г.	июниин 3	июниин 10	июниин 10	июниин 1
3. Кондаков Н.Я.	июниин 16	июниин 11	июниин 9	июниин 17
4. Коренев А.С.	июниин 15	июниин 2	июниин 18	июниин 10
5. Михалев И.В.	июниин 1	июниин 17	июниин 2	июниин 11
6. Очиров Б.А.	июниин 5	июниин 18	июниин 1	июниин 9
7. Потапов А.В.	июниин 11	июниин 15	июниин 11	июниин 2
8. Пронин С.И.	июниин 2	июниин 1	июниин 4	июниин 3
9. Саганов В.Б.	июниин 17	июниин 9	июниин 16	июниин 4
10. Сергеева Ц.Д.	июниин 10	июниин 3	июниин 15	июниин 16
11. Улзетуев С.Ц.	июниин 18	июниин 16	июниин 17	июниин 5
12. Улзетуев А.Д.	июниин 4	июниин 8	июниин 3	июниин 15
13. Шаповалов В.А.	июниин 8	июниин 4	июниин 5	июниин 8

ПРОДАЮ

Пчелиные ульи, суш, радиатор, лобовое стекло, «Москвич-412»
адрес: г. Улан-Удэ, п. Зеленхоз, ул. Богданова, 3
* дачный участок в с/т «Сибиряк», дом из бруса пригоден для постоянного проживания.
р.т. 34-89-47, д.т. 22-88-20
* дачный участок в с/т «Селенга», дом, баня, гараж, емкость насаждения.
адрес: Пушкина 5-28, т. 26-10-49
* Брусовой дом 28х7 с верандой 28х3, котельная 5,5х6,5. Котел КБ-300. Эл. станция ДЭСМ-30. Двигатель ДТ-75. Блоки СП-5 - 124 шт. Плиты СПГК-59-16 - 48 шт. Панели стеновые 8 шт. Все находится в Кижингинском районе.
тел.: 37-74-63 в любое время.
* 2-комнатную благоустроенную квартиру улущенной планировки, гараж.
Обращаться: г. Улан-Удэ, ул. Ключевская 86-110
тел.: 37-54-95
* Дом 8х9 в сборе, недорого. Соберу на вашем участке.
Обращаться: Кижингинский район, с. Булак ул. Булакская 2. Цыренжапов Б.Б.
* Сруб 8х8 на вывоз (недорого) или меняю на автомобиль.
тел. посредника: 33-38-72
* Участок в к/с «Селенга» 5 соток, недостроенный дом 5х5 рядом с остановкой, есть вода.
р/т: 21-34-05, д.тел.: 37-96-30
* Ковры, палас, журнальный столик, масляный радиатор «Делонги», люстры, кухонный комбайн «Сименс», утюг «Ровента», одеяла, матрасы взрослые и детские.
тел.: 37-07-78, 34-11-16
* Дачу недорого в обществе «Пищевик». 2-этажный деревянный дом, 4,5 соток с насаждениями.
р/тел: 21-55-96, д.тел.: 37-96-30
* Дачу в с/т «Зенит», дом 5,5 теплый, веранда, гараж, участок 10 соток, вода, электричество, насаждения, емкости.
тел.: 28-30-93
* Участок с/д «Надежда» за Онохоём разработанный.
тел.: 21-30-13
* Холодильник «Океан» б/у на 3/4 части
тел.: 26-27-95
* ДСП, шифер. (недорого).
тел.: 26-27-95
* Или меняю по предложению трактор в хорошем техническом состоянии. (недорого)
Адрес: Еравнинский р-н с. Гонда
Цыбиков В.Ц.

* Автомобиль ГАЗ-52 САЗ 1982 г. выпуска в исправном состоянии.
Цена 7000 руб.
тел.: 21-91-60
* Дом 8х9 с усадьбой в с. Барыкины Ключи Тарбагатайского р-на.
Имеются хоз. постройки: амбар, баня, сарай или меняю на жилье в г. Улан-Удэ
тел.: 33-48-77
* Дачу в черте города. Цена 5 тыс. руб.
тел.: 37-20-64
* Коттедж 270 кв.м. в районе Мелькомбината, гараж на 3 автомобиля. Цена 512000 руб.
тел.: 33-69-74
* Верхонки (брезентовые) - 10 руб., тонкие - 8 руб.
тел.: 33-69-74

МЕНЯЮ

3-комнатную полублагоустроенную квартиру с подсобным хозяйством в пригороде на 2-3-комнатную благоустроенную квартиру в г. Улан-Удэ
тел.: 22-23-83
* Дом на курорте «Аршан» Тункинского р-на на 1-комнатную квартиру в Улан-Удэ или в Иркутске или продажам
тел.: 21-55-85
* 3-комнатную благоустроенную квартиру на 2-комн. в любом районе города.
тел.: 26-27-95
* Автомобиль ЗИЛ-130, самосвал (недорого)
Адрес: 671430. Еравнинский р-н с. Гонда Цыбиков В.Ц.
* 4-комнатную квартиру в г. Красноярске на жилье в Улан-Удэ.
Обращаться: г. Улан-Удэ, ул. Кирова 25-4 Сысуева.
* срочно 3-комн. приват. ухоженную квартиру, в 2-кв. брусом доме. Имеется кап. гараж, котельная, автоном. отопление, флигель, теплица, скважина, зимовье, надв. постройки на 3-комн. бл. квартиру или 2+1 бл.кв. в пределах трамвайного сообщения, кроме 1 и 5 эт.
тел.: 22-89-73
* Дом со всеми постройками п. Усть-Баргузин на квар. в г. УЛАН-УДЭ.
р.т. 34-89-47 д.т. 22-88-20

Хүндэтэ абая, үбгэн хэргэ - Буда Найданович Шагдуровые 60 наһанайнь ойгоор халуунаар амаршаад, элүүр энхэ, эриэ зоригтой, энхэрэл дүүрэн ажалуухыетний хүсэлбди.
Ури хүүгэдэнь, аша гушаарынь.

Кандидат на должность Президента Бурятии Саганов Владимир Бизьяевич сообщает о том, что для проведения предвыборной кампании он открыл специальный счёт № 40301810209160010013 в Железнодорожном ОСБ № 6048, или 0323042311, БИК 048142604, корр. счёт 30101810400000000604, р/счёт 30301810909000600916 СБ РФ г. У-Удэ.
Кандидат и группа поддержки просит граждан Бурятии и юридических лиц оказать содействие и посильную помощь.

Врач-психотерапевт
ДИЛЬ АНДРЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ
каждое воскресенье приглашает на лечение от АЛКОГОЛИЗМА по методу А.Р.Довженко начало в 10 часов;
ИЗБЫТОЧНОГО ВЕСА - 12 часов;
Даёт консультации по применению антиалкогольного фиточая "НАРКОДЕЛ" и других препаратов.
ЛИЦЕНЗИЯ № 115.
АДРЕС: проспект Строителей, школа №49.
Справки по телефону 37-35-27.

ЭЛБЭГ-ДОРЖО РИНЧИНОГОЙ ДУРАСХААЛДА

Үглөөдэр, майн 22-то, республикын Правительствын Байшанай конференц-зал соо буряад арадай элитэ хүбүүдэй нэгэн, нийтын-политическэ ажал ябуулагша, эрдэмтэ Элбэг-Доржо Ринчиногой түрэхээр 110 жэлэй ойдо зорюулагдахан хэмжээ ябуулганууд үнгэрхэнэ.

Баярай суглаанда республикын Правительствын, Арадай Хуралай, олонийтын түлөөлэгшэд хабаадаха юм. Гадна буряад угсаатанай ажагуудаг Усть-Ордын ба Агын тойрогуудай захиргаанай түлөөлэгшэд

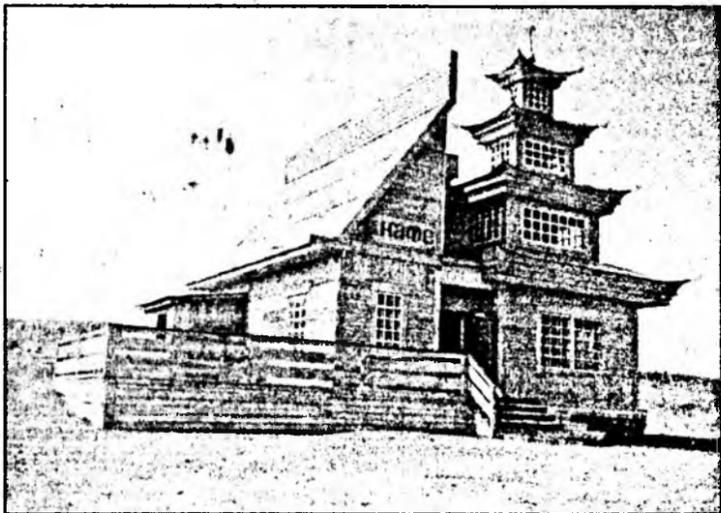
Э-Д. Ринчиногой түрэхэн тоонто Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай хүтэлбэрлэгшэд амаршалгын үгэ хэлэхэ. Элбэг-Доржо Ринчиногой нангин дурасхаалы мүнхэлэн, нэрэ сольень хүндэлэн, олонийтын түлөөлэгшэд, эрдэмтэд эрдэмэй-теоретическэ

конференци үнгэргэхөөр хараална. Эндэ ганса Буряадай бэшэ, мүн Монголой, Японой, Урда Корейн эрдэмтэд хабаадажа, намтарайнь эли бэшэ, мэдэгдээгүй үйлэ хэрэгүүд тухай элидхэл хэхэ юм. Тийхэдэ элидхэлүүд буряад, ород, монгол, англи хэлэн дээрэ хэгдэхэ гээд хараалагдана.

Буряадаймнай солото хүбүүнэй намтарга хабаатай хоморой шухаг документнүүдэй выставкэ эндэ дурадхагдахаар хүлээгдэнэ.

Т.САМБЯЛОВА.

ҮЗӨӨН НЮТАГАЙ «УГАЛЗА» ФИРМЫН БАРИЛГА

Дулдаргын аймагай Үзөөн нютагай «Угалза» гэжэ проектно-барилгын фирмэ (хүтэлбэрлэгшэнь Базаржаб Дондоков) зүүн зүгэй арадуудай заншалта архитектурна маягтайгаар обоо, дуган, байшан, хорёо хото амжалтатайгаар баридаг болонхой. Жэшэнь, Ага болон Дул-гарга тосхоной гудамжанууд «Угалзын» хүсөөр нэлбэн шэнэлэгдээ. Тийхэдэ нютаг бүхэндэ онсо маягтай хоёр габхар шэнэ гэрнүүд, Гүнэйн дуган түргэн болзор соо

барилгаа. Байгша оной намар худалгаа наймаа ехэ амжалтатайгаар эрхилдэг «Дали» фирмын захилаар «Угалза» фирмынхид кафе барижа, ашаглалгада тушааба. Зураг гээрэ харанат. Шэтэ хото Ага тосхон хоёрые холбоһон гардам харгын захада оршодог энэ кафе хүндэмүүшэ буряад ёһоор-халуун аяга сайгаараа Ага нютагта бууһан айлшадые угтажа байха юм. Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВЭЙ фототекст.

ГЭРШҮҮХЭ УРГУУЛЖА ШАДАБАЛ...

Хэжэнгын аймагай «Усть-Орот» гэнэн хүдөө ажахын кооперативта хабарай тарилга түлэгдундаа. Арал гэжэ газарта гэнжэтэ 5 тракторай хүсөөр 300 гектар таряалан хахалагдаа. Ажахын орооһоной тоогто үрэнэ хүрэнгэ хорлохо хүдэлмэри ябуулагдаана. Энэ кооператив тарилгын хүдэлмэри дүүргэхэ түлшын хэрэгсэлнүүдээр хүсэд хүрэхэ хэмжээндэ хангаданхай, гансал тоһодолгын зүйлнүүдээр мүнөө дээрээ дуталдана. Орооһонотой ургамалнуудые тарилгын ажалтай нэгэ доро газарай хурьһэндэ үтэгжүүлгэ оруулагдаха юм.

Бүхыдөө энэ кооперативтай таряашад 500 гектарта-обёос, 100 гектарта-обёос, мүн 50 гектар талмайда

гэршүүхэ тариха зорилго табинхай.

Манай эндэхи нютагуудта ехэ хэрэглэгдээгүй ургамал болохо гэршүүхэ тариха хэрэгээр понирхоһон ушар тухайнь кооперативтай түрүүлэгшэ Валерий Бадмаевич Барановһаа асуухадамнай, тэрэ ингэжэ харюусаа: «Улаан-Үдын талха татадаг комбинаттай гэршүүхэ хүрпээ болгожо болбосоруула тухай хэлсээ баталанхайбди. Хүрпээнгээ зарим хуби хэһэн ажалайнь түлөөһэн болгохобди, бэшыень ажахыдаа бусаажа, ажалшадтаа хубаахабди, хүн зондоо худалдахабди. Тийхэдээ өөһэдымнай үйлэдбэрилхэн гэршүүхын хүрпээгэй үнэ сэн наймаанда байгшада орходоо, 1,5-2 дахин хянда боложо үгэхэ байна».

Гэршүүхэ ургуулжа шадбал, аймагайнгаа хүн зоние эдэе хоолой зүйлнүүдээр хангаха хэрэгтэ тус кооперативтайхид горитой хубита оруулахань гэшшэ.

ДООДО-ХУДАЙ ДӨӨЛӨГӨӨТӨЙ

Доодо-Худанай сомоной захиргаанай харьяата газарта оршодог «Доодо-Худан» хууһа ажахын кооперативта хабарай тарилгын хүдэлмэринүүд түлэгдундаа. Эндэ 250 гаран гектар талмайда орооһонотой ургамалнууд таригдаа, тэрэшэлэн паар хахалагдана.

Урда жэлэй хитэй сасуулахда, эндэхи ажахынхид тарилгынгаа талмаие нилээд үргэдхөө. Тийн 750 гектар газарта шэниисэ, 150 гектар талмайда обёос таригдаха юм. Ажахын таряашад үндэр ургасын түлөө тэмсэ ябуулажа, сүлөө тухаггүй ажаллажа байнхай.

Б.ДУГАЙ

Хэжэнгын аймаг.

ДААМШАДАЙ МҮРЫСӨӨН

Май харамнай һайндэрнүүдээр олон гэжэ мэдэнбди. Энэ һарын 12-һоо 17 болотор түмэр харгын спортын байшан соо даамаар Василий Соковто зорюулагдаһан заншалта мурьсөөн боложо дүүрбэ. Энэ мурьсөөн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан даамаар наадагшадтай дурасхаалда мүн зорюулагдаа.

Энэ мурьсөөн швейцарска гуримаар долоон турта үнгэрөө.

Эршүүлэй дунда долоон очкоһоо зургаан очко абажа, спортын мастер В.Еланов (Кабанск тосхон) нэгэдэхи һуури эзэлэ. Хоёрдохи һуурида Б.Дамдинов (БГУ), харин гурбадахи һуурида В.Кулуш (Локомотив) гараа.

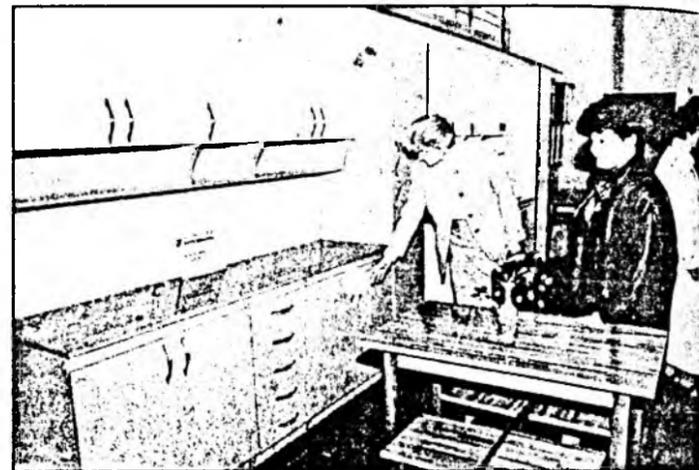
Эхнэрнүүдэй дунда нэгэдэхи һуури В.Банзаракаева, хоёрдохи һуури Е.Ранжурова, гурбадахи һуури В.Ангархаева эзэлбэ. Эдэнэр бүгэдөөрөө эдиршүүлэй спортын табадахи хургуулин хүмүүжүүлэгшэд.

Эдиршүүлэй дунда С.Сангаев илалта туйлаа. Хоёрдохи һуурида Ф.Хандаров, гурбадахи һуурида Ж.Бороев гарабад.

Басагадай дунда нэгэдэхи һуури В.Заяханова, хоёрдохи һуури А.Занданова, гурбадахи һуури И.Дашидондокова эзэлбэ. Эдэнэр бултадаа Ф.А.Завелинскин хүмүүжүүлэгшэд болоно.

Бүхы илагшад Улаан-Үдэ хотын спорткомитедэй үнэтэ шан ба дипломуудаар шагнагдаа.

В.ТАЛХАНОВ, мурьсөөнэй ахамад судья.

В течение месяца в спортзале БМДК будет проходить выставка-ярмарка продукции ОАО «Бурятмебель». Организаторы представили на суд покупателей мягкую, офисную, корпусную и кухонную мебель, изготовленную из ДСП (г. Усть-

Илимск) и натуральной древесины. Фурнитура из Германии.

Посетителям также была предложена столярная продукция лесопильного производственного цеха.

Соб. инф

Фото А.БАТОМУНКУЕВА.

Барилдаан

БҮХЭДЭЛХЭЙН НААДАНУУДАЙ ГЭШҮҮН

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар эдиршүүлэй дунда Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөн Москва хотодо үнгэрбэ. Энэ мурьсөөндэ республикын үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадай хурагша, РФ-гэй габьяата тренер Ф.Н.Махутовой шаби Булад Сангабазаров ехэ үрэ дүнтэй барилдаа харуулба. Хамта зургаан хүнтэй Булад хаба шадалаа туршалсаһан байна. Финалай уулзалгада Дагестанай Джамалу Алиевые 6:4 гэнэн очкогээр илажа, Россин чемпионотой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Тийгэжэ Москва хотодо үнгэргэгдэхэ Бүхэдэлхэйн эдиршүүлэй спортивна наадануудта мүнөө зун хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Ахамад редактор А.А. АНГАРХАЕВ РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Правительство), Д.Д.СҮНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), тагтагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш.ХУБИТУЕВ, А.Д.ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).</p>	<p>Магай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилинин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакция.</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 5 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэһэг 13750 (хамта 25.900). Хэблэлдэ тушаалдаһан сар 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэнэн АО-до газетэ хэблэлдэ. Директорийн телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номергойн оор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 8336.</p>
<p>Редакцинын телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, присмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретарини - 21-50-52, секретаридай - 21-50-52, таһагуудэкономикын болон политикын - 21-63-86 (даагшань), 21-34-05, соёлой, түүхын болон залуушуулай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэлэй болон рекламн - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, операгор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76 "Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.</p> <p>Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрнүүдэй бэшэлые хэзэгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакцинин һанамжа авторайнхитай адли бэшэ байжа магад.</p>			